

NOTICE DE QUETIF ET ECHARD SUR VINCENT DE BEAUVAIS ET LE *SPECULUM MAIUS*

Scriptores Ordinis Prædicatorum
Jacobus Quetif et Jacobus Echard
T.1, Pars I.
To 1300 A .D.
Reprint New York
F. Vincentius Bellovacensis

F. VINCENTIUS BELLOVACENSIS vir fuit seculo XIII clarissimus, at mirum iis quæ de ejus vita et gestis habentur quantas tenebras offuderint a ducentis annis seu scriptorum ecclesiasticorum nomenclatores seu historici, quotque falsa veris paucis immiscuerint. Hæc ut ab illis secernam, tenebrasque omnes discutiam, quæ de ejus ortu, professione, officiis, dignitatibus, obitu, fama sanctitatis et eruditionis certiora in nostra dissertatione, cui titulus *Sancti Thomæ summa suo auctori vindicata* , ex ipsis fontibus hoc est ex ejusdem operibus pleraque, indubitatisque monumentis hausta jam edidimus, præsertim cum illius exempla fere jam distracta sint omnia, visum est hic tanquam in proprio loco repetere

1. Biographie de Vincent de Beauvais

Quantum ad ortum sic de eo lego apud S. Antoninum P. III tit. de claris ordinis Prædicatorum viris, *Frater Vincentius Belvacensis, Burgundus atque Gallicus* : quæ cum inter se revera pugnent, nec enim potis est eundem in Picardia simul et in Burgundia natum, auctores hactenus maxime torserunt. Dico igitur certo fuisse Bellovacensem, Bellovacis ipsis ut verissimilius natum. Ecquis enim unde fuerit melius novit quam ipse ? At ille ubicumque de se loquitur, nullibi Burgundum, Belvacensem semper se nominat. Sic in *epistola consolatoria ad S. Ludovicum regem Francorum super morte primogeniti*, sic in *opusculo de regalium puerorum institutione ad Margaritam reginam S. Ludovici conjugem*, sic in alio *de morali principis institutione*, ubique *F. Vincentius Belvacensis* scribit, nihilque amplius. Sic eum antiqui omnes chronologi et historici, Martinus Polonus ipsi æqualis, Tholomæus de Luca, et Bernardus Guidonis ipsi suppare, Laurentius Pignon, qui suum scriptorum catalogum scribebat circa 1400, Ludovicus a Valleoleti qui suam tabulam anno 1413, appellant, nullus Burgundum. Morem autem hunc alias invaluisse nemo nescit, ut loci natalis nomen sortirentur non solum religionis votis astricti, sed et seculares, clerici maxime : sic theologiæ magistri Parisienses plerique a patria seculo XIII nominabantur, ut Petrus de Lemovicis, Henricus de Gandavo et cætera. Hinc liquido constat, quod si e Burgundia ortus fuisset Vincentius, Burgundi aut certe alicujus Burgundiæ loci agnomen illi vivo omni alio prius adhæsisset : cum igitur nunquam Burgundus, Belvacensis semper vocetur, et vivus et per 150 et amplius a morte annos, invictum proculdubio argumentum est, e Bellovacis originem duxisse.

Unde autem S. Antonino primo venerit in mentem ut Burgundum diceret, quis suspicari posset Sanctum archiepiscopum in Italia degentem vel non satis accuratam provinciarum Galliæ notitiam habuisse, forteque Burgundiam existimasse quam pateat latiore, et Bellovacensem diœcesim in ea comprehensam, quod et innuit verborum ejus ordo (*Vincentius, inquit, Belvacensis, Burgundus, Gallicus*) ab oppido natali ad provinciam et a provincia ad regnum quasi gradu facto : vel quod verisimilius ad eam illum quæ suo tempore attendisse nomenclationem, non ad illam quæ ætate Vincentii erat in usu : cum igitur Antonino seculo Burgundiæ dux non solum utrique sic vere dictæ, sed et plerisque Belgii provinciis imperaret, insuper et pro Francorum rege Picardiam administraret, hinc omnes qui huic principi obediebant, Belgæ ipsi et Picardi, Burgundi a principe denominabantur, qui mos

etiamnum usurpatur : quod Antonino ansam præbuerit Bellovacenses tum cum scribebat, Burgundi partibus addictos, nempe ab anno 1410 ad 1440 circiter ei pro nutu obedientes, Burgundos appellare.

Quæ si non placent, erratum Antonio fatendum irrepsisse, quod deinceps pluribus allucinandi occasionem præbuit. Alii enim cum Tritemio verborum Antonini ordinem invertentes Vincentium Gallum natione Burgundum dictum Belvacensem scripserunt : alii ut repugnantiam mox obviam conciliarent, patria Burgundum, Belvacensem episcopali dignitate dixere : sic Leander Albertus et uterque Senensis Sixtus et Antonius, Altamura nostri, exteri Bergomas, Volaterranus, Miræus, Possevinus, Vossius : alii episcopali infula non insignitum certiores, natione Burgundum, Bellovacensem ex diuturna in ea civitate commoratione dictum finxere, sic Labbeus, Boulæus, Caveus, Dupinius : alii denique Burgundum non a patria, sed a familia cui nomen gentilitium Burgundio, quæ jam ea ætate floreret apud Bellovacos, et e qua ille esset oriundus, sic nuncupatum ariolantur. Quæ omnia cum non alio quam relato S. Antonini testimonio innitantur, id ne amplius fallat, Burgundi appellationem novam, antiquis plane incognitam a Vincentii titulis omnino expungas.

Jam autem ubi et qua ætate quove anno vestem Dominicanam induerit, certo haberi non potest, nec placet quod quibusdam visum est, eum ordini in ipso conventu aggregatum fuisse Bellovacensi, qui anno demum 1228 tantum positus fuit, cum Vincentium in ordine multo antiquiorem plura postea referenda suadeant. Boulæum itaque in historia universitatis Parisiensis feliciter rem attigisse arbitror, qui Vincentium regnante Philippo Augusto Lutetiam ad studia venisse, et sub initia ordinis eundem amplexatum fuisse conjicit. Enim vero indefessum quo erga literas per totam vitam exarsit amorem, etsi a natura accensum. Alibi tamen quam Parisiis excultum ac provectum credere non est : cumque tum apud nostros quam maxime florerent studia cum strictissima regularum observatione, ac confertim felicibus illis annis viri celeberrimi, theologiæ magistri, baccalaurei, canonici, archidiaconi etiam magni in domo Sanjacobeæ nomen darent, horum exempla secuti philosophiæ ac theologiæ auditores et ipsi ad eundem convolabant, inter quos Vincentium jam adultum ac florentis ætatis facile numeres. Quod tamen non obstat, quin de prædicatione Bellovacensi (sic alias conventus nostri dicebantur) censi debeat. Mos enim ille iis temporibus apud nos vigeat, ut etsi in Parisiensi Sanjacobeæ domo plerique recepti, ad eos tamen conventus attinerent, qui in sua patria aut jam erecti erant, aut postea erigebantur, cujus tot exempla in toto hoc opere allata sunt, ut supervacaneum sit hic amplius lectorem morari. Vincentium itaque Parisiis nostris jam ascitum, domui Bellovacensi deinde anno 1228 erigendæ ac promovendæ missum facile concesserim : forte etiam ille est F. Vincentius supprior anno 1246 ab Odone de Castroradulphi cardinali in Galliis legato cognitor lectus ac præfectus, qui simul cum Guarino archidiacono Fratrum ac Sororum Xenodochii Bellovacensis regulam conderet aut reformaret. De quo legendi Louvet Hist. Bellovac. Gallicæ P. I pag. 528 et Dacherius Spicileg. T. XII p. 68.

Cæterum præfecturas in ordine plures obtinuisse non crediderim, quem eo fatente literæ librique quoad vixit in totum sibi devinxerunt. Lauream in facultate Parisiensi non adeptum constat, cum in magistrorum catalogo nec a Salanhaco nec a Bernardo Guidonis recenseatur : quin tamen aliquando theologiam suis legerit non dubitandum, illaque forte sunt studia alia, quibus se ex imperio præsidis implicatum ac distentum cap. 3 prologi seu apologiæ refert, ac propterea manu notariorum, cum propria non vacaret, in scribendis libris suis uti coactum fuisse. Præcipuum tamen ad quod natura incitabatur studium, polymathia erat ac scientia universalis. Quantus librorum helluo fuerit, testatur triplex ejus speculum indubitatum ejus opus, quod etsi vastissimum, ac ex infinitorum fere auctorum, omnisque generis

excerptionibus compactum, tertia tantum pars est eorum quæ paraverat, fuitque in eam ut loquitur compendiarium formam ad Fratrum preces consiliumque prælati sui redactum. Aliunde tamen ita libris legendis aut scribendis deditus, ut ab habendis concionibus non cessaret, imo exinde illi muneri aptior fieret atque paratior. Eo revera genere sic inclaruit, ut fama ejus longe lateque diffusa in aulam penetrarit. Unde sanctissimus rex Ludovicus, qui Regalismontis monasterium magnificentia plane regia construxerat, in illudque frequentius se recipiebat, eo ad se Vincentium advocarit, ut lectoris munere fungeretur. Scio plures quos rem non satis perpendisse arbitror, munus illud lectoris, de quo ille toties, sic interpretari quasi monachis illius abbatia Cisterciensibus, qui plus centum in ea debebant, theologiam lecturus accersitus fuerit, quod ut negare nolim ita nec ausim affirmare.

Forte enim quis contendat tum apud illos monachos theologicis studiis januam adhuc apertam non fuisse, vel si aperta jam fuerat, iis quantum a labore manuum vacabat, quoadque ipsis necessarium erat instruendis, sat præceptorum apud eos fuisse. Collationes autem iis habuisse aliquando non ibo inficias, has enim mutua caritate et a se et sibi invicem religiosi et exigebant et concedebant. Munus vero illud lectoris ad regem ipsum sanctum, familiam regiam aulamque universal spectasse potius crediderim, quod ministerium inter cætera regiae domus etiamnum recensetur, et a viris varia perfectaque eruditione præstantibus tenetur semper ac impletur, et cujus plura quam modo sint, tum fuisse munia facile credas : adeo ut illius fuerit ad libitum regis coram eo concionari, et ad dicendum ex improvviso semper paratum esse : de scientiis vel de utraque historia si quæ quærebantur prompte ac expedite respondere, in familia regia veluti mystagogum agere, libros eidem necessarios aut componere aut ab aliis compositos, qui conducerent, discernere ac præstare, aliaque hujusmodi.

Ad hoc, inquam, munus lectoris regii evocatum Vincentium plura suadent : 1 quod tum in epistola consolatoria ad sanctissimum regem super morte primogeniti, tum in opusculo de morali principis institutione eidem sancto regi ejusque genero Theobaldo Campanie comiti regique Navarræ nuncupato, et in tractatu de educatione puerorum nobilium ad reginam Margaretam, illud lectoris munus sibi vindicet ubique, ac de eo non parum gloriari videatur. Si autem ad regem ejusque aulam illud non attineret, si monachorum solum lector fuisset, quorsum illud officium regi, imo regibus ac reginæ semper ostentare, de quo in aliis suis operibus, quæ promiscue omnibus scribit, omnino silet ? 2. Munus illud lectoris juxta regis beneplacitum executum se profitetur, at verisimile non est regem monachorum illorum regimini se immiscuisse, et sane qui nec abbatem illis nominabat, sed hujus electionem liberam ipsis permittebat, putas de lectore, cui audiendo vix illis spatium erat, ipsis providendo sollicitum fuisse ? 3. Postquam dixit *se ad exercendum lectoris officium juxta sublimitatis regiae beneplacitum in eo monasterio commoratum fuisse*, veluti exponens modum quo illud implebat, continuo addit, *et regem et familiam regiam se concionantem diligentius ac reverentius audivisse, eundem libros suos lectitare solitum, ad comparandos scribendosque necessarios sibi codices sumtus regiae liberalitate suppeditasse : Margaritam reginam, Philippum primogenitum, Theobaldum Navarræ regem ejus generum ad scribendum sollicitius excitasse, ac opuscula quædam a se exegisse : ad id etiam potissimum laborasse se, ut de multis libris, quos aliquando legerat, colligeret ad mores principum et curialium pertinentia : quatenus speciale quid in promptu haberet, ad quod opportune posset recurrere, quando illi incumberet hujusmodi generibus hominum, principibus, militibus, consiliariis, ministris, ac cæteris sive in curia residentibus, sive foris rempublicam administrantibus, ea quæ ad vitæ honestatem et animæ salutem spectant, unicuique prout statui suo competit, privatim vel publice suadere*. Itaque regi, familiæ regiae, ac aulæ universæ operam solum dabat. 4. Si monachorum tantum lector fuisset, intra eorum claustrum haud dubie mansisset, iisque convixisset contubernalis : at vero etsi intra fines abbatia, non tamen intra septa

monachorum videtur habitasse, sed domum suam peculiarem palatio regio vicinam in qua resideret habuisse. Sic enim loquitur in epistola consolatoria citata : *Itaque mox ut de loco sepulturæ* (scilicet primogeniti regii in ecclesia monasterii illius humo mandati) *ad domum nostram reversus sum et cætera* quod indicat habitationem privatam non communem cum monachis. Denique dubitationem omnem tollit testimonium Bernardi Guidonis, qui Vincentium domesticum regiæ domus fuisse disertis verbis asserit, sic enim de eo inter scriptores ordinis : *F. Vincentius Belvacensis scripsit epistolam consolatoriam de morte amici ad S. Ludovicum regem Franciæ super morte primogeniti sui, ut patet in ea, cujus regis fuit familiaris et domesticus quam plurimum.* Qua autem ratione familiaris ac domesticus existimandus est, nisi quia in familiam regiam ascriptus erat, in eaque ministerium aliquid obtinebat ? Quodnam autem illud nisi munus lectoris, cujus toties meminit, et quo se ad regis arbitrium functum fuisse ipsimet regi non femel scribit ?

Præceptorem puerorum regionum etiam fuisse scribit Boulæus T. III hist. univ. Paris. in catal. illust. Academiæ, sed absque vade : imo in opusculo citato de eruditione puerorum nobilium refert auctor alios a se fuisse Philippi tum primogeniti regii ejusque fratrum didascalos ut loquitur ac præceptores : quorum forte primum ac præcipuum laudat, Simonem scilicet clericum, quem dicti primogeniti principis eruditorem vocat, cujus etiam opera usus est, qui Margaritæ reginæ tractatum illum ad ejus petitionem a se compositum deferret. Ubi et addit quod *licet pueri regii propter ætatem adhuc teneram, ea omnia quæ in dicto opusculo tractantur, legere aut intelligere nondum queant, inde tamen eorum magistri argumentum accipere poterunt tradendæ ipsis compositionis literariæ seu solutæ seu strictæ.* Hæc autem probant Vincentium non fuisse quidem puerorum regionum præceptorem, at ipsi præceptoribus quæ docerent aliquando saltem præstitisse ac subministrasse, tum ratione muneris quod gerebat lectoris regii, tum ex summa qua apud omnes florebat existimatione.

Ex hactenus dictis jam facilis est duplicis illius quæstionis inter auctores tantopere vexatæ solutio, Vincentius scilicet an episcopus fuerit, et quo tandem anno obierit.

Quantum ad obitum, non ante annum 1263 accidisse ex supra laudatis tribus ejus opusculis constat, quorum primum epistolam scilicet de morte Ludovici primogeniti regii die 13 januarii 1259 stylo veteri novo 1260 sepulti consolatoriam ad sanctum regem Ludovicum scripsit : secundum de puerorum nobilium eruditione ad Margaritæ reginæ principisque Philippi a fratris morte regni hæredis instantiam e majori opere secrevit, ac in lucem misit, quod proinde circa finem anni 1260, vel potius anno 1261 factum fuerit : tertium de morali principis institutione itidem a magno suo ea de re opere nondum consummato separatum sibi tandem e manibus elabi quamvis ægre passus est, Theobaldi Navarræ regis nimirum precibus, ac Ven. Humberti ordinis Prædicatorum magistri monitis ac imperio victus, quod ob eam consentiendi difficultatem edendique remoram ad annum 1262 rejicias licet, at non tardius eo quod Humbertus anno 1263 in comitiis ordinis ad pentecosten abdicaverit, ac magistratu cesserit. Ex quibus videas quantum allucinati sint a veroque aberrarint, tum noster Franciscus Garcia, qui Vincentii obitum ad annum 1240 ascripsit, tum Antonius Senensis qui ad annum 1256 solum produxit citans Massæum, quos exceperere Bellarminus, Boulæus et alii, cum auctorem nostrum anno 1262 viventem ac scribentem teneamus.

Aliunde vero ultra annum 1264 vitam produxisse nullo satis firmo fundamento asseri videtur. Quod enim aiunt Vedastini monachi in prologo a se speculo magno Vincentii præfixo in edit. Duac. eum ad annum 1274 pervenire potuisse, imo et Aquinati nostro esse superstitem, cum non ob aliud ab iis astruatur, quam ut sancto doctori plagii maculam abstergant, nullius est momenti, cum illud ipsum sit quod quæritur : verisimilius quid afferri posset ex nostro

Tholomæo de Luca, qui in historia sua nova ecclesiastica Vincentium sub pontificatu Gregorii X adhuc in vivis videtur indicare. Sic enim ille ad Clementem IV : *Sedit annis tribus mensibus novem diebus 24, et vacavit Ecclesia annis duobus et mensibus novem. Vincentius dicit annis tribus, quod forte dicit, quia eo tempore quo Gregorius X fuit ultra mare, Ecclesia se habuit ut vacans.* At Gregorius X anno tantum 1271 septemb. I electus fuit. Neque vero hic tantum Vincentium laudat Tholomæus, sed et pluries adhuc circa hæc tempora. Quod sane Tholomæi auctoris supparis et historici, ac Bellovacensem præ oculis habentis, eumque excipientis testimonium gravissimum est. Verum cum Vincentium historiam suam ultra quam modo in speculo historiali legitur, non produxisse codices manuscripti omnes fidem faciant, quæ in Innocentio IV desinit, neque ulla ejusdem ad Gregorium X usque continuatio sub nomine Vincentii hactenus visa sit, quam proculdubio si quæ ab eo prodiisset, ejus speculo historiali annexissent, nec interire posteri passi fuissent, certius videtur Tholomæum deceptum fuisse, et Vincentium hic pro Martino Polono scripsisse : hic enim posterior eadem illa habet, quæ quasi ex Vincentio narrantur in historia nova : vel forte quis jam Vincentii historiam produxerat ad Gregorium X et sequentes pontifices, quam continuationem Tholomæus laudaverit quasi Vincentii, cum tamen recentioris opus esset.

Anno itaque 1264 mortem oppetiisse Vincentium probabilius est, sicque refert Ludovicus a Valleoleti in suo scriptorum ordinis catalogo pluries in hoc opere citato et anno 1413 Parisiis in conventu S. Jacobi collecto, in quo sic habet. *Sanctus Pater Frater Vincentius Belvacensis nationis Franciæ in vita et doctrina in toto orbe famosissimus et cætera obiit autem anno Domini 1264 per decem annos ante B. Thomam, et sexdecim et amplius ante B. Albertum.* Quod indicat Valleoletanum id in conventu Sanjacobeo quasi traditum et a majoribus acceptum audivisse, vel etiam in tabulis seu monumentis ejusdem conventus, ut ex iis alia plura se accepisse testatur, legisse, neque enim sic de aliorum morte meminit. Ab eo autem qui in Hispaniam reversus opusculum suum secum asportarat, haud dubie excepere Ferdinandus de Castillo, et Alphonsus Fernandez, quos secuti sunt Michæl Pio, Nazarius, Joannes a S. Thoma, Labbeus, Altamura, et rectius dici agnoscit Guillelmus Cave in sua Hist. Litterar.

Eumdem annum MCCLXIV indicat quamvis obscure et ænigmatice epitaphium olim ejus tumulo insculptum, quod in antiquo codice MS Valencenis apud nostros servato legit et exscripsit Guillelmus Seguiet vir curiosus et accuratus et Prædicatorum Audomarensium sodalis, non sine mendis, scriptura ob vetustatem in quibusdam vocabulis fere exesa. Hæc tamen adhuc leguntur.

*Noscat qui nescit, Vincentius hic requiescit,
Qui libros egit et in unum multa redegit,
Frater famosus, humilis, pius, ac studiosus,
Corpore formosus, sapiens, ac religiosus et cætera.
Pertulit iste necem post annos mille ducentos
Sexaginta decem, sex habe, sex mihi retentos.*

Versus iste ultimus ænigmaticus est, sed facile sic explicatur : *E decem annis sex excipe, nam et ego sex excipio.* Sicque indicatur mortuus anno MCCLXIV.

Porro hæc eadem quid de episcopali dignitate sentiendum ostendunt, ad eam scilicet illum nunquam evectum fuisse. Ubi enim et quando episcopum dicent ? Scio eum inter Bellovacenses annumerari ab Antonio Senensi, quem Miræus, Vossius aliique transcribunt, et novissime Altamura ad ejus Ecclesiæ administrationem ab Innocentio IV promotum ariolatus.

At præterquam quod nec in ecclesiæ Bellovacensis monumentis ulla hujus extat memoria, nec apud Bernardum Guidonis inter episcopos ex ordine assumptos locum habet Vincentius, testis ipse est gravissimus episcopali se characterē nunquam insignitum fuisse : siquidem in tribus opusculis laudatis, quæ ad annum 1263 ad finem scilicet usque vitæ scripsit, non alios sibi arrogat titulos quam *Fratris ordinis Prædicatorum et qualiscunque in monasterio Regalimontis lectoris regii*. Quod illud quoque elevat, quod aliquibus placet, non Bellovacensem sed Bellovacensis suffraganeum ac episcopum in partibus fuisse : neque enim præulem solum sese non appellat, quod proculdubio non tacuisset ob honorem gradus ecclesiastici superioris, si eo condecoratus fuisset, sed et sub magistri ordinis imperio constitutum agnoscit.

Quod autem ex Valleoletano mox referebamus, ipsum sanctum patrem vita et doctrina toto orbe famosissimum dicente, non leviter prætereundum. Quoad vitam licet id nostri non sit instituti, breviter dico omnia ejus opera pietatem spirare, ejus testari humilitatem, disciplinæ observationem, morum integritatem inter aulicos incorruptam, religionis zelum, Fratrum amorem, studium salutis animarum ardentissimum : hinc sanctissimo regi Ludovico in primis carus et familiaris, et quod in aula mirum ac rarum, reginæ, pueris regiis, regio genero Navarræ regi, universæ denique familiæ regiæ superis et imis æque gratus et acceptus. Hinc et cum sanctitatis fama decessit Bellovacensi, adeo ut cum primum in claustro fuisset sepultus, inde in ecclesiam juxta majus altare ad cornu evangelii pluribus episcopis aliisque regni magnatibus præsentibus solemni pompa translatus fuerit, cujus fidem faciunt duæ quæ adhuc ibidem ad parietem visuntur picturæ.

2. Objectifs et structure du *Speculum maius*

Quoad doctrinam et eruditionem ubi de ejus operibus dictum fuerit, varia auctorum judicia commodius referentur.

Opus ejus præcipuum illud est, cui ipse *speculi majoris* titulum indidit, quod hactenus quadripartitum prodiit, et in quatuor grandiora volumina divisum ac editum, quorum primum *speculum naturale*, secundum *speculum doctrinale* tertium *speculum morale*, quartum *speculum historiale* vulgo dicuntur. Cum autem in speculo morali potissima pars summæ theologiæ S. Thomæ, scilicet prima secundæ, et secunda secundæ utraque fere integra, varie tamen mutilata sed iisdem plane verbis legatur, inde gravis illa nata est controversia, uter ab altero acceperit, an Vincentius a S. Thoma, an Thomas a Vincentio ? Quæstio hæc a multis hactenus incassum vexata, a nobis plane soluta est in dissertatione cui titulus, *sancti Thomæ summa suo auctori vindicata*, cujus partem dabimus postea ubi de nostro Aquinate, in antecessum vero pars aliqua hic necessario præmittenda, ut lectoris curiosi animus visa veritate plene conquiescat. Tria igitur hic luce clarius ostendenda mihi propono, primo Vincentium tria tantum specula, naturale scilicet, doctrinale et historiale edidisse, nec de quarto speculo morali illis addendo unquam cogitasse. 2. Speculum morale farraginem esse ex variis auctoribus qualitercunque concinnatam, quorum tres postea detegentur ubi de S. Thoma, quid vero ex duobus aliis excerptum sit, juxta seriem distinctionum lib. primi et secundi aperietur : 3. Speculum morale opus esse seculi XIV, nec nisi inter 1310 et 1325 a falsario editum et Bellovacensi nostro suppositum.

I. Quis fuerit Vincentii Bellovacensis scopus, certius evinci non potest, quam ex vero et genuino et qualis ab ipso primum prodiit prologo. Hujus autem quadruplex exemplum ad caput speculi doctrinalis præfixum in manus meas feliciter venit, primum in Sorbona duobus codd. MS ex legato Petri de Lemovicis pluries in hoc opere laudati, qui fuit e primis Roberti

de Sorbona sociis et convictoribus sacræ theologiæ magister, et ab anno 1260 saltem ad 1300 circiter floruit, sicque Bellocensem videre et audire potuit, adeo ut illi codices e primis speculi doctrinalis exemplis, auctorisque manus proximioribus censendi sint. Alterum est duobus itidem codd. MSS in fol. in Bibl. Augustiniana ad pontem novum ejusdem fere antiquitatis. Alia duo sunt unum in Colbertina n. 292, alterum in gymnasio vulgo dicto Magistri Gervasii, hoc utrumque uno volumine sed grandioris molis in membranis ut et duo priora sed quæ crediderim tantum seculi XIV saltem ineuntis. Porro ex omnibus his codd. MSS evidenter constat prologum Vincentii, qualis legitur in aliis codicibus seu MSS seu impressis fuisse corruptum, caput integrum et amplius resectum, præterea interpolatum ut quadrifaria operis divisio loco trifariæ ab auctore solum propositæ, eidem supponeretur : quæ ut suis oculis accipiat lector, capita tum resectum, tum illud in quo auctor sui operis divisionem instituit, hic referenda sunt.

Hæc itaque resecta ex fine cap. X et postea caput XI integrum. *Si quibus autem, ut alias dixi, prout invidorum ac superbiorum mos est nova quæque despiciere, ac ferali dente detractationis aliena decerpere, hæc ipsa mox audita vel leviter inspecta displiceant, legant obsecro prius, et cum originalibus suis conferant, ac postmodum si videtur eis despiciant, ne forsitan ante summi judicis occulta cordium intuentis oculos convincantur nequaquam judicio rationis examinata decernere, sed malignitate livoris ignota damnare, vel ea quæ fortassis ipsimet assequi non valent, arrogantiae tumore depravare.*

CAP. XI. *Apologia de unitate vel distincta vel divisa.*

Denique quia diversis diversa placent, et e contrario displicent, dum unusquisque abundat in sensu suo, sicut a quibusdam in hoc opere prolixitatis nimie redarguor, sic etiam a nonnullis e contra velut de brevitate nimia reprehendor. Nam verbi gratia si quis eorum, [qui] rerum proprietates per diversorum auctorum libros curiose scrutati sunt, alicujus rei naturam in hoc opere nostro sub titulo suo requirat, ibique fortassis aliquid minus de his quæ alibi legit inveniat, mox animus ejus fastidio quodam stomachans reverberatur ac resilit, ipsumque totum opus velut insufficiens ac inutile despicit et aspernatur. Verum operi longo fas est ignoscere somno. Noverit quoque qui hujusmodi est, in tanta rerum indagandarum multitudine necessitati abbreviandi operis indulgere. Quis enim omnia, quæ de singulis rebus in tam infinita voluminum numerositate per orbem usquequaque dispersa reperiuntur, in brevi possit colligere, cunctaque perstringendo simul in unum volumen manuale redigere.

Sciunt præterea quod ego licet, ut dixi, in prima hujus operis parte, quæ est de natura rerum, et in secunda quæ de universitate scientiarum, sub certis titulis cuncta redegerim, non tamen omnia quæ de una qualibet re prius excerpseram, sub uno et eodem capitulo, vel etiam eodem in libro pariter collocaverim : quin potius in diversis libris, prout eorum materia exigit, de eadem re diversa quidem frequenter inserverim. Nam verbi gratia de naturis rerum, id est de quatuor elementis, de passionibus vel impressionibus æris, de terræ glebis et lapidibus, ac vineis et plantis, de cli quoque luminaribus, et volucris et piscibus, et terreis animantibus, non solum circa principium operis juxta seriem sex dierum, quibus hæc facta sunt, diversorum auctorum sententiæ conferuntur : verum etiam in secunda parte libro de philosophia naturali, quantum ejus materiæ competit plurima adjiciuntur. Præterea de corporibus mineralibus non solum in his duobus locis, ut dictum est agitur, sed etiam postmodum in libro de mechanicis artibus tractatu de alchimia, de unoquoque prout eidem arti convenit tangitur.

Item in libro de conomica quæ secunda practicæ species est, ubi de rerum familiarium sive domesticarum avium et animalium, sicut gallinarum, columbarum, phasianorum, anserum, et pavonum, equorum quoque et boum et mulorum et asinorum hircorumque et agnorum, nec non et apum educatione vel nutrimento inseruntur : de homine quoque toto, id est de anima humana et viribus ejus, ac de corpore humano et anatomia membrorum ejus, licet in opere sextæ diei plenissime disseratur, postea tamen in tractatu medicinæ, prout ejus theoriæ competit speculatio membrorum et virtutum atque spirituum, causarum quoque sanitatis et ægritudinum, plurima de eodem adjiciuntur.

Sed et de vitiis atque virtutibus in libro de Ethica id est morali scientia quæ a philosophis inventa fuisse probatur, dicta philosophorum et partium sub certis titulis colliguntur. Nihilominus tamen de utrisque etiam in eadem parte tractatu de scientia theologica flores sacrorum doctorum inserui. Post tractatum quoque de politica, libellos duos de criminibus in Deum vel in proximum commissis, quæ ad judicium seculare vel ad ecclesiasticum pertinent, ex legibus et canonibus et dictis sapientum breviter compegi : præter hæc etiam in fine primæ partis videlicet post lapsum hominis de cunctis vitiis, quæ ex illius originalis virulenta radice pullulaverunt, et universaliter et particulariter disservi.

Jam vero cur hoc caput a falsario resectum fuerit, ratio non longius arcessenda, scilicet quia testimonium invictum est Bellovacensem de speculo morali, quale nunc circumfertur, a doctrinali distincto edendo nunquam cogitasse. In eo enim ut videre est auctor ad amussim colligit omnia loca, in quibus de virtutibus et vitiis agit, et non contentus indicasse ubi ea tractarit in secunda parte speculo scilicet doctrinali, de iis monet se adhuc luculenter egisse prima parte in speculo scilicet naturali : hoc autem totum ut se apud eos purget, a quibus accusari verebatur insufficientis circa hæc doctrinæ, putas ab illo omittendum speculum morale, in quo virtutes et vitia adeo diffuse explicantur, si illius auctor fuisset ? An non promptum ac proclive erat responsum, se in illo morali speculo quidquid ad virtutes ac vitia pertinet, tam ample pertractasse, ut nihil desiderari possit cumulatus ? Cum de hoc itaque altum servet silentium, sane invictum argumentum est, ipsum de speculo morali edendo nunquam cogitasse, illiusque auctorem non esse. Id vidit haud dubie adulter ille, qui speculum morale supposuit, ideoque caput hoc integrum resecare satius duxit, ut sibi nimium importunum. Quod clarius adhuc patebit ex cap. XVII in quatuor codd. mss. supra relatis, quod in codd. MS. corruptis ut et in impressis ob resectum cap. XI est XVI, sic habet titulus.

CAP. XVII. De trifaria divisione totius operis.

Quoniam autem hoc ipsum opus causa jam dicta superius ad tantæ magnitudinis immensitatem excreverat, ut in triplo quemadmodum opinor, bibliothecæ sacre mensuram excederet, ac per hoc sine labore vel sumtu nimio transcribi non posset, multorum rogatu Fratrum interveniente, insuper et priore meo favente, mihique in remissionem peccatorum meorum pariter injungente, ut totum opus abbreviando ad librum manuum ad modum unius biblicæ redigerem, hoc ipsum facere tentavi ut potui : sed vel nisi per nimiam longitudinem temporis, vel absque nimio dispendio ac depravatione ipsius operis implere non valui.

Quapropter ipsum opus universum quod speculum majus vocabatur, in tres partes principales tanquam in tria volumina vel opuscula perfecta, et a se invicem separata distinxit, quorum etiam unumquodque speculi nomine divisim intitulavi. Prima itaque pars continet totam historiam naturalem, et hæc vocatur speculum creatoris. Secunda totam seriem doctrinalem, et hæc vocatur speculum scientiarum. Tertia vero totam historiam temporalem, et hæc vocatur speculum historiarum. Prima siquidem prosequitur naturam et proprietatem omnium

rerum, secunda materiam et ordinem omnium artium, tertia vero seriem omnium temporum. In prima quidem agitur de humani generis constitutione, in secunda de ipsius instructione, in tertia vero de eiusdem propagatione. Itaque prima non immerito vocatur speculum naturale, secunda vero speculum doctrinale, tertia quoque speculum historiale.

Igitur primæ partis est historia fundamentum sacra ab ipso principio usque ad ejectionem hominis lapsi de paradiso, cui videlicet historiæ interseruntur ea quæ pertinent ad naturam cli et mundi, et in fine adjiciuntur cuncta quæ pertinent ad ruinam vel sequelam peccati. Porro fundamentum secundæ partis est reparatio lapsi. Fundamentum vero tertiæ partis est, primo quidem historia sacra a generatione primi hominis usque ad imperium Neronis : inde vero chronica Eusebii et cætera ut in impressis, ad finem usque capitum, ubi rursus sic habet.

Hos in tertia parte [impressa legunt quarta] locis suis composui ac per capitula distinxi. Cæteros autem flosculos, quos vel ex eisdem vel ex aliis libris minutatim et incompacte per diversa loca excerpti, in prima et secunda parte sub diversis titulis congruenter inservi. Porro in fine tertiæ partis [interpolata legunt quartæ] additur epilogus brevis de fine mundi.

Divisionem hanc trifariam solam prosequitur cap. seq. XVIII. sic enim : *In prima quidem parte de Deo et de angelis cæterisque, quæ ad theologiæ materiam pertinent, ex diversis auctoribus pauca capitula colligens, de singulis questionum articulis breviter ac succinte percurrendo transivi et cætera plura. In secunda quoque parte quasdam scientias vel artes prosequendo vereor etiam aliquatenus meum modulum excessisse. Porro in tertia parte [interpolata legunt quarta] quamvis abbreviata sint omnia, propter magnitudinem voluminis adhuc amplius minuendam, vellem si fieri posset, de sanctorum miraculis recidisse nonnulla. Denique si quis legentium dixi, vel in prima vel in secunda, vel in tertia parte de his quæ forsitan ibidem requisierit, minus aliquid inveniat, necessitati abbreviandi operis, ut justum est, veniam concedat.*

Vides divisionem trifariam solum propositam, tria tantum specula, naturale, doctrinale, historiale promissa, de tribus tantum partibus ubique fieri mentionem. Speculum ergo morale cujus nusquam auctor meminit, a falsario illi suppositum.

Non omittendum quod habet auctor in fine cap. XVIII. *Hunc autem libellum nostrum apologeticum propter prædictas causas a principio operis huc usque protractum, quia pari ratione respondet cuilibet parti, totum in uniuscujusque capite inserendum judicavi.* Et hic finis capitum, adeo ut cætera quæ leguntur in impressis sint interpolatoris additamentum. Porro hæc indicant auctoris mentem fuisse, ut libellus ille apologeticus cuique speculo veluti uniuscujusque liber primus præfigeretur : et revera in codd. MSS omnibus ut et in omnibus antiquis editionibus, speculis naturali doctrinali historiali præfixus legitur, primumque cujuslibet speculi librum constituit. At speculo morali quod jam prostat nec unquam præfixus fuit, nec ut liber primus adaptari potest : quod signum evidens istud non ex mente Vincentii processisse. Adde aliam omnino rationem in speculo morali quam in cæteris observatam : nam alia tria dividuntur in libros, libri in capita, id etiam observatum, quod cap. 4 prologi promiserat his verbis : *denique quoniam ut superius dictum est, ex diversis auctoribus hoc opus contextum est, ut sciatur quid cujus sit, singulorum dictis eorum nomina annotavi, ac ne facile transponerentur de locis propriis, nequaquam in margine sicut fit in psalterio, et in epistolis Pauli (forte glossatis a Petro Lombardo) et in sententiis, sed intra lineas ipsas sicut in decretis ea inservi : interdum etiam ea quæ ipse vel a majoribus meis scilicet modernis doctoribus didici, vel in quorundam scriptis notabilia reperi, nomine meo (id est auctoris) intitulaui.* Hæc Bellovacensis sinceritatem et bonam fidem probant nihil sibi eorum quæ ab

aliis accepit arrogantis : hinc est quod cum in speculo naturali lib 26 quædam ex quæstionibus de veritate nostri Aquinatis inserverit, singulis præfixit ejus nomen sic, *F. Thomas de Aquino*. Videsis cap. 74 quod est ex q. II *de magistro* a 3 et cap. 82 ad 95 quæ sunt ex q. 12 *de prophetia* aa. I, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, et cap. 101 ad 110 quæ ex q. 13 *de raptu* aa. 5. Nihil horum in speculo morali : grande illud opus aliis æquale in tres tantum libros, libri in partes, partes in distinctiones, distinctiones in articulos dividuntur : nomina auctorum ex quibus coagmentatus est totus ex industria omnino suppressa, adeo ut in concinnatione istius speculi moralis nihil ingenii Bellovacensis agnoscas.

Nec leviter prætereundum quod initio cap. XVII supra relati habet auctor, scilicet opus suum qua primum ratione et antequam abbreviaretur, confectum fuerat in triplo bibliothecæ sacre mensuram excessisse. Cur autem in triplo nisi quia cum triplex tantum esset speculum, unumquodque sacra biblia integra superabat ? Sin autem speculum quadruplex fuisset, cum unumquodque sit circiter æquale, in quadruplo biblia sacra et non in triplo tantum excedere dixisset.

Notandum etiam quod habet in epilogo (sic enim dicitur in quatuor codicibus MSS laudatis quod in impressis est caput XX) *In hac 2 parte simili modo de eiusdem naturæ destitutæ plenaria restitutione scribere breviter ut possumus affectamus, quatenus in hunc modum totius rei summam sub quodam compendio memoriter teneamus. Et quoniam hæc ipsa restitutio sive restauratio per doctrinam efficitur atque perficitur, ista quoque pars speculum doctrinale non immerito vocabitur, doctrinæ namque cuncta proculdubio subjacent, quæ vel ad tuendam vel ad recuperandam spiritualem vel temporalem salutem hominis pertinent, sicut plenius infra docebitur*. Scilicet libro qui 2 dicitur in codd. MSS et in antiquis editionibus, primus vero in Ed. Duac. cap. I. Ex quibus luce clarius patet Bellovacensem tum reparationem integram hominis sub doctrina conclusisse, tum speciatim reparationem hominis quantum ad affectum per virtutum praxim et vitiorum exclusionem in speculo doctrinali tractandam sibi proposuisse. Et revera lib. 4 et seqq. de his quæ ad virtutes et vitia pertinent, diffuse et minutatim disserit. Hinc sequitur distinctionem illam reparationis lapsi quantum ad intellectum, et quantum ad affectum, cui in aliis exemplaribus innititur distinctio speculorum doctrinalis et moralis, esse contra mentem auctoris, et puram putam interpolationem falsarii, qui speculum morale commentus est, et Bellovacensi supposuit.

Denique alia interpolatio facta est in fine prologi, qui talis est in quatuor codd. MSS laudatis : *Habet igitur iste liber numerum octodecim capitulorum juxta numerum totius operis librorum. Secundus liber epilogo præmisso de lapsu hominis agit universaliter de ipsius reparatione per doctrinam et studium philosophiæ et cætera habet autem capp. 89 et cætera*. Sensus auctoris planus est, scilicet tot esse libros in speculo doctrinali, quot capita in isto prologo, et cum sint octodecim libri speculi doctrinalis prologum computando pro primo libro, sic octodecim esse capita prologi. At interpolator, quia novam sectionem capp. adorsus est, ita ut sint viginti, nec cum numero librorum speculi doctrinalis quadrent, hæc sic immutavit : *Habet igitur liber primus numerum capitulorum juxta numerum totius operis librorum*, et deinde XXI capp. prologi exhibet, quibus continentiam cujusque libri sequentis addit, quasi tot essent nova capitula libri primi, cujus sic recensentur capp. XXXVIII quod manifeste pugnat contra mentem auctoris, et omnino insulsum. Videsis antiquas editiones Argentinam 1473. Nurimbergensem 1486. Venetam 1494. Omnes interpolatas. Unde nullus dubito quin ob eam rationem Vedastini qui Duacenam editionem curarunt, illud totum ut ineptum researint.

Hactenus evidenter demonstratum est prologum Bellovacensis corruptum fuisse a falsario, ut speculum morale insereretur, et auctori qui nec de eo cogitarat supponeretur, non desunt

adhuc nova argumenta quæ ante 1300 speculum morale incognitum fuisse probent : In catalogo antiquo Bibl. Sorbon. scripto in membr. in quo recensentur codd. MSS juxta ordinem scamnorum in quibus catenati exhibebantur, sic legitur sub titulo : *Summæ doctorum modernorum.*

Bancha o WI. H. Prologus totius speculi magni Vincenti. Quoniam multitudo librorum.

Bancha o WI. Speculum naturale dicitur prima pars ejus.

Bancha L. WI. H. Secunda pars dicitur speculum doctrinale : continet IX libros. Item secunda pars speculi doctrinalis continet alios IX libros.

Bancha W. V. Tertia pars dicitur speculum historiale in IIII voll. et tenet XXXII libros.

Horum codicum jam non sunt in ea bibliotheca nisi duo speculi doctrinalis a Petro de Lemovicis socio legati, et supra a nobis laudati. Nullum est exemplum speculi naturalis, extat quidem exemplum historialis sed imperfectum, ut cui deest volumen 3 ex quatuor, ac præterea non videtur illud quod in catalogo recensitum, siquidem recentius est, prologus in eo corruptus, et speculum historiale in eo dicitur *quarta pars*, contra quam in catalogo *Tertia pars* dicitur. Igitur quo anno confectus est index ille codd. MSS Sorbonæ (haud dubie post mortem Bellovacensis) speculi ejus magni non agnoscebantur nisi tres partes et historialis erat tertia, non moralis cujus nulla mentio. Idem legitur ad calcem codicis prioris speculi doctrinalis manu antiqua et seculi XIII : *In hoc volumine continetur prima pars speculi majoris videlicet novem libri primus ipsis. Quod quidem speculum habet tria nomina secundum tres ejus partes : quarum prima vocatur speculum naturale, Secunda vero speculum doctrinale, Tertia vero pars ejus vocatur speculum historiale.*

Præterea Henricus Gandavensis, qui indicem scriptorum ecclesiasticorum haud dubie scribebat ante 1274 ; nam tum Albertum Magnum libris edendis maxime incubuisse testatur, quod post eum annum fecisse non videtur aut admodum leviter, non agnoscit nisi tria specula. Sic enim ille : *Vincentius ejusdem ordinis (Prædicatorum) dicitur scripsisse quoddam opus magni ingenii et laboris, quod prætitulavit triplex speculum, historiale allegoricum et morale, ipsum historiale non solum per sanctarum scripturarum feriem, sed etiam per secularium historiarum ordinem usque ad sua deducens tempora, multaque hinc inde inserens studiosis lectoribus profutura.* Ergo ætate Gandavensis trifaria tantum adhuc erat operis Bellovacensis divisio, nec proinde speculum morale quale nunc circumfertur adinventum, ex quo enim in lucem editum est, quadrifaria divisio ubique celebris fuit, et trifaria oblivioni tradita.

Scio Labbeum Dissert. Histor. de script. Eccl. T. II pag. 481 post relatum Gandavensis mox laudatum testimonium sic addere. *Hinc discimus per allegoricum specula duo, quæ ab invicem distingui solent, naturale et doctrinale a Gandavensi fuisse intellecta.* Verum hæc a Labbeo non dicuntur nisi ex præconcepta et vulgata de quatuor speculis sententia. Nam si codicem Sorbonicum vel alium ex quatuor quos adeo feliciter reperi, ipsi ut mihi videre contigisset, ut gustus erat in veteribus lectionibus accerrimi, proculdubio ab illa vulgi opinione recessisset, quod satis innuit cum Gandavensis verba relaturus sic præfatur : *Notandum quoque arbitror aliam fuisse collectionis illius Vincentianæ divisionem ex verbis Henrici Gandavensis.* Certissime alia fuit, nam ubi nunc est quadrifaria, tum trifaria tantum erat, quia triplex tantum speculum vulgatum, nec quartum adhuc fabricatum. Trium quidem nomina non accurate refert Gandavensis, quia non ex a se visis sed ex aliorum relatu scribebat. Sic enim ille, *Vincentius dicitur scripsisse.* Historiale bene laudavit. Naturale *allegoricum* nuncupavit, quia ut apud ipsum Bellovacensem legitur prologi cap. XVIII quantumcunque naturale sit, *totum per quasdam rerum similitudines et integumenta figurarum ad ædificationem morum referebant concionatores.* Per allegoricum autem

intellexisse non tantum naturale, sed et doctrinale nemo sentiet nullo præjudicio præventus, imo quocumque præventus præjudicio. Ἀλληγορεῖν enim esto doctrinæ sit quædam particula, sed non series scientiarum, qualem suscipit Bellovacensis in speculo doctrinali. Itaque per morale Gandavensis ipsum intelligit doctrinale, quod revera juxta Bellovacensis mentem ad instituendam christiani hominis vitam totum refertur, cum scientia in eo præcipue tractata sit ethica universalis monasticam, politicam, jus utrumque, ac generatim omnia quæ ad hominis reformationem pertinent complectens.

Neque vitilitiget quis contendens ex eo quod Gandavensis speculum morale laudet, id reipsa intelligendum de morali, vel quod nunc circumfertur, vel alio quod jam perierit, ut volunt quidam, et cui istud quod nunc est substitutum sit, certo tamen ab aliis tribus distinctum. Respondetur enim nomenclationem illam speculi moralis a Gandavensi usurpatam non magis probare agnatum ab illo fuisse morale a doctrinali distinctum, quam nomenclatio allegorici probet sua ætate fuisse allegoricum distinctum a naturali. Scilicet ille ut jam notatum, non nomina ipsa suis operibus a Bellovacensi imposita diligenter referre studuit, ut pote a se nondum visa. Ad usum igitur speculorum sibi renunciatum attendit ille solum, unde sicut per allegoricum non aliud a naturali, ita non aliud a doctrinali per morale intelligendum. Nimirum in his ad ipsum principium recurrendum est, quam divisionem agnoverit Gandavensis ? Cum ergo trimembrem tantum meminerit, de divisione trifaria in naturale, doctrinale, historiale, quæ in codd. MSS suæ ætatis qualis est Sorbonicus exhibetur, solum intelligendus, et quicquid addideris omnia evertis. Quæ amplius patebunt ex dicendis, ubi speculum morale post annum 1300 conditum certo evincetur.

Ad alterum caput promissum nunc accedo, scilicet farraginis illius, cui *speculi moralis* titulum indere placuit, auctores ex quorum operibus a falsario compacta est, et quorum tres S. Thomas, F. Petrus de Tarentasia hi duo ordinis Prædicatorum, et F. Ricardus de Mediavilla ordinis Minorum postea reteguntur, duo hic tantum commonstrandi, alter est F. Stephanus de Borbone seu de Bellavilla de quo supra auctor illius magni operis *de septem donis Spiritus Sancti*, ex quo fere media pars speculi moralis accepta est, alter anonymus auctor *tractatus de consideratione novissimorum*, qui florebat circa 1300, certo scripsit post 1291, ut in sequentibus evincetur, et cujus opella fere tota in speculum morale convasata est. Hujus autem posterioris duo sunt codd. MSS. Parisiis in Victorina, primus melioris notæ pellibus pergamenis vel vitulinis forma 8 seu 4 parva n. 326 ætatis auctoris 400 circiter annorum ; secundus est chartaceus in 4 n. 1113 sub finem seculi XV scriptus : typis etiam prodiit in incunabulis typographiæ hoc titulo *sermones de quatuor novissimis* absque nota loci anni et typhotetæ, quæ editio extat in Bibl. alias Telleriana nunc Sangenoviefiana n. D. 815 in 4 parvo, recenseturque in catalogo Telleriano pag. 61 col. I una cum *Cordiali* compactus. Forte ille idem est, qui in Elencho codd. MSS. Belgii apud Sanderum P. II inter codices canonicorum regularium Tungrensium indicatur pag. 198 lit. c. hoc titulo. *Considerationes quatuor novissimorum*, quod discutiant indigene curiosi. Jam utrique quod suum est in speculo morali ab hujus auctore illis non laudatis inverecunde raptum restituendum, unaque ubi occasio se dabit, ad oculum ostendetur hos a speculatore seu falso Vincentio spoliatos, non ab illis speculatorem spoliatum.

3. Le *Speculum morale* et son authenticité

Sic incipit speculum morale : *In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, et in æternum non peccabis*. Ab illo themate ad finem tertiæ distinctionis totum totidem verbis ex dicto *tractatu de consideratione novissimorum* exscriptum est, ejusque primam partem conficit.

Dist. 26. *De timore et audacia*. Ab illis verbis col. 78. Ed. Duac. quam semper citamus, *Item assignantur a magistris et sanctis septem species timoris et cætera* excursio est moralis ex lib. de 7 donis verbo tenus accepta I p. de dono timoris tit I fol. 139 col. I cod. Sorbon. Nota a. 3 de timore humano sic in lib. de 7 donis cod. Sorb. fol. 140 col. 2 : *Ad hoc facit exemplum quod audivi a F. Mattheo primo Fratrum Prædicatorum Parisius priore, qui dicebat vel parabolice vel in veritate de tribus militibus, quod quærebant fortunam et cum ingrederentur et cætera*. Speculator seu Vincentiaster, sic enim placet appellare, ut a Bellovacensi distinguamus, resecans priores lineas sic incipit : *Unde dicitur quod tres milites et cætera*. Rursus a. 4 de timore servili. Sic auctor de 7 donis cod. Sorb. fol. 140 col. 3 : *Unde audivi cantorem magnum (celebrem scilicet Petrum) Parisius prædicasse, et a pluribus in sermonibus, quod cum quidam scholaris videretur mori Parisius valde pænitens et cætera*. Vincentiaster sic immutat *Dicitur quod cum quidam scholaris et cætera*. Auctor de 7 donis a quibus audivit laudans sinceritatem suam probat, Vincentiaster occultans se insignem plagiarium ostendit, quod cum pluries deinceps occurrat, sat sit semel hic annotasse.

D. 27 *de objecto timoris a. 7 de Deo timendo*, excursio est moralis ex lib. de 7 donis I p. tit. 3 de Deo timendo cod. Sorb. fol. 143 item a 8 *de periculis hujus mundi* ex eodem lib. de 7 donis ibid. tit. 9 de præsentis periculo timendo cod. Sorb. fol. 186 col. 4 Rursus 7 particula hujus a 8. *Timenda est dæmonum impietas* ex eodem de 7 donis ibid. tit. 10 de qualitate inimicorum humani generis fol. 189 col. 4 et tit. 4 de inferno c. 4 de dæmonum deformitate fol. 150 col. 4 ubi non solum illa eadem quæ Vincentiaster, sed multo plura et luculentiora.

D. 29 *de effectu timoris*, ex lib de 7 donis ibid. tit. 2 de 25 effectibus timoris Domini in genere fol. 142. col. I. Vincentiaster ordinem invertit, pauca addit, quædam resecat.

P. III D. 14 col. 203 ab illis verbis, *Ratio bene disposita fidem nostram esse veram ostendit*, excursio est longior, in qua afferuntur argumenta credibilitatis fidei eodem tenore transcripta ex lib. de 7 donis 4 parte de dono fortitudinis. tit. 7 de superbia c. 30 de errore vel hæresi. cod. Sorb. fol. 390 col. 3. Nota. Sic auctor de 7 donis in I exemplo de Saracenis : *Cum in secreto a nostris confertur cum eis et cætera sicut audivi ab illis Fratribus, qui fuerunt inter illos et cætera* et in 3. exemplo fol. 391 col. I : *Item audivi quod quidam fuit nuper magnus princeps in Alvernia et cætera* et postea : *Fratres quidam nostri visitaverunt eum, qui hoc mihi dixerunt et cætera* et fol. 392 col. 2. *Item audivi et legisse me memini in quibusdam credo gestis Romanorum, quod temporibus Theodosii imperatoris et cætera*. Vides sinceritatem Stephani de Borbone suos auctores laudantis. Hæc sic immutat Vincentiaster se plagiarium probans : *Cum in secreto auris confertur cum eis et cætera sicut auditum est ab illis Fratribus qui fuerunt inter illos*. Et postea col. 204 : *Item quidam fuit permagnus princeps in Alvernia et cætera*. *Fratres quidam visitaverunt qui hoc dixerunt et cætera* et col. 207. C. *Item legitur in gestis Romanorum et cætera*.

D. 19 *de effectu fidei* excursio est moralis longior integra excepta ex lib. de 7 donis tit. 7 mox citato de superbia cap. 31 de bonis effectibus fidei et contrariis erroris fol. 397 col. 4. cod. Sorb. totidem verbis solo articulorum ordine mutato, sed multo plura habet Stephanus quæ Vincentiaster resecat.

D. 35 *de prudentia a. I. quid sit prudentia* est acceptus ex lib. de 7 donis p. v de dono consilii tit. 2 de prudentia cap. I de multiplici acceptione hujus nominis prudentia, cod. Sorbon. fol. 547 col. 3 ordine articulorum mutato, sed totidem verbis.

D. 37 a. I. *de studiositate*, est acceptus ex lib. de 7 donis tit. mox cit. cap. 2 de studio eorum qui volunt fieri praelati fol. 550 col. I.

§3 *de consideratione* ex eodem de 7 donis loco mox cit. cap. 3 de 2 specie prudentiæ, scilicet de consideratione fol. 552 col. I.

D. 38 *de memoria* ex eodem lib. de 7 specie prudentiæ, quæ est memoria præteritorum fol. 567 col. I solo articulorum ordine mutato.

D. 39 *de providentia*. Ab illis verbis paulo post initium : *est autem providentia multum utilis*, excursio est eodem tenore excepta ex lib. et loc. cit. fol. 568 col. 4 de 9 specie prudentiæ quæ est provisio futurorum.

D. 40 *de circumspectione*. Post initium additur excursio moralis, cujus pleraque ex lib. et loc. cit. fol. 565 col. I de 5 specie prudentiæ, quæ est circumspectio, cujus usus sunt decem. Quædam aliena miscet Vincentiaster, quædam resecat.

D. 42 *de disciplina*. Tertius modus eodem tenore habetur lib. et loc. cit. fol. 566 col. I de 6 specie prudentiæ quæ est disciplina.

D. 44 §2 *de discretione*, excursio est moralis ex eodem lib. et loc. cit. fol. 584 col. I solo articulorum ordine mutato. Sic incipit Stephanus : *Quintus gradus prudentiæ et ornamentum cordis sive pectoris sacerdotalis est rectitudinis discretio. Discretio autem est virtus et cætera eadem.*

D. 80 *de fortitudine secundum se*. Tota accepta ex lib. de 7 donis 5 par. tit. de fortitudine cod. Sorb. fol. 653 col. 2. Notandum præsertim discrimen quo uterque factum quoddam sancti regis Ludovici referunt : ex eo enim manifeste convincitur plagii Vincentiaster. Sic itaque Stephanus de Borbone cod. Sorb. fol. 659 col. I.

Unde iste rex Lodowicus Franciæ dixit optimum verbum, ut audivi a Fratere qui interfuit cum dixit et audivit ab eo. Cum esset juvenis valde, et pauperes essent congregati in curia sua, expectantes eleemosynam, et crederetur quod ipse dormiret in camera sua, aliis dormientibus, ipse exivit de camera sua solus cum uno famulo portante maximam quantitatem denariorum, quam in habitu scutiferi distribuebat manu sua egenis, et largiens eis quos credebat magis egere. Quo completo cum ipse recluderet se in cameram suam, occurrit ei frater quidam, qui hoc de fenestra inspexerat matri suæ (nempe Blanchæ reginæ) in ea loquens dicens ei : Domine rex, ego bene vidi facta vestra (in ms scura.) Cui rex satis verecunde ait : Frater carissime, isti sunt stipendiarii nostri, qui pro nobis pugnant contra adversarios nostros, et servant nobis regnum Franciæ in pace, quibus non solvimus stipendia ut meruerunt.

Videt lector Stephanum de Borbone in hac narratione orginalem ut ita dicam esse, ut qui hanc a religioso omnium teste oculato didicerat. Præterea modo illo loquendi ; *iste rex Lodowicus*, indicat se vivo rege S. Ludovico hæc scribere, idem enim est ac si diceret, *Ludovicus qui nunc regnat in Francia, cum esset juvenis valde.*

Vincentiaster col. 425 B. ut celet a quo acceperit, sic immutavit : *Unde Ludovicus rex Franciæ dixit optimum verbum, cum pauperes essent congregati in curia sua et cætera et postea occurrit ei Frater quidam qui hoc de fenestra inspexerat dicens ei, Domine rex et cætera* nec addit a quo hæc didicerit, et cum plures facti circumstantias taceat, de quo

Ludovico Franciæ rege loquatur, quis divinet ? Itaque sibi fidem omnem detrahit, nisi ut libri de 7 donis depeculator habeatur.

D. 87 de *divisione patientiæ*. a. 6 *quomodo impugnatur*, et a. 7 *quod patientia multipliciter impugnatur*, ex eodem lib. de 7 donis tit. mox cit. cod. Sorb. fol. 660 et seqq.

D. 88. A *quibus juvatur patientia* ? ex eod. lib. tit. cit. fol. 664 col. 2. Qui sic incipit : *Quarto notandum quod patientia ab his XXV rebus roboratur et juvatur*. Ordinem articulorum invertit Vincentiaster, et pauca addit.

D. 89 de *utilitate adversitatum*. Excursio est longior tota accepta ex eodem lib. tit. cit. §§. 9 et 10. Quod infirmitates corporis sint patienter tolerandæ, et de multiplici tribulationis utilitate a fol. 676 col. 4 ad 686 ad finem scilicet codicis, inverso solum articulorum ordine.

D. 95 quoad 2 partem ab illis verbis col. 493 C. *Sciendum autem quod castitas dividitur in virginalem, vidualem et conjugalem et cætera*. Excursio moralis longior ex lib. de 7 donis 5 par. tit. 3 de temperantia cod. Sorb. fol. 632 col. 3 de castitate post corruptionem carnis eodem tenore, nisi quod identidem Vincentiaster quædam resecat.

D. 96 de *virginitate*. a. 5 de *his quæ movere debent ad amorem et custodiam virginitatis*. Excursio moralis longissima eodem tenore accepta ex lib. cit. loco cod. de 2 specie temperantiæ scilicet castitate, §. I de virginitate fol. 621 col. I. Nota. In speculo morali col. 521 Vincentiaster proponit *sextum incitamentum*. *Multiplex utilitas et cætera* moxque abrumpendo sermonem remittit ad lib. 3 in fine, ubi tamen nihil. Cur vero proponit, nisi quia vidit sequi in lib. de 7 donis fol. 629 ubi caput illud sex columnis integris Stephanus luculenter tractat.

D. 97 de *continentia*. a. 5 de *ejus commendatione*. Excursio moralis ex eod. lib. et loc. tit. 2 de temperantia cap. I specie I temperantiæ cod. Sorb. fol. 619 col. 4 eodem tenore. Nota Stephanus de Borbone hoc exemplum sic refert : *De quodam clerico audivi quod cum frequentissime in carnis vitium laberetur, et cum confiteretur cuidam sancto viro et multum litterato, quem bene novi ego, cujus relatione hoc compertum est, frequens lubricum suum, consuluit ei et cætera*. Hæc probant Stephanum sibi cognita narrare. Vincentiaster exemplum sic immutat col. 523 : *Item de quodam clerico legitur, quod cum frequentissime in carnis vitium laberetur, frequenter confitebatur, et cum confiteretur cuidam secundo viro et multum literato, consuluit ei et cætera*. Si Vincentiaster bonæ fidei fuisset, non alibi se legisse dixisset quam in lib. de 7 donis.

D. 98 a. 5. *Quæ ad clementiam movere debent*. et a. *de mansuetudine*. Excursiones exceptæ eodem tenore ex lib. de 7 donis, loc. cit. specie 12 et 13 temperantiæ. cod. Sorb. fol. 636 col. 3 et seqq.

D. 101 a. I de *taciturnitate*, ex lib. de 7 donis ibid. specie 6 temperantiæ fol. 635 col. 4.

D. 103 de *æquanimitate* ex eod. lib. ibid. species 17 temperantiæ fol. 639 col. 3. Item §§. 2 de *parsimonia*. Ibid. specie 10 fol. 636 col. 2. Item §. 3 de *mundi contemptu* ex eod. lib. par. 5 tit. 2 de prudentia cap. 4 de consideratione hujus mundi, ordine articulorum inverso. cod. Sorb. fol. 553 col. 2.

D. 140 *de paupertate*. Excursio moralis longissima eodem tenore ex lib. de 7 donis accepta loc. supra cit. specie 20 temperantiæ fol. 640 col. I. N ota. Fere omnia exempla F. Stephanus de Borbone audivisse se testatur, unicum memoro cod. Sorb. fol. 648 col. I ubi sic legit. *Audivi a Fratре Jordano magistro ordinis Prædicatorum in prædicatione ejus, quod cum quidam monitus fuisset ad ordinis introitum, et deliberaret apud se et cætera et in fine exempli. Et hæc confusio eum ut æstimo ad securiorem et perfectiorem statum adduxit.* Hæc Stephanum probant horum primarium auctorem et propria narrantem. Vincentiaster hæc eadem totidem verbis, sed nec se audivisse, nec legisse testatus, unde ultimum exemplum sic narrat col. 575. E. *Item cum quidam monitus fuisset ad ordinis introitum et cætera.* Sic putans plagium suum celare, cujus tamen reus convincitur, cum cæterum hæc et alia verbo tenus ut auctor libri de 7 donis referat.

Speculi moralis Lib. I P. IV. 4 de fortitudine. §2 de dono consilii a. 4 *de excellentia hujus doni et de effectibus ejus*. Excursio moralis ex lib. de 7 donis P. V de dono consilii, cod. Sorb. fol. 544 col. 2. Quædam aliena miscet Vincentiaster.

D. 9 §. I *de paupertate spiritus*, ex lib. de 7 donis P. V tit. 4 de temperantia. specie 23 quæ est voluntaria paupertas cod. Sorb. fol. 640 col. I.

D. 10 *de effectibus misericordiæ Dei*. Excursio moralis elegans et longior eodem tenore ex lib. de 7 donis P. II de dono pietatis tit. 2 de consideratione misericordiæ Dei, cod. Sorb. fol. 196 col. 2. Quædam identidem resecat Vincentiaster.

D. II *de incarnatione filii Dei* et sequentes ad D. 19 *de utilitate passionis Domini*, excursiones sunt morales ex lib. de 7 donis P. II de dono pietatis tit. 3 de incarnationis Christi consideratione et seqq. cod. Sorb. fol. 199 ad 213 quædam eodem tenore, quædam articulorum ordine mutato, sed iisdem plane verbis pluribus tamen hinc inde omissis. N ota inter plura alia. Stephanus de Borbone loc. cit. tit. 5 de diversis effectibus comparisonibus et exemplis crucis et passionis Christi cod. Sorb. fol. 208 col. 2 hoc exemplum sic refert. *Cum quidam clericus scholaris Parisius multum esset vitio carnis subditus, et procrastinaret pœnitentiam facere, quadam nocte apparuit ei Dominus in ea forma in qua crucifixus est, ostendens vulnera sua cruentata, dicens quod hæc pro peccato suo pertulerat, et eorum cicatrices retinuerat, ad corvos maxime, id est procrastinatores maxime faciendæ pœnitentiæ ad faciendam pœnitentiam advocandos et a peccato revocandos. Qui ad hanc visionem motus Prædicatorum religionem intravit, et hoc ab ipsius ore audivi.* Hæc narratio Stephanum originalem auctorem probat. Hanc vero Vincentiaster iisdem verbis referens. *Dist. 19 de utilitate passionis Domini col. 654. C.* sic immutat in fine : *qui ad hanc visionem motus religionem intravit, qui vitam bono fine consummavit.* cætera resecat, sic se non solum plagiarium callidum declarans, sed et ab ordine Prædicatorum alienum, cujus omnia ex industria celat. Nam et Stephanus cod. Sorb. fol. 215 seq. col. 3 sic habet : *Pone exemplum de quodam religioso, qui cum tentaretur de duritia ordinis maxime cibi et potus, cum vellet exire ordinem, cogitavit et cætera usque, qui ex tunc tantam recepit consolationem quod omnia dura cibaria visa sunt ei dulcia. Hoc audivi a F. Henrico primo priore Prædicatorum apud Coloniam.* Vincentiaster hoc idem et totidem verbis exemplum referens col. 661 A. rescindit ultimam lineam. *Hoc audivi a F. et cætera.* Quod ab ordine Prædicatorum alienum indicat.

Liber II speculi moralis. Hoc libro novam methodum init Vincentiaster. In superiori primo, ut et in sequenti tertio doctrinæ scholasticæ jungit excursiones morales, hic totus est moralis, nihilque habet scholasticum. Quidquid autem habet, totum paucis exceptis ex his duobus acceptum est, scilicet ex anonymi supra laudati tractatu de consideratione novissimorum, et ex

parte prima libri de 7 donis, ubi de dono timoris. Et quidem in dissertatione nostra laudata, cui titulus *Sancti Thomæ summa suo auctori vindicata*, articulos minutatim ex quoque acceptos lectori designavimus, quam proinde adeat curiosus lector, hic autem ne plures paginas implere cogamur, distinctionum serie solum relata, quæ ex quoque vel ex ambobus alternatim excerpta generatim solum indicabitur. Ubi videris *ex tract.* intellige *de consideratione novissimorum* : ubi *de don.* intellige *librum de septem donis.*

P. I D. I *de novissimis generatim.* Ex tractatu p. 2 serm. I *de distinctione novissimorum*, totidem verbis.

D. 2 *de morte naturæ.* Alternatim ex tract. finis serm. I et serm. 2 et de dono timoris tit. 7 de timore mortis cod. Sorb. fol. 176 col. 3.

D. 3 *de mortis angustia.* Alternatim ex tract. ser. 2 de mortis angustia § I et de donis loc. cit. cod. Sorb. fol. 178 et 179. Nota. Stephanus de Borbone hoc exemplum sic refert : *Vidi ego nobilissimum hominem, cujus cum mihi sepulchrum pretiosum evolutum ostenderetur et cætera.* oculatum testem se sic præstans. Vincentiaster sic immutat col. 695. E. *Fuit quidam nobilissimus homo, cujus cum sepulchrum pretiosum evolutum ostenderetur.* An non manifeste plagiarium ?

D. 4 *de præsentia mortis.* Alternatim ex tractatu serm. 3 de mortis : et de 7 donis tit. de timore mortis c. 3 fol. 179 col. 3 et c.7 de memoria mortis fol. 180 col. 3. Nota. Stephanus de Borbone hæc exempla sic refert : *Item audivi a magistro Nicolao de Flavigni archiepiscopo Bisuntino, quod cum quidam piratæ prædas agerent et cætera.* Et postea *Item audivi a Fratre Galtero de Letis, quod cum quædam ecclesia consecraretur de Crespi, in qua erat comes sepultus et cætera.* Rursus *Item homo peccator similis est illi qui somniabat, ut mihi postea dixit et cætera.* Hæc probant auctorem originalem. Sic autem immutat Vincentiaster col. 702 E. *Item cum quidam piratæ prædas agerent et cætera* et col. 703 D. *Item cum ecclesia consecraretur, in qua erat comes sepultus et cætera* et col. 70 : C. *Item homo peccator similis est illi qui somniabat ut postea dixit.* Hæc plagiarium evincunt.

D. 5 *de differentia morientium.* Tota eodem tenore ex tractatu serm. 5 et 6 simul junctis.

D. 6 *de morte subita.* Alternatim ex tract. serm. 7 de morte subita : et ex lib. de 7 donis loc. cit. cap. 6. Quare mors est timenda fol. 180 col. I cod. Sorb.

D. 7 ad 10 ex Tract. eodem tenore a sermone 8. ad II iisdem titulis.

D. II *de purgatorio.* Alternatim ex tract. serm. 12 et de 7 donis tit. 5 de timendo purgatorio futuro cod. Sorb. fol. 156 col. 3.

D. 12 *de pænis purgatorii, quare timendæ ?* Alternatim ex lib. de 7 donis loc. cit. cap. 4 de consideratione quare pœna purgatorii sit timenda ? cod. Sorb. fol. 157 col. 2 et ex tract. serm. 12 et serm. 13. Nota. F. Stephanus hæc exempla sic refert. *Audivi a quodam Fratre sacerdote religioso et sene Joanne nomine, quod cum quidam malus præpositus esset et cætera.* Postea : *Item audivi a F. Stephano de Firmitate, et legi in quodam libello, quod cum quidam abbas moriens et cætera.* Rursus : *Item audivi a quodam Fratre Apulo Joanne dicto, qui hoc dicebat in partibus suis accidisse, quod cum quidam in quodam monte juxta Vulcanum et cætera.* *Item audivi a F. Guillelmo quondam priore Bisuntinensi, quod cum quidam capellanus apud Novum Castrum et cætera.* Hæc sinceritatem ejus probant suos auctores citantis. Hæc eadem

exempla totidem verbis recitat Vincentiaster, sed rescissis principiis mox allatis, cur vero nisi ut plagium celet ?

Sed est et aliud insigne plagii erga auctorem tractatus de consideratione novissimorum argumentum col. 745 D. *Tarde et male solvuntur et cætera*. hæc totidem verbis ex tractatu accepta sunt : addit Vincentiaster. *Hinc notari potest exemplum, quod in gestis Caroli scriptum est*. Miles quidam et cætera. *Require infra dist. 13 sub finem*. Cur enim has primas voces exempli affert *Miles quidam et cætera* nisi quia tum ante oculos *tractatum de consideratione novissimorum* habebat, ex quo lineas illas octo excerpebat, et post quas exemplum illud sequitur integrum ? Verum abstinet, et sic dure sermonem abruptit, quia idem exemplum dist. seq. non stylo tractatoris sed ex libro de 7 donis referre proposuerat. An aliter veteramentarii ?

D. 13 *de motivis ad compatiendum animabus in purgatorio*. Alternatim ex tract. serm. 13 et ex lib. de 7 donis loc. cit. cap. 8 cod. Sorb. fol. 162 col. 2. Nota. Stephanus de Borbone hoc exemplum sic refert. *Narrabat Frater Petrus dictus Remensis episcopus postea Agennensis, quod quidam Frater valde religiosus dictus F. Matthæus Hispanus nocte apparuit et cætera*. Vincentiaster priora resecat, et sic incipit exemplum : *Religiosus quidam Mathæus Hispanus nocte apparuit et cætera* totidem verbis : Postea affert exemplum de illo milite tempore Caroli Magni, ut est in lib. de 7 donis stylo longe diverso a stylo tractatoris. Exhibui utrumque in Differt. cit. *S. Thomæ summa vindicata*. Hæc probant et Stephanum et Tractatorem auctores veros, Vincentiastrum purum putum plagiarium.

D. 14. *Qualiter juvandæ animæ defunctorum ?* Integra eodem tenore ex lib. de 7 donis cap. 7 de his XII quæ prosunt animabus, quæ sunt in purgatorio cod. Sorb. fol. 160 col. 3. Nota. Stephanus hæc exempla sic refert : *Unde quidam probus homo, cujus nomen et locum et gentem bene novi, dixit mihi quod hoc quod ego referam accidit patri suo, quod pertinet ad præsentem articulum et præcedentem. Ait enim quod cum aliquando pater suus et cætera. Vocavit filium suum, qui hoc mihi dixit, et sacerdotem et cætera. Hic in mortis articulo filio suo, qui hoc mihi retulit coram sacerdote suo et cætera. Hic Cluniacensis fuit, qui hæc mihi retulit dictus Stephanus de Marusiaco, qui non est defunctus. Alterum exemplum : Item audivi a magistro Nicolao de Flaviniaco archiepiscopo Bisuntino in sermone quod cum quidam injunctam sibi pænitentiam inchoasset et cætera. Alterum : Audivi quod quidam puer de magno genere mortuus est circa ætatem novem annorum et cætera qui post apparuit alicui suorum et cætera. Persona cui apparuit fuit mater ducis (Burgundiæ) qua revelante hæc novi. Aliud : Item cuidam militi valde devoto et bonæ vitæ, qui super hoc etiam me consuluit et cætera. Miles cui alius apparuit, dictus fuit D. Guillelmus Decontres socius comitis Nivernensis et Foresiæ, qui miles magnæ abstinentiæ et devotionis mihi fuit familiarissimus et cætera. Aliud : Item audivi a F. Huberto magistro prædicatorum, quod duo scholares de eadem natione socii et juvenes religionem intraverunt et cætera. Aliud : Audivi a F. Guillelmo de Peraut, qui composuit summas de vitiis et virtutibus, quod cum quidam flagitiosus homo confiteretur episcopo suo et cætera. Adhuc aliud : Item audivi a quodam magistro, cui totum hoc luculenter metricè composuit, quod quidam miles fuit raptor et cætera. Manifestum est Vincentiastrum, qui omnia hæc exempla totidem verbis refert, aliunde quam ex lib. de 7 donis habere non potuisse, tamen ut plagium celet, singula callide rescindit, quæ furem probare possent, ut ex collatione mox lector deprehendet si voluerit. V. G. Exemplum primum sic incipit : *unde quidam probus homo dicebat, quod cum aliquando pater suus intrasset lectum suum et cætera* aliaque exempla sic circumcidit, ubicumque Stephanus se ipsum testem oculatum et auritum præstat.*

Lib. 2 P. II D. I *de persecutione Antichristi*. Ex tract. par. 3 sermo I de tribulatione quæ erit tempore Antichristi. Eodem tenore.

D. 2 *de mundi consummatione*. Ex tract. serm. 2 eod. tenore.

D. 3 *de mundi purgatione*. Alternatim ex tract. serm. 2, 3 et 4 : et lib. de 7 donis tit. 6 de iudicio c. 5 cod. Sorb. fol. 166.

D. 4 *de futuro iudicio*. Alternatim ex tract. serm. 4 et ex lib. de 7 donis loc. cit. cap. I cod. Sorb. fol. 164 col. 4 et seq.

D. 5 *de terrore iudicii*. Alternatim ex tract. serm. 2, 3 et I mistim. et ex lib. de 7. donis tit. cit. cap. 4, 7, 9, 12 permistim. Quædam aliena inserit Vincentiaster.

D. 6 *de meritorum discussione*. Alternatim ex tract. serm. 3 : et de dono timoris tit. cit. c. II de consideratione rationis exigendæ, fol 172 col. 4 et seq.

D. 7 *de discussorum publicatione*. Prima pars ex tract. serm. 3 et de dono timoris tit. cit. cap. 9 fol. 169 col. 4. Altera alicunde corrasa.

D. 8 *de promulgatorum attestatione*. Alternatim ex tract. ser. 3 et de dono timoris cap. 10 de accusatoribus et testibus fol. 170 col. 3 et seqq. Nota. Stephanus hæc exempla sic refert fol. 171 col. I *Audivi a quodam Fratre religioso, cujus nomen et episcopi et loci tacendum esse arbitror propter scandalum, audivi de quodam episcopo, quem aliquando vidi, quod cum ægrotaret apparuit ei diabolus dicens quod citabat eum et cætera*. Alterum : *Audivi quod cum quidam Frater noster prædicasset in quadam civitate Tusciæ, et cum qui affuerant recitarent verba ejus, et commendarent ejus prædicationem et cætera*. Aliud : *Audivi a F. Gaufrido de Blevex rectore theologiæ, quod accidit in Theotonia quod quidam archidiaconus ambiens episcopatum et cætera*. Aliud : *Item quod sancti accusant audivi ab episcopo quodam, quod quidam homo in civitate Turonensi consueverat et cætera*. Vincentiaster hæc exempla totidem verbis refert exceptis principiis, quæ evidenter demonstrant non ab alio quam a lib. de 7 donis excerpta fuisse.

D. 9 *de attestatorum disceptatione*. Alternatim ex tract. serm. 3 et ex lib. de 7 donis tit. cit. c. 8 et cap. 10 et cap. 13 in quo refertur exemplum insigne cod. Sorb. fol. 175 col. 4. *Item ut audivi in quadam maxima abbacia Cisterciensis ordinis quidam fuit conversus multum contemplativus, qui cum esset in oratione visum fuit ei astare ante oculos suos divinum iudicium, et angelos assistentes multum accusare peccata et facta enormia duorum magnorum hominum, quorum alter magnus comes fuit, alter magnus prælatus et cætera*. Et versus finem : *Laicus vitam emendavit, timuit et pœnitentiam egit, cilicium ego ei tradidi, quo ipse cum fuisset delicatissimus, ad carnem utebatur et cætera*. Ad calcem exempli addit Stephanus : *Hanc visionem et admonitionem factam esse audivi ab uxore dicti principis qui comes erat et uxor religiosa, devota et sancta, quæ hoc mihi retulit et loca et personas, nomina quorum reticeo propter scandalum aliquorum*. Hoc exemplum Vincentiaster referens totidem verbis col. 802. D. sic immutat ; *Item in quadam maxima abbacia Cisterciensis ordinis et cætera* et infra. *Confessor suus ei cilicium tradidit et cætera* tandem resecat finem, historiæ sic omnem fidem detrahens, quam asserverat Stephanus se testem oculatum et auritum exhibens. Sed quid facias insigni plagiarario ?

D. 10 *de sententiæ prolatione* et D. II *de sententiæ executione, et de iudicium subsequentibus*. Ex tractatu serm. 7, 8 et 9 iisdem titulis et eodem tenore.

Lib. 2. P. III D. I. *Quod infernus sit et de situ ejus*. Alternatim ex tract. par. 4 serm. I de inferno, et ex lib. de donis p. I de dono timoris tit. 4 de inferno cap. 1, 3, 2, 6, 5 permiste omnia.

D. 2 *de acerbitate pœnarum*. Alternatim ex tract. serm. 2 cod. tit. et ex dono timoris tit. 4 cap. 3. Nota Stephanus hoc exemplum sic refert : *Vidi ego quemdam religiosum sanctum virum, qui cum esset novitius traditus fuit diabolo et cætera finit vero sic, qui referebat quasi de alio, quæ credidi completa in ipso*. Vincentiaster idem narrans sic circumcidit : *Legitur quod quidam vir sanctus et religiosus et cætera* et in fine, *quæ credidit completa in ipso*. Quod absurdum, sed plagiarium demonstrat.

D. 3 *de æternitate pœnarum inferni*. Alternatim ex tract. serm. 3 ejusdem tituli, et de dono timoris cit. cap. 3. Quædam sunt aliunde corrasa.

D. 4. *de pœnarum recordantium utilitate*. Excepto quodam loco S. Prosperi de vita contemplativa, qui desumptus ex tract. serm. 3 cit. §. 6 reliqua sunt de dono timoris tit. 4 cap. 9 de consideratione et meditatione pœnæ inferni, sed articulorum ordine inverso. Nota. Sic Vincentiaster col. 829. D. nempe post exemplum magistri Jordani : *Item ibidem parum ante. Cum B Bernardus omnes fratres ad suæ religionis et cætera*. Fallor si quis unquam legendo speculum morale, attenderit ad illa verba (*item ibidem parum ante*) et quid ille sibi velit, intellexerit. En mysterium. Scilicet Vincentiaster indicat exemplum illud B. Bernardi in libro de 7 donis scriptum esse paulo ante exemplum M. Jordani, ut revera, paulo ante scriptum est : nam hoc Jordani est effectus 10 co. Sorb. fol. 155 col. 4. At illud Bernardi est effectus 3 folii ejusdem col. I. Hanc itaque notam sibi privatim scripserat, dum distinctionis ordinem concinnabat Vincentiaster, nempe Bernardi exemplum licet prius in libro de 7 donis scriptum, a se posterius referendum ne sibi excideret : notam vero postea delere oblitus est, eamque scriptores deinceps retinuerunt, insigne jam plagii indicium.

Non omittendum quod post allatum exemplum S. Bernardi addit auctor libri de 7 doni : *Hæc audivi, inquit, in loco ipso ubi prædicatio facta est, a Domino Calone domino de Fontanis pronepote B. Bernardi in loco nativitatis suæ Fontanis dicto*.

Nota iterum. Sic Stephanus hoc exemplum refert cod. Sorb. fol. 155 col. I. *Item audivi quod cum quidam scholaris magnus clericus visitaret quemdam socium suum qui intraverat ordinem Prædicatorum et cætera*. et ad finem exempli : *Quod nec in camera nec in lecto valens dormire aut quiescere compulsus est ordinem dictum intrare. Hæc audivi a F. Huberto magistro ordinis Prædicatorum*. Idem iisdem verbis refert Vincentiaster col. 829. F. sed rescindens quæcumque ordinem Prædicatorum spectant, sic se ostendens ab eo alienum et non tantum plagiarium.

D. 5 *de acerbitate et æternitate pœnarum, et 6 de revelationibus*, integræ et eodem tenore ex tract. serm. 4 et 5.

Libri hujus 2. Pars IV *de præmiis beatorum* ipsissima est pars V tractatus de consideratione novissimorum a capite ad calcem nullo addito nullo rescisso.

Liber tertius P. I D. 2 *de cogitatione*. Ex lib. de 7 donis parte 4 de dono fortitudinis tit. 2 cap. I de cogitatione mala cod. Sorb. fol. 315 col. I.

D. 3 *de custodia linguæ*. Pars 2 de cavendis peccatis linguæ ex lib. de 7 donis loc. cit. tit. 3 cap. I de peccato linguæ fol. 316 col. 2. N ota. Sic Stephanus fol. 317 col. 2. *Audivi a Fratre Gaufrido de Bleves, quod cum quidam in mari haberet uxorem suam secum linguatam et cætera*. Sic immutat Vincentiaster. *Narratur de quodam quod cum ipse in mari et cætera*. eadem.

D. 4. *de silentio*. Ex lib. de 7 donis tit. mox cit. cap. 6 et 7 de silentio fol. 320 col. 2 inverso articulorum ordine.

D. 5 *de custodia sensuum*. Ex lib. de 7 donis loc. cit. tit. 4 de corruptela et custodia 5 sensuum mutato ordine.

D. 6 *de tentatione*. Excursio moralis longior ex lib. de 7 donis loc. cit. tit. I de tentatione cod. Sorb. fol. 304. col. I. N ota. Hæc exempla sic refert Stephanus fol. 306 col. 3. *Item audivi a F. Jordano ordinis Prædicatorum, quod cum divino iudicio quidam Frater arreptus esset a dæmone et cætera*. Alterum : *Item audivi in quadam civitate quamdam mulierem sic seductam, quæ etiam mihi demonstrata hoc verum esse quod dicam recognovit, cui satis fides super hoc adhiberi poterat. Incepit ipsa aliquando apud se cogitare et cætera*. Et in fine exempli : *Hoc apud Lugdunum factum est, et hæc ipsa retulit mihi coram Fratrem Remeo quondam ibi priore Fratrum Prædicatorum circa annum Domini MCCXXIII*. Aliud : *Item vidi ego hominem in religione novitium, qui multum esset sollicitus de nocte evigilans et rogans, cum alii dormirent, Deum et B. Virginem et cætera*. Aliud : *Vidi aliquem pium et religiosum et probum clericum in novitiatu suo tentatum, utrum mundus aliud esset nisi somnium aliquod et cætera*. Aliud : *Item cum ego in quadam civitate essem contra hæreticos, et inquirerem de mandato apostolico, quædam nobilis mulier sancta et innocens accessit ad me dicens, quod offerebat se ad comburendum tanquam hæretica deterior omnibus, qui pro infidelitate comburebantur et cætera*. Et postea : *Cum autem ego quærerem, si illis cogitationibus acquiesceret et cætera*. . In his occulatum testem et actorem se præstat Stephanus. Vincentiaster qui certo aliunde habere non potuit, principia rescindens, et exempla in tertiam personam immutans, callidum tantum se probat plagiarium : nam in hac distinctione nihil habet suum præter quatuor exempla ex vita B. Francisci et B. Claræ.

D. 7 *de occasione tentandi*. Integra ex lib. de 7 donis tit. cit. cap. 12 de 10 quæ dant diabolo occasionem tentandi fol. 311 col. I eodem tenore.

D. 8 *de remediis contra tentationes*. Integra ibidem, cap. 13 de 25 per quæ repugnat fortitudo contra tentationes. Solo mutato ordine.

D. 9 *de utilitate tentationum*. Pro maxima parte ibid. cap. 16 de multiplici tentationum utilitate fol. 314 col. 2. Plura aliunde corrasa et intermixta.

D. 10 *de verbo Dei*. Integra ordine solum inverso ex lib. de 7 donis parte 2 de dono pietatis tit. I de verbo Dei cod. Sorb. fol. 190 col. I. N ota. Sic Stephanus de Borbone : *De B. Dominico patre nostro dicitur in legenda ejus, quod videbatur matri ejus prægnanti et cætera*. Vincentiaster resecat has voces (patre nostro) sic se ex ordine Prædicatorum non fuisse declarans.

Lib. 3 P. II D. 19 *de peccati diversis effectibus*. Excursio moralis longior integra eodem tenore ex lib. de 7 donis par. I de dono timoris. tit. 8 de timore peccati. cod. Sorb. fol. 181 col. 3. Nota. Exemplum de contracto qui suadebat cæco, ut ad arbores eum portaret, Stephanus in fine, *hoc audivi*, inquit, *a Fratre Guillelmo priore Bisuntino quondam*. Et in fine sequentis de duobus fratribus uno sapiente altero fatuo, *hoc audivi a F. Stephano de Firmitate, et a pluribus aliis in sermone*. Utrumque finem resecat Vincentiaster.

Lib.3 P. III D. I *de superbia secundum se*. Integra mutato solum ordine ex lib. de 7 donis par. 4 de dono fortitudinis tit. 7 de peccatis 7 mortalibus, et I de superbia fol. 342 col. I.

D.4 *de inepta lætitia*. ex par. 4 cit. tit. 4 cap. 9 de risu fol. 328 col. 2. Sic Stephanus : *Item audivi ego a mag. Joanne S. Quintini decano in scholis theologiæ dicentem se vidisse in Anglia unum virum religiosum qui et cætera*. Hoc principium resecat Vincentiaster, et incipit sic : *Item in Anglia vir quidam religiosus et cætera eadem*.

D. 7 *de consuetudine peccandi*. Ex par. 4 cit. tit. 6 cap. I de mala consuetudine et cap. 2 de septem quæ retrahunt a mala consuetudine eodem tenore. cod. Sorb. fol. 339 et seqq.

D. 8 *de peccato inanis gloriæ*. a. 5. *circa quæ habeat esse inanis gloria*. a. 6 *quare sit contemnenda gloria mundialis*, et a. 7 *quæ mala vana gloria facit in anima*, ex par. 4 cit. tit. 8 capp. 4, 5 et 6 inverso ordine. cod. Sorb. fol. 345 col. 2. Nota. Stephanus sic refert hoc exemplum : *Audivi a F. Matthæo priore Fratrum Prædicatorum Parisius, quod quidam clericus et cætera*. Vincentiaster hoc principium resecat, sic incipiens ex abrupto : *Quidam clericus cujusdam ecclesiæ prabendatus et cætera*. Sed præterea cum Stephano sic promittit col. 1026 D. *Ad hoc faciunt duo exempla quæ sequuntur* : primum tamen solum refert, alterum resecat, quod tamen habet Stephanus.

D. 9 a 2. *Quæ ad ambitionis vitium detestandum movere nos debent ?* Ex par. 4 cit. tit. 8 cap. 18 de ambitione. cod. Sorb. fol. 359 col. I.

D. 10 a. 2. *Quæ movere debent ad detestandum vitium hypocrisis*, et a. 3 *de differentiis et modis hypocrisis*. Ex loc. mox cit. cap. 19 et 20 fol. 366 col. I solo ordine mutato.

D. II §. 2 *de adulatione*. a. 3. *Quæ possunt et debent movere ad hoc vitium detestandum ?* Excursio maximam partem transcripta ex par. 4 cit. tit. 9 de invidia, cap. 7 de adulatione cod. Sorb. fol. 420 col. 2. Quædam aliena intermiscuntur. Nota. Mirum a Stephano Guiardum ex cancellario Parisiensi dici episcopum Tornacensem, quem omnes ejus ætatis Cameracensem perhibent. Cum idem erratum habeat Vincentiaster, et hic indicat se illum exscripsisse.

D. 17 a . 9. *Quæ movere debent ad scandalum fugiendum ?* et §. 2 *de scandalo passivo vitando*. Excursionones morales ex par. 4 cit. tit. 5 cap. I et seqq. de malo exemplo et bono et scandalo : et cap. 7 de fatuitate accipientium malum exemplum fol. 330 et seqq. ordine tantum mutato.

D. 19 a. 5 *de sacrilegio personali*. Excursio ex par. 4 cut. tit. 7 de superbia, cap. 24 de irreverentia, quæ est mater inobedienciæ et filia superbiæ, scilicet de sacrilegio fol. 376 col. 3. Nota. Sic Stephanus : *Beda presbyter dicitur de Roma veniens mortuus in quadam villa diæcesis Lugdunensi, quæ vocatur Puane ibique sepultus et cætera*. Et addit in fine. *Ego in dicta ecclesia vidi sepulcrum, et de hoc est in loco illo fama publica, et credo quod in loco illo vidi plures, qui viderant eum pluries et diu ubi prius fuerat, et ab illo loco translatum*

expositorem. Vincentiaster hunc finem totum resecat, sed cum exemplum ipsum referat, invicte ostendit se non esse Bellovacensem : iste enim spec. histor. lib. 23 cap. 150 disertis verbis asserit Bedam mortuum esse in Anglia in suo monasterio, et suo tempore cum B. Cutberto Dunelmi situm esse, cujus et refert epitaphium : quod sane oblitus non esset, si speculi moralis fuisset auctor. Quantum ad Haymonem Tritemius testatur in suo monasterio Hirsaugiensi sepultum, nec de eo agit Bellovacensis in spec. histor.

D. 20 *de sacrilegio locali*. Excursio longior ex par. 4. cit. tit. 7 cap. 25 de XII propter quæ loca sancta debent venerari fol. 381 col. I ordine mutato. N ota. Stephanus hæc exempla sic refert. Primum fol. 384 col. 2. *Item archiepiscopus Reginaldus Lugdunensis* (hic sedit a 1195 ad 1227) *aliquando quæsivit a me, unde erat quod loca sacra fulminibus plerumque ferirentur, et citius quam loca profana ? Cum ego respondissem ei, quod mihi occurrebat, respondit ipse quod expertus erat et cætera*. Et sub finem exempli : *Et dixit mihi dictus archiepiscopus quod episcopus Podiensis ei postea dixerat et cætera*. » In quibus testem oculatum et auritum se præstat Stephanus. Exemplum sic immutat Vincentiaster col. 1086. E. *Item archiepiscopus Lugdunensis aliquando quæsivit a quodam Fratre Prædicatore et cætera* et postea : *Et dixit dictus archiepiscopus et cætera*. Quis Vincentiastrum plagiarium non videt ? Et hoc probat alterum exemplum, quod sic Stephanus : *Item audivi ab abbate Joanne Bellavillæ viro sancto, quod in quadam abbazia, quam ipse mihi nominavit, quam exprimere nolo, ne eos videar annotare male, accidit quod cum monachi essent similiter congregati in choro, tonitruum maximum insonuit et cætera*. Et ad finem : *Hoc tamen non recolo, si aliqui eorum mortui ex hoc fuerint*. Vincentiaster idem exemplum referens iisdem verbis, initium et finem resecat, sicque incipit ex abrupto col. 1087. c. *Item in quadam abbazia, ut dicebat illius loci abbas, accidit quod cum monachi et cætera*.

D. 21 *de sacrilegio reali*. Ex tit. 7 cit. cap. 26 fol. 358 col. I ordine tantum mutato.

D. 22 a. 3 *Quæ movere nos debent ad peccatum inobedientiæ detestandum ?* Excursio moralis ex tit. 7 cit. cap. 21 de inobedientia, fol. 368 col. 4 ordine solum mutato.

D. 23 *de causis inobedientiæ*. ex tit. 7 cit. cap. 22 *de eis quæ inobedientiam generant* fol. 371 col. 3 solo ordine mutato.

D. 24 *de contumacia*. Tota ex tit. 7 cit. cap. 23 *de superbia contumaciæ* fol. 373. col. 3 ordine solum mutato. N ota. Sic exempla hæc refert Stephanus. Primum : *Item audivi quod in ecclesia S. Vincentii Maticensi* (Matisconensi) *in qua ego puer pluribus annis fui conversatus multæ passeris solebant intrare, et ecclesiam fædare, et officium impedire. Cum autem non possent excludi, episcopus illius loci Landericus nomine* (is sedit a 1074 ad 1097) *eas excommunicavit et cætera*. Et postea nullam autem earum vidi in dicta ecclesia et cætera. Alterum fol. 374 col. I. *Item audivi a pluribus Fratribus nostris quod cum quidam episcopus Lausanensis haberet piscatores in lacu et cætera*. Aliud : *Audivi ab aliquibus Fratribus nostris, quod cum Alaisia ducissa mater ducis Burgundiæ emisset viridarium pulcrum a quodam sacerdote et cætera*. Et in fine exempli : *Hoc Fratres qui hoc retulerunt, a dicta ducissa* (Vivebat vidua a 1218 ad 1251 filia D. de Vergiaco) *audierunt*. Aliud fol. 376 col. I. *Item cum prædicatem in Bellecensi* (Bellai) *diæcesi, et viderem in quodam loco silvam aridam juxta stagnum, cum quærerem causam illius ariditatis, dicebant incolæ, quod quidam miles vi abstulerat dictam silvam personis quibusdam religiosis et cætera*. Et in fine : *Dicta silva per plures annos aruerat, et stagnum pisces non habuerat, ut dicebatur mihi*. Aliud : *Item in diæcesi Edicensi* (forte Æduensi) *apud Marciniacum accidit, ut mihi retulit archipresbyter loci probus et peritus in jure, quod quidam miles in excommunicatione mortuus et cætera*.

Vincentiaster hæc eadem exempla referens totidem verbis, resecat principia, ut plagium celet, cum tamen aliunde habere non potuisse pateat.

D. 25 a. 2 *Ex quibus oriatur in nobis præsumtio*. Ex tit. 7 cit. cap. 29 *de præsumptione* fol. 388 col. I ordine solum mutato.

Lib. 3 P. IV F. 3 a. 5. *Quæ nos movere debeant ad destractionis vitium detestandum*. Ex lib. de 7 donis par. 4 tit. 8 cap. 4 species 3 invidiæ fol. 416 col. 3 mutato solum ordine.

D. 4 §. 2 a. 3. *Quæ movere debent ad derisionis vitium detestandum*. Ex eodem tit. cap. 5 de 4 specie invidiæ derisione fol. 419 col. I mutato solum ordine.

D. 5 *de temerario iudicio*. Ex eod. tit. 8 cap. 8 de temerario iudicio ex suspicionibus malis fol. 421 col. 3 ordine solum mutato.

D. 6 *de falso testimonio*. Ex eod. tit. 8 cap. 10 fol. 423 col. 4 mutato ordine.

Lib. 3 P. v D. I *de ira*. Integra solo ordine mutato ex cit. par. 4 de dono fortitudinis, tit. 5 de tertio principalium vitiorum scilicet de ira fol. 426 col. 3.

D. 2. *Remedia ad iram mitigandam*. Integra eodem tenore, tit. mox cit. cap. 4 de XX remediis contra iram fol. 429 col. 3.

D. 7 *de blasphemia illorum qui passim Deum negant*. Integra solo ordine mutato tit. cit. cap. 7 contra negantes Deum fol. 432 col. 3. N ota. Hoc exemplum sic refert Stephanus fol. 433 col. I. *Ponimus hic exemplum cuiusdam Saraceni in fide Neophyti, de quo audivi a quodam milite in societate et curia regis Franciæ magni, quod accidit cum rex Franciæ et Franci cepissent nuper Damiatam et cætera*. Sic vero immutat Vincentiaster : *Ponitur hic exemplum cuiusdam Saraceni in fide Neophyti, de quo dicitur quod quando rex Franciæ et Franci ceperunt Damiatam et cætera*. Attendat lector Stephanum loqui de expugnatione Damiatæ ut nupera, anno scilicet 1249, quod ei convenit ea ætate florenti. At illud (*nuper*) Vincentiaster erasit, ut sibi longe juniori et post 1300 scribenti non conveniens : quod novum argumentum est Bellocacensem non esse auctorem speculi moralis, nam sane illud (*nuper*) non expunxisset.

D. 8 *de blasphemia eorum qui se diabolo reddunt*. Integra solo ordine mutato ex tit. cit. cap. 8 contra reddentes se diabolo fol. 433 col. 4. N ota. Stephanus hæc exempla sic incipit : *Audivi quod accidit in Bisuntinensi diæcesi a personis nobilibus, quæ hoc asserebant et locum ubi acciderat vicinum sibi nominabant mihi, ubi homines sunt assueti Deum negare, et se per guttur diabolo reddere, quod cum quidam luderet ad decios, et omnia amisisset uno denario excepto et cætera*. Alterum fol. 434 col. 2. *Audivi a F. Milone priore Viridunensi quod cum quidam calciaret se, et difficulter intraret in sotulari et cætera*. Sic ille auctores suos semper laudat : Vincentiaster eadem exempla totidem verbis exscribens, principia resecat sicque incipit : *Item cum quidam luderet ad taxillos et cætera cum quidam calciaret se et cætera*.

D. 9 *de blasphemia proprie dicta*. Integra mutato tantum ordine ex tit. cit. cap. 9 de blasphemia locutionis fol. 434 col. 3.

D. 10 *de blasphemia annexis criminibus et pænis*. Et quidem *de criminibus*. Ex tit. mox cit. cap. XI quot et quantis criminibus involvatur blasphemia fol. 436 col. I eodem tenore, licet pluribus rescissis. *De pænis* vero ibid. cap. 12 quomodo diversimode puniuntur blasphemi fol.

436 col. 4 mutato ordine. Hæc exempla sic refert Stephanus fol 437 col. I. *Audivi ibidem a Fratribus, quod cum quidam miles in diœcesi Remensi die cœnæ luderet cum taxillis et cætera. Item de alio audivi a multis fide dignis, cujus etiam genus agnovi, quod cum luderet similiter, et horribiliter blasphemaret et cætera.* Aliud : *Audivi a multis tunc quando accidit Parisius, quod cum quidam quadrigarius duceret in quadriga multas personas de Parisius ad S. Dionysium et cætera.* Aliud : *Item quidam nauta in diœcesi Cabilonensi cum navem duceret et blasphemaret et cætera quem frater suus, qui hoc mihi retulit, quærens et cætera.* Aliud : *Item de quodam audivi, quod in diœcesi Matisconensi accidit, quod cum blasphemaret, subito percussus et cætera.* Vincenciaster hæc eadem referens expungit omnia quæ Stephanus ut oculus et auritus testis addit exemplis.

Lib. 3. P. VI. D. I a. 3. *Quæ movere possunt ad vitium acediæ fugiendum.* Ex cit. dono fortitudinis tit. 6 cap. I de acidia fol. 437 col. 3 mutato ordine.

D. 2 *de filiabus acediæ et I de dilatione.* Integra eodem tenore loc. Cit. cap. 4 de dilatione, 3 specie acidia fol. 439 col. 4.

D. 3 *de ignavia vel pigritia.* Integra ex tit. 6 cit. ubi 8 species acidia est ignavia sive inertia fol. 442 col. 4. Species 4 est desidia sive segnities fol. eod. col. I. Species 7 est inopia fol. cod. col. 4. Species 5 est insensibilitas ibid. col. 2. Has quatuor in unam conflat Vincentiaster.

D. 4. *de tepiditate* est 2 species tit. 4 cit. fol. 439 col. 4. §. 2 *de pusillanimitate* est 13 species fol. 444. col. 4. §.3. *de inconstantia* est II species fol. 444 col. 3. §. 4 *de mollitie* est 14 species fol. 444 col. 4. §. 5 *de inquietudine corporis* est 12 species fol. 444 col. 3. Quædam aliena interserit Vincentiaster.

D. 5 *de ignorantia ad salutem perinentium.* Integra eodem tenore ex tit. cit. specie 29 acidia fol. 459 col. 2.

D. 6 *de otiositate.* Integra mutato solum ordine ex tit. cit. specie 16 acidia fol. 445 col. I. N ota . a. 5 sic Vincentiaster : *Otiosus perdit tempus suum, bona sua spiritualia, temporalia et æterna.* Licet autem hæc quatuor proponat, non agit nisi de primo, scilicet *de temporis amissione.* At Stephanus quem ille transcribebat, singula quatuor egregie prosequitur.

D. 7 §. 3 *de murmure.* Integer ex tit. cit. specie 20 acidia, fol. 447 col. I. N ota . Stephanus hæc exempla sic refert. Primum fol. 447 col. 3 : *Audivi a quodam Fratre sacerdote et Prædicatore dicto Fratre Simone, quod cum quidam eremita miraretur in corde suo murmurans et cætera.* Alterum : *Audivi a quodam Fratre P. Hispano, quod quidam ordinem intravit, qui noverat carnalem medicinam et cætera.* Vincentiaster hæc eadem referens principia de more resecat.

D. 8 *de indiscretionem.* Integra eodem tenore ex tit. cit. specie 10 acidia fol. 443 col. 2. N ota . Hoc exemplum sic habet Stephanus col. 4 : *Item audivi ab eis ut credo quibus accidit, cum hostes armati insidiarentur quibusdam transeuntibus per viam et cætera.* Vincentiaster principium de more resecat.

D. 9 *de gravedine.* Ex tit. cit. specie 18 acidia, ultimæ 10 lineæ fol. 446 col. 4 §. 2 de somnolentia. Pleraque ex tit. cit. cap. 12 de somnolentia 24 specie fol. 450 col. I.

D. 10 a . 3. *Quanta mala facit peccatum negligentiae*. Integra ex tit. cit. cap. 16 de multiplici negligentia 28 specie fol. 455 col. I mutato ordine. Nota . Hoc exemplum sic refert Stephanus : *Cum Joannes quondam archiepiscopus Lugdunensis navigans per mare et caetera*. In fine addit : *Haec audivi a dicto cantore, qui cum eo erat*. Et fol. 608 col. 2 ubi idem repetit, hunc archiepiscopum vocat *Joannem Belesmanis*, qui sedit a 1182 ad 1194, et addit hunc cantorem postea fuisse episcopum Matisconensem. (Hic fuit Pontius de Thoire electus 1199) Vincentiaster utrumque finem resecat.

D. 13 *de indevotione*. Integra eodem tenore ex tit. cit. specie 6 acidiae fol. 442 col. 3. §. 2 *de languore*. ex tit. cit. specie 22 acidiae fol. 449 col. 2.

D. 14 *de impeditioe bonorum*. Integra eodem tenore ex tit. cit. specie 25 cap. 13 de impeditioe boni, fol. 451 col. 3. Vincentiaster ab artic. 10 pleraque resecat. §. 2 *de taedio vitae*. Ex eod. tit. Specie 17 fol. 446 col. 4. §.3 *de impaenitentia*. Ex eod. tit. cap. 12 eodem tenore, specie 32 fol. 462 col. 3. Nota . Vincentiaster ad finem sic legit : *Ad hanc materiam pertinet, quod habetur supra de imperseverantia et caetera*. Tamen certo supra nihil habet *de imperseverantia*. Cur ergo sic loquitur, nisi quia librum de 7 donis exscribit, ubi sic legitur, et merito : nam in eo imperseverantia est 23 species acidiae, fol. 449 col. 3 quam resecavit Vincentiaster.

D. 15 a . 4 *motiva contra desperationem*. Excursio integra et eodem tenore ex tit. Cit. specie 27 cap. 15 de XII quae dissuadent desperationem, fol. 453 col. 3.

Lib 3 P. VII D. 2 *de detestatione avaritiae*. Excursio longior ex par. 4 cit. de dono fortitudinis tit. 7 de avaritia cap. I fol. 463 col. 2 ordine mutato.

D. 8 a . 2 *motivo ad detestandum perjurium*. Excursio integra ex par. 4 cit. tit. 8 de invidia cap. II fol. 425 col. 3 Nota . Hoc exemplum sic refert Stephanus : *Item ad idem et de retentoribus legatorum similis (casus) accidit similiter imprecantibus, secundum quod ego audivi in diocesi Claromontensi in villa Revino. Audivi a Fratrem Radulpho de Conarei, qui tunc erat prior Claromontensis cum accidit, quod cum quidam usurarius moreretur paenitens et caetera*. Vincentiaster idem exemplum referens, resecat ista, *secundum quod ego audivi et caetera usque cum quidam usurarius*.

D. 10 a . 4. *Quae dissuadent furtum et rapinam*. Excursio longior integra ex tit. 7 de avaritia cap. 16 fol. 481 col. 2 solo ordine mutato. Haec exempla sic refert Stephanus. Primum : *Vidi ego quemdam latronem, qui confitebatur mihi in quadam silva, quod per septennium habitaverat silvis sine tecto spolians transeuntes et caetera*. Et postea : *Cum autem ego multum laborassem circa eum convertendum et ad terram transmittendum solus cum eo, quia nec pariebatur socium nostrum accedere et caetera*. Sic autem immutat Vincentiaster col. 1287 E. *Quidam latro confitebatur cuidam Fratri et caetera*. Et postea, *cum autem Frater multum laborasset et caetera quia nec patiebatur socium Fratris accedere et caetera*. Alterum : *Accidit in diocesi Matisconensi circa annum Domini MCXC quod quidam Vicecomes habens ibi castra plura et fortia et caetera*. Et postea : *Hic autem, ut audivi ab antiquis fidelibus, vel compulsus timore regis Francorum, vel voluntarius, nescio quo istorum, crucesignatus, cum iter arriperet trasmarinum, dimisit terram suam et castra, scilicet castrum novum, et castellum Ducii et alia sua comiti Girauo et caetera cujus haeredes ut vidi satis laboraverunt pro dicta terra habenda apud regem, et non sunt auditi et caetera*. Sic Stephanus. Vincentiaster vero resecat, *ut audivi ab antiquis fidelibus, ut vidi* , et nomina castrorum : sic

non tantum se plagiarium præstans, sed et exemplis omnem authoritatem detrahens. Omitto cætera.

D. II a. 5. *Quæ movent ad detestationem usura.* Excursio moralis longior ex tit. cit. de avaritia cap. 10 de usura fol. 474 col. 3. Hæc exempla sic narrat Stephanus : *Refero quod vidi oculis meis, cum essem juvenis studens Parisius, et venissem ad ecclesiam B. Virginis die sabbati ad vespervas audiendas, vidi ibi hominem portatum in lecto, qui in aliquo membrorum suorum patiebatur et cætera.* Alterum : *Vidi ego in civitate Bisuntina quemdam usurarium magnum, qui cum jocundus sedisset ad mensam suam et comederet, subita morte et cætera.* Sic ille ocularem se testem prestat. At Vincentiaster eadem exempla totidem verbis referens, ista principia resecat, adeo ut an vera an ficta narret merito dubites.

D. 12 par. 2 *de acceptione munerum.* Fere tota ex tit. mox cit. cap. 31 de acceptione munerem illicita fol. 487 col. I.

D. 13 *de avaritia advocatorum.* Exceptis 15 primis lineis integra ex tit. mox cit. cap. 13 fol. 488 col. mutato solum ordine.

D. 15 a. 2 *de aliis pænis simoniacorum.* Excursio integra ex tit. mox cit. cap. 37 de pœnis quibus simoniaci puniuntur fol. 492 col. 4 ordine solum mutato.

D. 16. *Quam detestandum sit crimen simoniæ.* Integra ex tit. cit. cap. 35 de XIII quæ dissuadent simoniam fol. 490 col 4.

D. 17 *de speciebus simoniæ.* Integra eodem tenore loc. cit. cap. 38 per quæ male spiritualia acquiruntur fol. 493 col. 2.

D. 18 *de avaritia claustralium.* Integra ordine solum mutato loc. cit. cap. 40 de peccato proprietatis claustralium fol. 495 col. 3.

Lib. 3 L. VIII d. I a. 4. *Motiva ad detestationem gulæ.* Excursio moralis longior ex tit. 8 de gula cap. I fol. 530 col. 4 ordine mutato.

D. 2 P. 2 *ebrietas detestanda.* Integra ex tit. mox cit. cap. 5 de ebrietate quæ est prima species gulæ fol. 558 col. I mutato ordine.

D. 3 *de frequentatione tabernarum.* integra loc. cit. cap. 8 contra frequentationem tabernarum fol. 541 col. 2 ordine mutato.

D. 4 a 8. *Ludus confusionis.* Integra loc. cit. cap. 9 de ludo detestabili fol ; 342 col. I ordine inverso.

Lib. 3 P. IX D. 3 *de detestatione luxuriæ.* Excursio longior tota ex par. 4. cit. de dono fortitudinis tit. 12 de luxuria cap. I de XX quæ ostendunt luxuriam valde detestabilem fol. 498 col. 3 ordine mutato. Nota . Hæc exempla sic refert Stephanus. *Narravit F. Henricus Coloniensis, qui fuit in Colonia primus prior FF. Prædicatorum, Remis in quodam sermone, quod quidam qui multum luxuriose vixerat, in fine niger factus ut carbo et cætera.* Alterum. *De quodam magno comite audivi a fide digno viro religioso, quod cum dictus comes inter alia flagitia sua fuisset enormiter luxuriosus et cætera.* Aliud. *De alio autem principe, qui prædicto fuit contemporaneus et familiaris, retulit vir religiosissimus idem qui supra quod*

habuerat a fide dignis, quod cum dictus princeps in vita sua se effudisset et cætera. Et sub finem : Nomina autem personarum licet sciam, non exprimo, quia posset esse vel in periculum vel in scandalum aliquorum. Sic ille res sua ætate gestas narrat ac fidem dictis astruit. Vincentiaster hæc totidem verbis referens principia resecat, et immutat in dicitur, dicitur, adeo ut an vera narret, locus sit dubitandi, sed non, an plagiarius.

D. 4 *de generatibus luxuriam.* Tota eodem tenore ex tit. cit. cap. XI de XX fomentis luxuriæ fol. 509 col. 2.

D. 5 *de fugienda societate mulierum.* Tota eodem tenore ex tit. cit. cap. XII. Quantum sit vitanda cohabitatio mulierum fol. 510 col. 3. Nota . Hoc exemplum sic refert Stephanus : *Novi personas olim a quibus audivi quæ referam sibi accidisse, quæ pensata poterunt esse ad cautelam multis, et sunt ut æstimo plusquam XX anni quod ab hoc seculo migraverunt. Fuit enim alter sacerdos secularis habitu, qui religiosam vitam a pueritia sua duxerat et cætera.* Vincentiaster idem totidem verbis narrans principium resecat de more, et incipit ex abrupto : *Fuit quidam sacerdos et cætera.* Sed et in aliud incommodum incidit col. 1594 A ubi longiorem enumerationem habet exemplorum quasi superius a se relatorum, quorum pleraque non retulit. Sic enim ibi legitur : *Item in isto tractatu de luxuria supra.*

De nobili muliere et avvocato. Item de monacho ludificato.

Item de muliere versa in serpentem, sub cujus specie ludificavit diabolus militem.

Item de monacho decepto per mulierem sui generis et grilone subvertente se.

Item ibi ponuntur exempla multa de gaudio dæmonum pro ruina monachorum.

Et de dæmonibus tentantibus in specie mulierum.

Item de eremita tentato per gallum.

Item de casu S. Marthæ neptis S. Abrahami.

Item de monacho sene et infirmo, et filio inobedienciæ quem habuit de virgine, quæ sibi ministrabat.

Item de deceptione Aristotelis per reginam.

Item supra de Fredegundi regina, quæ fecit occidi virum suum.

Horum exemplorum quæ caractere Italico exhibemus, nullibi meminit Vincentiaster : cur ergo laudat, nisi quia sic scriptum invenit in libro de 7 donis, ubi exempla illa revera locis indicatis narrantur ?

D. 6 *de choreis.* Tota ex tit. cit. cap. 14 de fugiendis choreis fol. 513 col. I ordine inverso.

Hæc exempla sic refert Stephanus : *Audivi a F. Philippo primo priore in domo nostra Remensi, quod in diœcesi Suessionensi, cum in ecclesia quadam, in qua factæ fuerant choreæ et cætera. Et sub finem : quem viri loci illius ostenderunt dicto Philippo in testimonium.*

Dictus autem homo a dæmonibus verberatus retulit coram magistro Joanne de vineis, qui tunc temporis erat maximus prædicator et clericus in Francia. Alterum. Accidit in diœcesi Lugdunensi cum comes Forensis et Nivernensis Guido deberet transfretare, et vocasset magnam curiam in natali Domini, et multum post officium Dei vacassent in ducendis choreis et cætera. Ad finem : Ego autem sequenti die ibi veniens, sic inveni. Primi principium et finem et secundi finem pro more resecat Vincentiaster. cætera omitto. Partis decimæ seriem vide postea ubi de S. Thoma de Aquino.

4. Le *Speculum morale* et son authenticité

Diducta jam et veluti ob oculos expansa tota Speculi moralis serie, indicatis auctoribus saltem præcipuis ex quibus farrago illa coalescit, ac unicuique quæ sua sunt redditis, ad punctum tertium a nobis propositum accedendum est, et Speculum morale opus esse seculi XIV ostendendum.

Primo enim, ut ex serie totius operis constat, tractatus de consideratione novissimorum totus in eo convasatus fuit, tres priores distinctiones Speculi moralis, illius tractatus sunt tres primi sermones totidem verbis : Libri 2 Speculi tres priores partes de morte, judicio et inferno ex dicti tractatus 2, 3 et 4 parte et ex prima parte libri de 7 donis, scilicet de dono timoris permistis, totæ compactæ sunt et coagmentatæ : Libri 2 Speculi pars quarta eadem est totidem vocibus cum quinta parte dicti tractatus de consideratione ; Superest igitur, ut quandonam scripserit tractator ille anonymus retegatur ; quod ille clare indicat parte 3 *de judicio extremo sermone 2, in quo sic habet : Denique nuper diebus istis etiam christiani nostri propter eorum peccata nefaria, quæ magis tacenda censui quam pandenda, justo Dei judicio per manus infidelium nefandorum trucidati, captivati, vel in fugam conversi, de Terra-sancta promissionis, quam Dominus Jesus sua benedicta nativitate, conversatione et morte sacratissima consecravit, turpissime sunt ejecti, quia flagitiosam eorum vitam non poterat amplius sustinere et cætera.* Quo igitur anno scribebat tractator, jam et nuper e terra sancta Christiani fuerant ejecti, quæ ejectio alia non potest intelligi, quam cum Aconem, alias Ptolemaida, Saraceni invaserunt. Quamdiu enim stetit illa civitas, Terram-sanctam obtinere sese jactabant Christiani : ubi vero sub infidelium armis ruit, tum revera accidit quod ait auctor, fideles qui aderant trucidatos plerosque, alios in captivitatem abductos, paucos aut expulsos, aut fuga potius hostis gladio subtractos, quorum etiam magna pars cum patriarcha Hierosolymitano F. Nicolao de Hanapis ordinis Prædicatorum ob nimiam ejus in excipiendis in suo navigio fugientibus caritatem præ graviori pondere fluctibus submersa est. Ad hanc cladem ingemuit Ecclesia Occidentalis, seque tum agnovit, lacrymisque sanguineis luxit e Terra-sancta ejectam. De quo casu sic Tholomæus de Luca noster Hist. Eccl. nov. lib. XXIV cap. 23 *Acon deleta, delentur omnes in circuitu regiones, et sic de regno Hierosolymitano nec de tota terra promissionis remansit aliquid, quod non sit occupatum a Saracensis.* Quæ Tholomæi relatio mire concinit cum verbis tractatoris. Ex quibus plura infero : Primo cum anno 1291 contigerit excidium illud Aconis, ut vocant, post eum annum tractatorem librum suum de consideratione novissimorum scripsisse : 2 Speculum morale aliquo saltem tempore postea scriptum ab auctore suo fuisse, ut pote in quo totus ille tractatoris sermo secundus de judicio, verbo tenus eodem tenore transcriptus legitur *lib 2 par. 2 de judicio dist. 2 de mundi consummatione*, et speciatim locus laudatus de nupera ejectione Latinorum e Terra-sancta col. 765 C . Ed. Duac. Tertio Vincentium Bellovacensem anno 1264 mortuum Speculi moralis auctorem non solum non fuisse, sed nec esse potuisse : neque enim quandiu ille vixit, Latinos christianos e Terra-sancta nuper ejectos dicere potuit. Imo in Speculo historiali ubi S. Ludovicum dimissum e carcere liberum narravit, addit continuo eundem in Terra-sancta contra plurimum consilium remanere statuisse, ut civitates a Christianis adhuc occupatas muniret : quod et præstitit adeo egregie, ut post ipsius obitum annis pluribus adhuc, nec nisi anno 1291 clades illa luctuosa contigerit.

Amplius. Ex ipso Speculo morali constat illud nonnisi post ejusdem S. Ludovici regis in album Sanctorum relationem, (quæ anno tantum 1297 facta est 3 idus augusti,) a suo auctore scriptum ac editum : si quidem in eo *lib. 3 par. 3 dist. I de superbia secundum se*, edit. Duac. col. 992 C Beatissimus dicitur. Locum en exhibeo : *Ad idem etiam facit consideratio infirmitatis alienæ, sicut de Josaphat et Barlaam dicitur, quod cum Josaphat videre secum*

*leprosum et decrepitem senem, et audivit quod humana miseria poterat ad hoc devenire, ingemuit intra se humiliatus. Item dicitur quod Odo episcopus Parisiensis cum comederet, despiciabiliores pauperes faciebat ante se poni alios hinc et alios inde. Hoc idem faciebat beatissimus Ludovicus. Ad idem etiam valent exempla et cætera. Ubi notanda potissimum illa linea : Hoc idem faciebat beatissimus Ludovicus. Licet enim supra monuerim, hanc distinctionem totam esse corræsam ex libro de 7 donis, hanc solam lineam ex suo adjecit Vincentiaster loco exempli S. Martini quod affert Stephanus de Borbone, ille vero resecavit, ut hoc S. Ludovici insereret. Porro ex his verbis plura infero, primo auctorem Speculi moralis scripsisse post mortem S. Ludovici regis : si enim eo vivo scripsisset, dixisset, *hoc idem facit*, quandoquidem id misericordiæ genus ad ultimum vitæ exercuit : dicendo autem, *faciebat*, indicat cum hæc scriberet jam amplius non facere, ac proinde mortuum : 2 non solum mortuum, sed jam etiam Sanctorum albo inscriptum. Modus enim ille loquendi demonstrat usum vulgo receptum, adeoque sanctitatem jam decreto pontificio declaratam, cultumque eidem tum ut Beato exhibitum, ita ut auditis his verbis, *hoc faciebat beatissimus Ludovicus*, omnes intelligerent de eo hujus nominis nono, qui Gallis vivens imperaverat, sermonem esse. 3. Et hic experiris quod pluries monui, falsarios nunquam ita sibi cavere, quin sibi ipsis mentiantur. Sic Speculi moralis auctor opus illud Vincentio Bellovacensi supponendo, fraudem suam occultam semper fore putavit : at quinque illis vocibus, *hoc idem faciebat beatissimus Ludovicus*, quas veluti aliquid grande de suo depromens acceptis ex libro de 7 donis inseruit, etiamsi alia deessent, mendacium revelavit, cum illæ in Bellovacensem cadere non possent, sex minimum annis defunctum ante sanctum regem, ac de suo non dixisset, *sic faciebat*, sed *sic facit*, et quem quantumcumque revereretur, *Beatissimum* nunquam appellavit nec appellasset. His adde quæ postea ubi de S. Thoma dicemus, ubi nonnisi post annum MCCC editum demonstrabitur.*

Imo etsi forsan hoc opus circa 1310 inchoatum fuerit, neque enim cujus est artis labor est unius anni, sed minimum decem annorum, nondum anno 1320 fuisse confectum, saltem nondum in lucem editum et commune conjicio, ex eo quod illo anno divisio tantum trimembris in prologo, non quadrimembris ut postea legeretur. Idprobo ex Tabula celebri, quam quidam presbyter Joannes Hautfuney dictus in Speculum historiale concinnavit, cujus tabulæ exempla MSS passim occurrunt in bibliothecis antiquis. Laudatur a Tomasino in suis bibliothecis Venetis inter codd. MSS S. Antonii. Item in Indice codd. MSS Angliæ T. I P. II n. 1314 et T. II O. I n. 7327, nec dubitum quin sit alias communissima. Hic solum Parisiis sub manus inciderunt exempla quinque, duo in Colbertina 1130 et 2378, duo in Victorina 988 et 595, unum in Augustiniana 272 et in monasterio regio Pissiacensi adhuc unum. In proœmio autem huic tabulæ cura summa ordinatæ auctor præmittit, agens de Speculo magno Vincentii Bellovacensis, dicit illud in tres summas egregias et perutiles partitum esse : quod argumento est, cum ea tabula confecta est, trimembrem adhuc tantum seu trifariam ut loquitur Vincentius in prologo, Speculi magni divisionem lectam fuisse. Nam si quadrifaria seu quadrimembris quæ nunc in eo legitur, jam tum fuisset, proculdubio Joannes Hautfuney non tres summas tantum, ses quatuor ut pote omnes fere sibi æquales laudasset. En ejus verba : *Quia vero breves dies hominis sunt, ac faciendi libros nullus est finis, et perscrutandæ infinitati librorum nemo sufficeret, licet ad hoc cunctis occupationibus aliis prætermisissis penitus se præberet, F. Vincentius de Belvaco cum collegis suis ordinis Prædicatorum, ut et penuriæ seu defectui librorum plurium qui communiter non habentur consulerent, et humanum fastidium revolvendi plures magnos libros pro videndo uno facto vel auctoritate notabili in brevitate vitæ hominum relevarent, de floribus pene librorum omnium cujuslibet approbatæ facultatis vel artis, qui suis temporibus poterant reperiri, tres summas egregias ac perutiles compilarunt, in quibus communiter et appropriate tractantur ea, per quæ animæ suadet, ut ad infusionem gratiæ gratum facientis operando quod in se est se disponat, et per quæ partes*

imaginis per peccatum primi hominis deturpatæ possent aliquantulum reparari. Prima enim dicitur Speculum naturale, in qua appropriate tractantur speculabilia, per quæ exercitatur intellectus in cognitione veri : secunda Speculum morale in qua tractantur moralia, per quæ excitatur affectus in operatione boni : tertia Speculum historiale, in qua tractantur gesta et dicta virorum illustrium, per quæ confortatur memoria, ut ipsa quasi prudens thesauraria specierum verum speculandum et bonum operandum intellectui et affectui repræsentet. Ubi Speculum doctrinale vocatur ab eo morale, quia sic vulgo dicebatur, quamdiu trifaria tantum divisio in prologo Vincentii lecta est, ut constat ex dictis supra de Henrico Gandavensi, qui et illud etiam morale appellat. Divisionem autem trifariam tantum a Joanne Hautfuney in prologo Speculi Historialis quem habebat præ oculis dum ejus indicem concinnaret, lectam ex eo constat, quod triplicis Speculi et triplicis summæ solum meminerit.

Quandonam vero Tabula illa edita fuerit, haud difficile est indicare : nempe eam S. tituli S. Priscæ presbytero cardinali (sic legitur in codd. MSS Parisiensibus laudatis) nuncupavit : qui alius non est quam Simon de Archiaco Gallus Sanctonensis archiepiscopus Viennensis : primus enim ille est ab obitu Bellocensis, cujus nomen ab S. inchoetur, et tit. S. Priscæ cardinalis fuerit anno 1320 dec. 20 a Joanne XXII ad purpuram evehctus, teste nostro Bernardo Guidonis præsentate et oculato : et revera in cod. MS ejusdem tabulæ monasterii nostri Pissiacensis legitur (Simoni) ergo 20 dec. 1320 nondum interpolatus fuerat nec corruptus Vincentii prologus, nondum divisio quadrifaria trifariæ substituta : nondum speculum morale quale nunc circumfertur consarcinatum, saltem non publicatum nec vulgo cognitum.

Objiciet forsitan quis, in tractatu F. Stephani de Salanhaco, *de quatuor in quibus Deus Prædicatorum ordinem insignivit*, non solum laudari Vincentium Bellocensem, sed et quadrifariæ divisionis magni ejus Speculi mentionem fieri. Salanhacus autem mortuus est anno 1290 et scribere cessaverat anno 1278. Quæ a nobis hactenus astructa videntur evertere. Sic enim legitur in dicto tractatu tit. *Fratres viri illustres in scriptis et doctrina. Frater Vincentius Bellocensis compinxit opus insigne et famosum toti orbi agnitione in agnitionem, quod quatuor Speculis distinxit, vocans unum Speculum naturale, aliud morale, aliud historiale, quartam vero doctrinale, in quibus totum orbem, imo totum universum possunt legentes lucide fideliter speculari. Item scripsit et cætera.* Sic enim legitur in codd. MSS Burdigalen. Carcassonem. imo et in uno ex Tolosan. Hanc fateor notitiam nondum habueram, cum dissertationem laudatam cui titulus, *S. Thomæ summa suo auctori vindicata*, in lucem edidi, alioquin jam tum nodum solvissem, ut jam facillime solvetur.

Sciendum itaque tractatum laudatum Salanhaci modo purum non haberi, sed tantum a Bernardo Guidonis interpolatum pluribus ubique insertis et capitibus vel articulis integris et longioribus identidem adjectis. Quod et ipse Bernardus monet in titulo qui talis est : *Incipit tractatus brevis F. Stephani de Salanhaco Lemovicensis diæcesis, de quatuor in quibus Deus Prædicatorum ordinem insignivit : sunt autem plurima superaddita quæ inventa fuerunt, in eodemque ommissa fuerant, vel quæ postmodum evenerunt, et addi etiam poterunt in futurum secundum exigentiam suis locis.* Quod et idem Bernardus repetit in præfatione quam præfixit eidem tractatui, ubi sic habet : *in quo (tractatu) secundum exigentiam materiæ nonnulla, quæ ommissa fuerant et plura quæ postmodum evenerunt super addidi, prout ipse vir in principio operis faciendum esse innuit, et similiter fieri poterit in futurum. Addita vero in margine sæpius sunt signata.* Quod utinam semper et ubique factum fuisset. Attamen sæpius id factum in cod. MS Tolosano majori et antiquiori in folio magno, in quo sæpius ad marginem legitur *Additum*, imo aliquando in capite. Sic sub titulo, *Fratres passi pro fide*, post pauca legitur, *Addita pro majori parte quæ sequuntur*, et sequitur longior narratio de laboribus nostrorum pro Ecclesia : et sub titulo, *sequitur de quarto et ultimo, scilicet de securo modo professionis*

et vitæ, ad marginem sic legitur : *F. Stephanus, sed multa addita sunt locis suis* : et postea identidem ad marginem : *Additum ex chronicis, Additum ex chronicis*. Ad titulum de praelatis Ecclesiarum ex ordine assumtis sic habetur in margine : *Addita sunt quæ sequuntur de praelatis assumtis ex ordine Prædicatorum*. Revera in ipso prologo innuit Bernardus Salanhacum de illis nihil scripsisse, sed verbo tenus ab eo sibi dictum in concilio Lugdunensi II sub Gregorio X plusquam xxx episcopos ex ordine assumptos affuisse. Porro sub titulo, *Fratres viri illustres in scriptis et doctrina*, in margine indicatur qui laudati a Salanhaco, qui postea adjecti. Ad articulum ubi de F. Thoma de Aquino, legitur in margine, *Additum* : et postea ad articulum ubi de F. Vincentio Belvacensi supra totidem verbis relatam, legitur ad caput in margine, *Addita quæ sequuntur*. Et sane qui Salanhacus, qui juxta Bernardum scribere desiit anno 1278 et vivere 1290 opus quale est Speculum morale laudasset, in quo fit mentio bullæ Martini IV anno 1282 datæ et ejectionis christianorum Occidentalium e Terrasanta, quæ non accidit nisi 1291, et sunt plus 50 articuli ex commentario Ricardi de Mediavilla in sententias, quod non prodiit nisi post 1300.

Certum igitur esto articulum illum de Vincentio Bellovacensi, ut et sequentes et plurimos antecedentes pura puta esse additamenta Bernardi Guidonis, qui cum catalogum episcoporum ex ordine assumptorum dicat se tantum anno 1311 inchoasse, ac deinde annis sequentibus auxisse, catalogum scriptorum qui posterior est in codice, verisimillime auxit etiam post 1320 eique tum hunc articulum de Vincentio Bellovacensi addidit. Nam vixit ille ad 1331 et suis chronicis semper addidit, ut ex variorum codd. MSS collatione facile evincitur. Non omittendum præter insignem hunc codicem Tolosanum, in quo ad Tractatum Salanhaci annotatæ sunt ad marginem additiones, alium esse minoris voluminis, in quo idem tractatus, sed notarius has annotationes marginales addere non curavit, quæ etiam neglectæ fuerunt in codd. MSS Burdegalensi et Carcassonensi, et forte in aliis ejusdem tractatus, quod monendum fuit ne nostri Tolosani et alii in hujusmodi codices non accuratos incidentes allucinentur, et Salanhaco imprudenter asserant, quod est additio et interpolatio Bernardi.

Qui si consulant majorem codicem Tolosanum, cujus apographum accuratum diligentia eximii sacræ theologiæ primarii ibidem anno 1710 lectoris F. Josephi Roux sui conventus Lemovicensis exinde prioris assumti recepi, mecum assentientur nonnisi a protervo et in quæstione facti adversus monumenta ipsa reclamante articulum de Vincentio Bellovacensi in laudato tractatu scriptum Salanhaco tribui posse.

Cæterum huic nostræ conjecturæ Speculi moralis fabricam circa 1310 susceptam, et circa 1320 perfectam, ita ut tum in lucem prodierit, favet exemplum Speculi historialis antiquissimum quod viderim, et in monasterio Pissiacensi laudato servatum, quatuor voluminibus alias, nunc vero duobus tantum voluminibus compactum : in quo sic legitur in fine 24 libri eadem manu : *Explicit tertium volumen Speculi historialis per manum R. Gheroudi* : Est nomen notarii. In fine vero 32 libri eadem etiam manu : *Explicit quartum volumen Speculi historialis anno Domini MCCC vicesimo sabbati post festum beati Bar stoli. Deo gratias*. Præcisa nempe ea folioli particula, in qua numerus anni inter 20 et 30 quo codex scriptus fuit, additus erat. Hinc autem certum saltem est aliquo ex illis intermediis annis exemplum illud in quo prologus Vincentii exhibetur corruptus et cum divisione quadrifaria scriptum fuisse. Adde Fratrem Jacobum du Vingnay ordinis S. Jacobi de Altopassu hospitalarium jubente Joanna Burgunda Francorum regina Philippi VI Valesii priori conjuge Speculi historialis Gallicam translationem abornasse eidemque reginæ nuncupasse. Cum autem Joanna anno 1348 obierit, et in ea hospitalarii versione prologus non secus ac in editis interpolatus legatur, id est et cap. XI præciso ac rejecto, et divisione quadrifaria inserta, jam ante Speculum morale fabrefactum consequens est. Verum affirmare

non vereor nullum codicem reperiendum, quem ante 1320 aut saltem ante 1310 scriptum certum sit, in quo quadrifaria diviso legatur.

Pro coronide hujus dissertationis literariæ duo addenda : I auctorem Speculi moralis videri hominem fuisse votis religiosis astrictum, quod ex his colligitur, quæ identidem interserit ex Stephano de Borbone acceptis sic lib. I par. 3 dist. 104 de paupertate, col. 573 E. hæc habet : *Ideo Christus posuit eam primum fundamentum christianæ religionis, dicens Matt. 5 Beati pauperes spiritu. Collocavit enim eam quasi primum lapidem in fundamento. Similiter et SS. Patres nostri Franciscus et Dominicus religiones suas sanctas fundaverunt super fundamentum solidum paupertatis exemplo Christi qui dicit, Qui audit verba mea et facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificavit domum suam supra petram, id est supra Christum pauperem, quam non potuerunt evertere nec pluvia irruens et cætera. Jam monuimus supra hanc distinctionem longiorem et columnas 18 impletem, totam ex libro de 7 donis defloratam esse, nisi quod identidem Vincentiaster aliqua resecat : at tres illas linesas ille tantum de suo addidit, similiter et sancti Patres nostri Franciscus et Dominicus religiones suas sanctas fundaverunt super solidum fundamentum paupertatis. Has enim solas non habet liber de 7 donis, ubi antecedentia et consequentia totidem verbis leguntur. Qui autem Vincentiastro in mentem venisset linesas illas ex suo inserere, nisi ordini Mendicantium regularium alicui professione alligatus fuisset ?*

At et est 2 addendum : Ordinis Prædicatorum non fuisse audacter pronuncio, hisque ducor conjecturis ex ea potissimum ratione sumtis, qua librum de 7 donis deflorat, quo ex libro media fere pars Speculi moralis convasata est.

Primo enim distinctiones integras 4, 6, 10, 20, aliquando coll. ex eo exscribendo, quæcumque ordinem Prædicatorum spectant suppressit. Ubi enim liber de 7 donis Dominicanum laudat, ut a quo exemplum aliquod auctor accepit, vel id omittit Vincentiaster exemplum referens, vel eum iis spoliat titulis qui Dominicanum indicant. Amplius : Si quod exemplum occurrit ex ordinis Prædicatorum historia, vel illud omnino resecat, dum antecedentia et sequentia exscribit, vel ita circumcidit, ut de quo ordine loquatur, lector non agnoscat. Quod utrumque opus conferenti ita videbitur ubique actum ex industria, ut Vincentiastrium ab ordine Prædicatorum prorsus alienum intelligat. En quædam specimina.

Sic legitur in Speculo lib. I p. I D. 26 *de timore* col. 80. A . Eccl. 4. *Timor Dei sicut paradisus Dei in benedictionibus, et super omnem gloriam operaverunt illum benedictiones : unde possumus dicere quod dicitur in Psal. 33. Inquirentes et cætera.* Vincentiaster exemplum resecat quod in libro de 7 donis refertur post illam vocem *benedictiones*, sic : *Ideo dixit Arnaldus primus Lugdunensium Prædicatorum prior quibusdam dicentibus sibi, si istud feceritis, quod scilicet pertinebat ad veritatem doctrinæ, scandalizabuntur homines et necessaria non habebitis. Nos, ait, non sumus sicut cæteri hominum, quia habemus horreum quod non timet sterilitatem, et cellarium quod non timet siccitatem. Si his enim privaverimus nos non timemus, hic est Deus provisor noster, unde possumus dicere quod dicitur in psalmo : Inquirentes et cætera* ut in Speculo.

Ibidem *de timore humano* col. 82 B. Vincentiaster exemplum trium militum quærentium fortunam referens, resecat illud exemplum a F. Matthæo primo priore Prædicatorum Parisiensium prædicatum fuisse, ex cujus ore se habuisse testatur auctor lib. de 7 donis loco cit.

Lib. eod. I P. 3 d. 14 a 3 ubi afferuntur probabilitatis fidei argumenta eodem tenore excepta ex lib. de 7 donis, ubi Stephanus de Borbone sic legit : *Fuit quidam nuper magnus princeps in*

Alvernia, et post pauca. Fratres nostri visitaverunt eum, qui hoc mihi dixerunt et cætera. Rem sic suo tempore gestam, et a sui ordinis Fratribus acceptam narrans. Vincentiaster qui longe postea vixit, non ausus dicere *nuper*, sic immutavit : *Fuit quidam permagnus princeps* : et postea, *Fratres quidam visitaverunt cum qui hoc dixerunt* : conscientia reclamante ne se ex ordine Prædicatorum diceret.

Dist. 19 *de effectu fidei*, quæ tota ex lib. de 7 donis, Vincentiaster resecat exempla tria ex historia ord. Præd. desumpta *de victoria adversus hostes spirituales*. Sic enim legitur cod. Sorb. fol. 399 col. 4 : *Item vincit etiam fides hostes infernales quibus resistit et fugat. Pet. 4 cui resistite fortes in fide.* Hæc etiam habet Speculum sed sequentia resecat : *Unde consuetudo Fratrum nostrorum, ut cum aliquis Frater laborat in extremis moriens, alii audito signo statim accurrant dicentes symbolum ad dæmones fugandos, qui maxime accurrunt et insidiantur in morte.* Alia duo exempla brevitatis causa omitto.

Et dist 104 *de paupertate*, quæ tota ex lib. de 7 donis, sic legit Vincentiaster col. 575. E. *Item cum quidam monitus fuisset ad ordinis introitum et cætera* circumcidens narrationem Stephani de Borbone, qui sic legit : *Audivi a F. Jordano magistro ordinis Prædicatorum in prædicatione ejus, quod cum quidam monitus fuisset ad ordinis introitum et cætera* utique nostri.

Et eodem lib. I par 4 dost. 10 *de effectibus misericordiæ Dei*, quæ tota eodem tenore exscripta est ex lib. de 7 donis, ab effectu I resecat exemplum, quod Stephanus testatur se a quodam F. Prædicatore Guillelmo Nivernensi audivisse.

Et dist. 19 *de utilitate passionis Domini* col. 654 C . exemplum referens de quodam clerico ad meliorem frugem converso sic habet Vincentiaster, *qui ad hanc visionem motus religionem intravit*, ubi in lib. de 7 don. legitur, *Prædicatorum religionem intravit et cætera.*

Et ead. dist. 19. a . II col. 661. A . in exemplo de quodam religioso propter duritiam et asperitatem ordinis exire volente, Vincentiaster resecat quod Stephanus ibidem subdit se illud audivisse a F. Henrico primo priore Prædicatorum apud Coloniam.

Et ibid. col. 663. *Quod Christus per passionem suam hostes spirituales effugat*, post exemplum de Barlaam plura Vincentiaster resecat exempla : primum quod Stephanus dicit se audivisse a F. Guillelmo Gebennensi, qui id narrabat de quodam sacerdote socio suo alias in seculo fol. 213 col. I. Item aliud quod Stephanus dicit se audivisse ab alio Fratre, qui dicebat id accidisse nuper in diœcesi Carnotensi eo tempore, quo signatus est rex Ludovicus Pius Francorum, et crucem prædicaret Odo cardinalis legatus : tertium quidem refert Vincenciaster de juvene qui SS. Trinitatem coram dæmone abnegare recusavit, sed tacet quod ait Stephanus se id tenere a F. Guillelmo de Constantiis lectore theologo de quodam necromantico famoso dicto magistro Melchita.

Et lib. 2 P. I dist. 4 *de præsentia mortis*. Et dist. 12 *de pœnis purgatorii*. Et dist. 13 *de motivis ad compatiendum*. Et dist. 14 *qualiter juvandæ animæ defunctorum* : ne jam dicta repetamus vide, supra ad illas annotata, qui in exemplis ex libro de 7 donis acceptis nomina auctorum ordinis Prædicatorum a Stephano de Borbone laudata rescidit. Hoc solum hic annotare placet. Quis legendo Speculum morale dist. 13 col. 748 B. ubi Matthæus Hispanus religiosus quidam tantum dicitur, quis inquam putet eum ex ordine Prædicatorum fuisse ? Attamen inter primores ille fuit et scientia et pietate clarissimus, idque ex libro de 7 donis apparet, ubi et hujus exempli auctor nominatur F. Petrus *Remensis primus provinciæ Franciæ prior*

provincialis, quam secundo regens episcopus Agennensis circa annum 1237 est assumptus, quæ tacet Vincentiaster. Sic enim avet ille ordinis Prædicatorum decora silentio premere.

Sic eodem lib. 2 dist. 6 *de meritorum discussione*, ubi legitur in lib. de 7 donis, *Quidam Frater noster optime respondit cuidam militi et cætera*. Vincentiaster idem transcribens col. 787 B. ausus non est dicere *Frater noster*, sed sic immutavit, *quidam Frater Prædicatorum*, sic se de eorum gremio non esse indicans. Unde et dist. 8 seq. *de promulgatorum attestazione*, ubi sic legitur in lib de 7 donis : *Audivi quod cum quidam Frater noster prædicasset in quadam civitate Tusciæ et cætera*. Vincentiaster sic immutat col. 707 B. *Item cum quidam religiosus in quadam civitate prædicasset et cætera* eadem. Cur cætera verbo tenus exscribens ea refugit, quæ ipsum Fratrem nostrum demonstrarent, nisi quia revera noster non erat ? Vide etiam supra ubi de dist. 9 sequenti : et P. 3 dist. I *Quod infernus sit*, in quibus resecat nomina illustrium ordinis virorum ex quibus Stephanus exempla relata se accepisse testatur, inter alios F. Gaufridum de Blevex S. T. magistrum Parisiensem, F. Guillelmum Peraldum auctorem summæ de virtutibus et vitiis, V. Humbertum de Romans quintum ordinis magistrum et alios. Videsis etiam supra annotata ad dist. 4 seq. *de pœnarum recordantium utilitate*.

Plura liber 3 speculi moralis suppeditabit. Vide P. I dist. 3 *de custodia linguæ*. dist. 6 *de tentatione* dist. 10 *de verbo Dei*, ab exemplis erasa virorum ordinis illustrium nomina, et ubi Stephanus sic scripserat *De B. Dominico patre nostro dicitur et cætera*. Vincentiaster resecat *patre nostro*, haud dubie quia sub ejus signis non merebat. In eadem illa dist. *de verbo Dei* multa resecat exempla ex histor. Ord. Præd. desumta, inter alia illud de Didaco Oxomensi episcopo equos et fastum dimittente, ut pedes deinceps cum B. Dominico prædicaret.

Vide etiam P. 2 D. 19 *de peccati diversis effectibus*, et P. 3 D. 8 *de peccato inanis gloriæ*, et dist. 17 *de scandalo*, a. 9. In hoc ultimo Vincentiaster col. 1064. C . refert missionem legatorum et XIII abbatum Cisterciensium ad terram Albigenis, nullam neque B. Dominici nec sociorum ejus mentionem faciens : at Stephanus de Borbone ex quo totus ille articulus acceptus, quod ibi narratur dicit se audivisse a Fratribus illius temporis, illis scilicet qui cum SS. Patre apud Albigenes prædicarant. Ibid. col. 1066. C . sic Vincentiaster : *Cuidam viro religioso apparuit quædam domina pulchra valde et cætera cujus dolor erat maximus, scilicet Ecclesia* : nec laudat suum auctorem, cum in lib. de 7 donis Stephanus dicat se a quodam sancto viro F. Petro Hispano id audivisse, qui F. Petrus idem videtur cum F. Petro Ferrandi a puero in ordine sanctissime nutrito, de quo in vitis Fratrum l. 5 c. 3.

Vide eadem par. 3 dist. 24 *de contumacia*, et par. 5 dist. 8 *de blasphemia eorum qui se diabolo reddunt*, et dist. 10 *de blasphemiæ annexis pœnis* : et par. 6 dist. 7 §. 3 *de murmure* et dist. 10. a . 3 *quanta mala facit peccatum negligentia*. Ubique Vincentiaster nomina eorum tacet, quos ut suos auctores laudat ex ordine Prædic. liber de 7 donis : unicum nominat Vincentiaster, sed ut ita dicam exauthoratum : sic enim ille col. 1234. D. *Gaufridus de Blevex dicebat, quod in diœcesi Senonensi et cætera*. Quis Speculum morale legens putet hic ordinis Prædicatorum aliquem laudari ? Fuit tamen ex illustrioribus de quo supra suo ordine egimus, et quem Stephanus hic F. Gaufridum de Blevex appellat, alias sæpius diu Parisiis rexisse addens.

Vide etiam par. 7 dist. 8 *de perjurio*, et dist. 10 *de rapina*, et par. 9 dist. 3 *de detestatione luxuriæ*, et dist. 6 *de choreis*, et par. 10 dist. 5 *de qualitate pœnitentiæ*, et dist. 14 *de confessionis effectu*. Notandum in hac ultima hoc exemplum. Sic auctor lib. de 7 donis : *Cum duo Fratres Prædicatores oberrarent in montibus Hybernæ et cætera*. Ad calcem : *Hoc mihi retulit quidam Frater illius terræ, qui venerat ad curiam Domini papæ apud lugdunum* ,

scilicet Innocentii IV qui in ea civitate anno 1245 habuit concilium generale. Hæc plana sunt. Sic immutat Vincentiaster : *Cum duo Prædicatores oberrarent et cætera* et finem resecat. Jam quinam illi et cujus ordinis, ex hujus verbis nemo divinet. Omitto alia.

Et dist. 34 de orationis effectibus sic legitur in lib. de 7 donis : *Legi in quodam libro, quod cum quidam monachus Cartusiensis ordinis in cella in extremis laboraret et cætera.* Subiungitur immediate : *Item fere audivi hoc accidisse in quodam conventu nostro a quodam Fratre religioso, quod cum quidam bonus Frater et religiosus, quem ego bene novi, laboraret in extremis et cætera.* Vincentiaster illa duo exempla totidem verbis exscribens col. 1534. A . sic immutat principia : *Cum monachus quidam Cartusiensis ordinis et cætera* et postea : *Item fere hoc idem dicitur accidisse in quodam conventu Fratrum Prædicatorum, quod cum quidam bonus Frater et cætera.* Si Dominicanus est, cur veretur dicere *in convennostro* ? Cur voces has vertit in illas, *in quodam conventu Fratrum Prædicatorum*, de his in tertia persona, ut de Cartusianis indifferenter loquens ? Sane qui ubique quæ ipsum nostrum fuisse probarent tam diligenter fugit, ordini palam se declarat nunquam insertum fuisse.

Addo in ultimis his distinctionibus a 32 ad 39 quæ maximam partem sunt ex lib. de 7 donis plura rescindi exempla ordinis Prædicatorum, dum antecedentia et subsequencia referuntur. Sic dist. 32 col. 1521 in exemplis orantium, quæ omnia ex 7 donis, omittitur exemplum B. Dominici noctes solidas in oratione peragentis, ac vix paululum super quasdam caulas vimineas quiescentis. Et dist. 33 col. 1530. C . post exemplum B. Macarii rescinditur illud, quod suavissimi tamen est odoris, et sic refertur in lib. de 7 donis fol. 287 col. 4 : *Nota de fervore orationis. De sacrista quodam nostro audivi a Fratre quodam, quod cum hauriret aquam, fregit sibi brachium. Cum autem ibi sacro igne exorto cisum ligaretur, consilio chirurgicorum, et audiret cum ligaretur pulsari ad horas, ait liligantibus et flentibus pro eo, faciatis cito ut eamus ad horas.* Quod sane mirum, nec a Fratre Prædicatore inter tot alia minoris momenti deflorata, siquidem fuisset, negligendum. Plura omitto brevitatis causa.

Verum etiamsi hæc auctorem Speculi moralis ordinis Prædicatorum non fuisse evincant, en alia adhuc evidentiora quæ id demonstrant argumenta. Nimirum ubi S. Dominici nomen illi occurrit in libro de 7 donis, si nomen S. Francisci subsequatur, hoc illi ordinem invertendo semper præponit ; si Francisci taceatur, illud ex se addit et præmittit. Aliquando ubi nomen Dominici scriptum fuit in lib. de 7 donis, illud delet, et Francisci substituit, vel re ipsa reclamante. Si quid ex vita Dominici narratur, illud rescindit, et in vicem vitæ Francisci factum aliquod supponit. Brevi quam quæcumque ordinis Prædicatorum sunt silentio quasi dedita opera prementem mox exhibebamus, hunc ubique videre est ex historia ordinis Minorum exempla disseminantem : eaque solum sunt quæ in distinctionibus cætera ex lib. de 7 donis convasatis integris de suo ille admiscet. Loca solum indico.

Lib. I par. 3 dist. 104 *de paupertate* col. 582. A . post relatum exemplum Pauli I eremitæ, ut habetur in lib. de 7 donis, sic prosequitur : *Ad hoc faciunt exempla multa videlicet Ambrosii, Francisci, Dominici et hujusmodi.* Quæ non habet liber de 7 donis.

Lib. 2 par. I dist. 13 *qualiter juvandæ animæ defunctorum*, quæ integra ex lib. de 7 donis, hoc solum Vincentiaster ex suo profert col. 755. A . *In ordine Minorum dicitur fuisse vir quidam religiosus et pius gardianus existens, qui quandocunque Frater aliquis in suo conventu expirabat et cætera.* Lib. 3 par. I dist. 4 *de silentio*, quæ tota ex lib. de 7 donis, sic legit Vincentiaster col. 872. C . *secundum* scilicet motivum silentii servandi, *est regularis institutio videlicet Benedicti, Augustini, Francisci et hujusmodi, qui quasi custodem religionis silentium posuerunt in claustro, oratorio, dormitorio et aliis officinis et cætera.* At sic liber de septem

donis P. IV de don. fortitud. tit. 3 cap. 6 silentio fol. 320 col. 2 : *Primum ergo quod ad hoc nos debet movere est regularis observantiae institutio, primum scilicet Benedicti, Augustini et Dominici et aliorum, qui quasi custodem religionis silentium posuerunt in claustro, oratorio, dormitorio et aliis officinis et caetera* ut in Speculo morali, quibus nihil dici potest excellentius de silentio regulari. Sed viden Vincentiastrium nomen Dominici delevisse, ejusque loco Francisci substituisse ? An ordinis Prædicatorum quis id ausus esset ? Eo minus id fit verisimile, quod in horum constitutionibus caput speciale sit de silentio in locis laudatis strictissime servando, quod nostrum nullus ignorat : in regula autem Minorum nulla sit de silentio specialis institutio : unde an in iis locis tam stricte apud eos tacendum, ut custos religionis eorundem silentium censeatur, qui Dominicanus resciret. Itaque immutationi repugnat locus.

Lib. 3 par I. dist. 6 *de tentatione*. Vincentiaster plura refert exempla ex historiis Minorum, eaque sola sunt quæ ex se profert, cum antecedentia et sequenti ex lib. de 7 donis excepta sint. Vide col. 887. *Sicut etiam infra de B. Francisco et de B. Clara patebit. Item de B. Francisco legitur, quod sæpe dæmonum pugnas horribiles sustinebat et caetera.* et col. 888. C . *Item exemplum de B. Francisco et caetera. Item exemplum de B. Clara et caetera* et col. 890. A . *Sicut L. fecit B. Francisco ostendens ei Bursam magnam et caetera* et col. 892. E. aliud adhuc exemplum ex vita S. Francisci : quæ omnia absunt a lib. de 7 donis. Itaque ille qui excepto unico exemplo B. Dominici, caetera ita immutat, ut de ordine Prædicatorum ullibi agi nemo suspicetur, omnia Dominicanorum nomina eradit, plura illius ordinis facta non contemnenda resecat, contra tot ex ordine Minorum nihilque aliud ex se adducit, an Dominicanus censendus ?

D 8 *de remediis contra tentationes* col. 900 E. Vincentiaster refert exemplum vitæ D. Francisci, hoc ex suo, reliquam distinctionem ex lib. de 7 donis excipit.

D. 9 *de utilitate tentationum*. In hac quæ maximam partem est ex lib. de 7 donis, plura tamen ex se aut ex alio accepta Vincentiaster refert, at in his non omittit exemplum ex vita D. Francisci col. 903 C .

P. 3 D. 2 *de gradibus superbiæ*. Inter ea quæ aliunde adjicit, duo sunt exempla ex vita S. Francisci et ex historia Minorum col. 1001. C .

D. 22 a . 30 *Quæ movere nos debent ad peccatum inobedientiæ vitandum*, qui totus ex lib. de 7 donis, inserit Vincentiaster exemplum ex vita S. Francisci col. 1004 E. loco exempli ex vita S. Dominici quod resecat ; et sic habet liber de 7 donis cod. Sorb. fol. 371 col. 2 : *De B. Dominico legitur, quod cum ædificaret quemdam Fratrum conventum in Hispania, vidit in visione quod quidam draco magnus absorbebat quosdam de Fratribus quos secum habebat, et quos viderat absorptos per visum, vidit absorberi per effectum, quia ipsi ab ordine egressi per inobedientiam a diabolo sunt absorpti. Hos tamen per orationes sedulas B. Dominicus cito postea a faucibus dæmonis ad ordinem revocavit. Item in vita B. Benedicti et 2 Dialog. XXV dicitur quod cum quidam juvenis et caetera* ut in Speculo morali.

P. 9 D. 3 *de detestatione luxuriæ*, quæ tota ex lib. de 7 donis, Vincentiaster inserit col. 1382 E. exemplum ex vita B. Francisci, quod non habet liber de 7 donis, in quo totidem verbis leguntur antecedentia et subsequenta.

P. 10 D. 14 *de confessionis effectu*, quæ paucis exceptis tota ex lib. de 7 donis Vincentiaster inserit exemplum de muliere B. Francisco devota. Hoc non habet liber de 7 donis, qui habet cætera.

D. 21 *de effectu eleemosynæ*. Integra ex lib. de 7 donis Vincentiaster inserit col. 1471 D. exemplum ex vita B. Francisci, et col. 1476 repetit quod supra exemplum de muliere B. Francisco devota, quæ duo liber de 7 donis non habet, cum tamen habeat cætera.

D. 24 *de visitatione infirmorum*. Tota ex lib. de 7 don. Vincentiaster col. 1486 D. duo miracula de Stigmatibus B. Francisci et col. 1487 A . exemplum ex vita ejusdem refert, quæ non habet liber de 7 donis, ubi habentur cætera.

D. 32 *de motivis ad orandum*. Integra ex lib. de 7 donis. Vincentiaster resecat exemplum illustre B. Dominici noctes solidas in oratione vigilantis, et hunc locum sic immutat col 1524 C . *Item exempla SS confessorum Martini, Nicolai, Augustini, Hieronymi, Ambrosii, Benedicti, Francisci, Dominici aliorumque monachorum et cætera* solum Dominici nomen indicans, eique nomen D. Francisci præponens, de quo non meminit liber de 7 donis, licet habeat cætera.

D. 34 a . 4 *oratio est præsidium defensivum*. Integra paucis exceptis ex lib de 7 don. Vincentiaster col. 1537 A . exemplum inserit ex vita D. Francisci, quod liber de 7 donis non habet.

§.2 *de utilitate orationis*, qui fere integer ex lib. de 7 don. Vincentiaster quatuor exempla ex vita B. Francisci inserit, quæ quatuor non leguntur in lib. de 7 donis, etiamsi cætera iisdem verbis legantur.

Nullus dubito quin si viveret adhuc F. Petrus de Alva hæcque legeret, videns Vincentiastrum, quæ sunt ordinis prædicatorum tanta industria occultantem ac resecatem, tot vero ex historia Minorum intrudentem facta, articulos præterea plus 50 Ricardi de Mediavilla S. Thomæ articulis commiscuisse ; nullum inquam mihi dubium quin ille qui tot ordinis Prædicatorum certissimos fœtus nobis abstulit, et suis vindicare licet frustra conatus est, majori jure Speculum morale Franciscani alicujus opus esse tueretur : nec reclamaret ordo Prædicatorum, hancque farraginem libens ipsi desereret. Absit tamen ut id ausim affirmare, mihi sat est, quisquis Speculi moralis concinnator fuerit, eum si quid certi in his haberi potest, certo ex ordine Prædicatorum non fuisse.

Ne quis tamen a me Speculum morale putet contemni, imo Speculis tribus Bellovacensis gravius cum omnibus literatis censeo, et verbi Dei præconibus longe utilissimum, idque ratione operum ex quibus compactum est : malam fidem auctoris solum redarguo, qui non solum gravissimorum auctorum quos expilabat nomina tanta industria celavit, sed et sub Vincentii Bellovacensis larva in lucem edidit, non secus ac alias anonymus ille V seculi commentarios suos sub nomine Dionysii Areopagitæ S. Pauli discipuli vulgavit : eundemque uterque exitum sortitus est. Hic a seculo VI deinceps adhæc posteriora tempora etiam apud eruditiores Ecclesiæ Patres nomine deceptos se verum Dionysium venditavit, et primi seculi doctoris autoritatem obtinuit : at post innumera literatorum inter se dissidia planus tandem hoc ultimo seculo reiectus, famam quam sibi a persona pepererat omnino exiit, ita tamen ut quæ apud eum Pseudo-Dionysium agnitum bona sunt non repudientur sed suo sint usui : sic et iste alter XIV seculi planus Speculi moralis auctor, sub Bellovacensis a se corrupti persona latens, et Bernardum Guidonis et sequentes scriptorum nomenclatores ita decepit, ut exinde

bellum exortum sit acerrimum ac fere internecinum. Quantum enim a 150 annis circiter ea de causa digladiatum utrinque fuit ! Quæ apud literatos quæstio vexata magis quam ista ? Uter alterum defloravit an Bellovacensem Aquinas, an Aquinatem Bellovacensis ? Quot in errorem inducti. Quot aliter sibi conscii ex secretiori quadam invidia partem Aquinati adversam amplexi sunt, aut amplecti se finxerunt ? Nunc vero relecto mendacio, Bellovacensi ab soluto, Speculi moralis auctore ad initia seculi XIV rejecto, sua laude ac fama tranquilli fruentur deinceps quinque illi scriptores in illa farragine adeo peffundati, Stephanus de Borbone seu de Bellavilla, S. Thomas de Aquino, Petrus de Tarentasia seu Innocentius V, Ricardus de Mediavilla, et Anonymus scriptor tractatus de consideratione novissimorum, nec alia Speculi moralis habebitur memoria, quam ut farraginis ex illorum illustrium operibus seculo XIV ab impostore compactæ.

5. Versions, éditions et manuscrits des trois *Specula*

Jam ad Vincentii opera recensenda accedo. Neque enim accuratum hactenus eorum indicem apud scriptorum ecclesiasticorum nomenclatores legere est, qui alter alterum excipientes, nequidem editiones ipsas diligenter referunt.

Primum itaque est *Speculum majus*, quod rejecto Speculo morali ut spurio et suppositio in tria deinceps ex mente auctoris sic divides : *Naturale, Doctrinale, Historiale*. Annotandum autem quod habet auctor cap. 3 prologi sub finem. *Quod, inquit, Speculum majus appellare decrevi, Speculum quidem eo quod quicquid fere speculatione id est admiratione vel imitatione dignum ex iis quæ in mundo visibili vel invisibili ab initio usque ad finem facta vel dicta sunt, sive etiam adhuc futura sunt ex innumerabilibus fere libris colligere potui, in hoc uno breviter continetur. Majus autem ad differentiam parvi libelli jamdudum editi, cujus titulus est Speculum vel imago mundi in quo scilicet hujus mundi sensibilis dispositio et ornatus paucis verbis describitur. Quodnam sit istud opusculum quæret forsitan aliquis : mihi autem indubium est illud esse quod *De imagine mundi* inscriptum editiones Anselmi Cantuariensis repræsentant, Coloniensis anni 1612 T. III : Lugdunensis curante Theophilo Rainaud S. I. 1630 P. IV inter spuria. Idque evincitur ex eo quod caput primum Speculi naturalis, quod ibidem dicitur ex libro de imagine mundi acceptum, ipsum est etiam caput primum libelli apud Anselmum editi, cujus etiam postea passim, ut se dat occasio plura excerpta exhibentur tum in Speculo naturali tum in historiali. Et quia de auctore hujus libelli apud eruditos est controversia, gratiam iis me facturum putavi, si quod a me bibliothecam Sorbonicam scrutante inventum est, patefaciam. In ea namque codex est seculi XIII et forte antiquior membr. hoc opusculum exhibens cum duplici epistola præfixa, quæ utraque deest in editis, sed ex qua auctorem deprehendas. Ambas hic forsitan non pigebit legisse. Prima sic habet.*

Honorio septiformi spiritu intima fide illustrato ac septenis rivis trifariæ philosophiæ innundato, H. post septimanam hujus vitæ septem beatitudinibus laureari, et in octava trinitatem in unitate contemplari. Quia ignorans cum ignorantibus ignorantiae tenebris involvor, idcirco mstam lugubremque vitam ut ccus ducere videor. Quare quia te immensa sapientiæ luce circumfultum cognosco, cum multis aliis depono, quatenus aliquam scintillulam tuæ flammivomæ scientiæ, cum tibi non minuatur, nobis impertias, quapositionem orbis quasi in tabella describas. Inconveniens enim videtur propter nos facta quotidie spectare, et in mentibus insipientibus quid sunt penitus ignorare.

Altera responsiva sic habet.

Sapientia alumno audita diligenter scrutari in scientiæ profundo, Honorius utriusque hominis salute nunc vigere, et in Sion Deum in quo omnes thesauri sapientiæ et scientiæ sunt absconditi oculo ad oculum videre. Tum igitur lectioni studiosus incumbas, ac totius scripturæ medullam sitibundus exugas. Poscis amicissime a me quemadmodum vulgo dicitur, quod ovis a capra petierit lanam, totius orbis depingi tibi formulam, in qua sic oculum corporis reficere, sicut visum corporis soles in machina universitatis depascere. Quod negotium sudore plenum ipse melius nosti quam sit laboriosum quamque periculosum : laboriosum quidem mihi in aliis occupato, et multis ut scis animi molestiis prægravato, periculosum autem propter invidos, qui cuncta quæ nequeunt imitari, non cessant calumniari, et quæ assequi non poterunt, venenoso dente ut setiger hircus lacerare non omittunt, et ea quæ publice arguunt in mente tegunt, atque de labore nostro sibi scientiam (acquirunt,) quam ut sues margaritas proculcant. Enimvero cum non solum laborem meum sed etiam me ipsum tibi debeam, præsertim cum me non mihi soli sed toti mundo genitum intelligam, omittens invidos tabescentes, non me sed seipsos invido corde corrodescentes, ardua aggrediar molimina, quia improbus labor vincit omnia. Ad instructionem multorum quibus deest copia librorum, hic libellus edatur, nomenque Imago Mundi ei datur, eo quod dispositio totius orbis in eo quasi in speculo conspiciatur : in quo etiam nostræ amicitiae pignus posteris relinquatur : nihil autem in eo nisi quod majorum commendat traditio.

Mundus dicitur quasi undique motus et cætera ut in editis. Cæterum in eo codice opusculum non est integrum, ejusque non exigua pars temporum vicissitudine periit. At ex eo saltem nomen auctoris certo habetur, nempe *Honorii* : sive sit *Inclusus monachus Anglus*, ut placet Theophilo Rainaud, sive *Augustodunensis*, ut contendit Labbeus. Sed id πάρεργον redeo ad Vincentium, priusquam vero Speculi majoris editiones afferam, solvendus est nodus, qui plures hactenus torsit, ob finem maxime Speculi historialis, in quo auctor opus suum se consummare dicit anno Christi MCCXLIV Innocentii IV pontificis anno secundo, cum tamen ad annum Christi MCCLIII Innocentii decimum vel etiam undecimum, quo S. Petrum martyrem SS. albo inscripsit, historiam persequatur. Sed facilis solutio. Nimirum Vincentius priusquam vastum illud opus perfecisset, jam hunc finem præparaverat et scripserat anno MCCXLIV, tum nescius quousque opus deducere vita semper incerta permetteret. Cum autem postea diutius vivens quam primum putarat, Speculum majus tribus partibus naturalis doctrinali et historiali constans perfecisset, et ad annum MCCLIII produxisset, ex grandiori ac importuna mole qua illud prius exaraverat, jubentibus superioribus, in eam formam qua nunc habetur reducere coactus est : quod cum ipse interea aliis studiis per obedientiam occupatus sua manu perficere non posset, aliorum opera ad id exequendum usus est, quibus adversaria sua omnia commisit, ut ipse testatur prologi cap. 3. Isti autem notarii ad opus contrahendum selecti, non attendentes Speculum historiale ad annum MCCLIII productum, finem operis qualis erat jam ab anno MCCXLIV paratus, nihil in annis mutando addiderunt. Ut ita sentiam me movet codex ms fol. par. memb. sec. XIII bibl. olim Seguier, nunc Coislin, apud S. Germanum a pratis nunc servatæ. Opusculum autem illud foliis 176 tantum constans delineatio quædam est seu prodromus vel compendium trium Speculorum laudatorum, quod Vincentius in gustum sui operis majoris quod nondum publicum facere poterat, præcedere anno MCCXLIV voluit. Hoc est opusculi principium.

Materia totius operis est mundus secundum quinque sui acceptiones. Dicitur enim primo modo archetypus mundus, id est principalis, qui omnium exemplaris et cætera quæ totidem verbis leges Speculi naturalis lib. I cap. I ad illa verba : Mundus autem archetypus ipse est Dei Filius cum Patre et Spiritu sancto unus Deus. Sic autem immediate prosequitur :

Totum igitur opus summatim continet primo quidem de Deo Trino et uno creatore omnium brevem tractatum de generatione Filii et processione Spiritus Sancti, de nominibus divinis personalibus et essentialibus, deinde de clo empyreo et natura angelorum et cætera totidem verbis ut in prologo Speculi majoris cap. 15 editorum sed 16 codd. ms genuinorum Sorbonici, Colbertini, Augustin. et Gervas. supra laudatorum. Postea sic prosequitur :

Deus itaque æternus simplex et incorporeus ineffabilis et incomprehensibilis, multifarie tamen utcunque nominabilis, cum sit unus in substantia, trinus est in personis et cætera quæ totidem verbis leges Spec. Hist. lib. I a cap. I ad cap. 54 inclusive. Postea quædam sunt de scientiis quæ et totidem verbis habentur tum Spec. histor. lib. I tum Spec. doc trin. passim ubi de qualibet scientia aut arte agitur. Potissima vero opusculi pars est chronicon ab initio mundi ad annum MCCXLIV, quod et totidem verbis legitur in Spec. histor. passim suis locis et Spec. natur. lib. 32 speciatim vero ab imperatore Caio Caligula verbo tenus leges lib. 32 Spec. nat. a cap. 53 et deinceps. Attendendus autem potissimum finis qui sic habet :

Denique D. Innocentius IV in sede Romana statuitur, qui nunc secundum annum sui pontificatus agens graviter infirmatur. Hic jam sedes cardinalium plurimas ex longo tempore vacuas personis quibusdam nominatis ex diversis mundi partibus evocatis in brevi temporis spatio replevit, et Ecclesiam Romanam a tempore papæ Gregorii multis ut fertur debitis obligatam per industriam suam exoneravit. Hæc de temporibus regni Ludovici junioris, prout ego vel apud meipsum recolere, vel ab aliis audire potui breviter hic adjeci : quia per negligentiam vel injuriam clericorum atque monachorum nostri temporis parum aut nihil usquequaque per diversas ecclesias et monasteria reperire valui. Ultimum quod de dicto Ludovico IX antea narravit, est solemnis susceptio coronæ spineæ, et paulo post partis crucis Dominicæ e C. P. Parisios a peregrinis transmarinis delatæ : quæ anno MCCXXXVIII vel XXXIX acta. Immediate vero post hic a me exscripta subjungit.

Ecce tempora sextæ ætatis usque ad præsentem annum summatim perstringendo descripsi, qui est annus Christianissimi regis nostri Ludovici XVIII, imperii vero Frederici XXXIII, pontificatus autem Innocentii IV secundus : porro ab incarnatione Domini MCCXLIII, a creatione mundi V MCCVI, et hoc duntaxat juxta minorem numerum, quem in hac tota serie secuti sumus : porro secundum majorem numerum ex antiqua translatione sumtum quem supra possuimus, annus præsens existit ab initio seculi VI MCCCXLIII. Porro VII ætas quæ animarum quiescentium est et cætera verbo tenus ut in fine Spec. natur. lib. 32 cap. 102 integro. Cui subjungit auctor : Legitur autem Antichristus in Babylone de tribu Dan nasciturus et cætera totidem verbis ut in fine Spec. histor. lib. 31 a cap. 109 ad 125 inclusive, et finit his verbis : Et secundum hoc Ecclesia de angelis et hominibus collecta dicitur una sponsa non solum Christi sed totius Trinitatis. Cum igitur hic finis jam scriptus esset, notarii quos adhibuit Vincentius, non attendentes, opusculo quidem convenire, non vero majori operi quod ultra progreditur, qualem erat ab auctore anno MCCXLIV exaratum ad Speculum historiale addiderunt. Hinc ortæ illæ difficultates quæ Bellarminum, Vossium et alios ita torserunt, ut Bellovacensem putarint historiam suam ultra annum MCCXLIV non produxisse, imo et aliqui non ulterius vixisse ; Labbeus vero finem illum inquinatissimum dixerit : qui si opusculum a me hic laudatum vidissent, et una erroris originem deprehendissent.

Supervacaneum censeo monere tractatum de electione imperatoris opellam prorsus insulsam et absurdam, quam in capite Speculi historialis præferunt editiones antiquæ, ad finem vero rejecit editio Duacensis, non esse Vincentii nostri ftum, sed cujusdam Germani circa finem seculi XV viventis, qui ignorantiam suam a capite ad calcem prodit, certe indignam quæ prælum pateretur. Hæc vero Speculi majoris editiones mihi cognitæ.

Prima ab aliis omissa est Argentinensis Johannis Mentelli vel Mentelin ; habetur Paris. in Navarr. voll. IV chart. imper. quorum duo priora Speculum naturale, tertium Speculum doctrinale, quartum Speculum morale complectuntur. In tribus primis desunt locus, annus et nomen typographi, at cum charta et caractere sint omnino eadem cum quarto ex eadem officina prodiisse verisimillimum est. Sic autem ad calcem quarti legitur : *Vincentii Belvacensis S. T. P. ordinis FF. Præd. Speculum morale et cætera finit feliciter, impressumque in inclita urbe Argentinensium, ac nitide terse emendateque refertum per H. D. Joannem Mentellin artis impressoriæ magistrum famosissimum anno 1476 die mensis novemb. 9.* Speculum Historiale quod ex ea editione deest in Navarræa citata, haberi testatur Reiserus in Augustana cum hac epigraphe : *F. Vincentii vulgo Belvacensis O. P. Speculum historiale et cætera impressum per Joannem Mentellium 1473.*

Altera a Gesnero et Simlero refertur editio Basileensis apud Joannem Amerbachium totidem magnis voluminibus. Labbeus, Caveus, Dupinius, ac Cornelius a Beughem in *Incunab.* hanc eandem laudantes, anno 1481 prodiisse dicunt. Forte ea sit quæ in Bib. Sangerman. Paris . Benedict. anno loco typographoque omissis. Obest tamen quod Gesnerus Amerbachianam voll. tot quot Speculis contineri asserat : in ea autem Sangerman. Speculum naturale voll. duo et Speculum morale duo item voll. spissiora constituent : præterea illa Sangermanea et charta et caractere cum Pantheologia Raineriana Noribergæ apud Koburger 1474 in eadem bibliotheca servata convenit ut ovum ovo non sit similis. Ut ut sit.

Tertia editio est Noribergensis in qua Specula hoc ordine prodiisse refert Beughemius, *Historiale 1473. Naturale 1483. Morale 1485. Doctrinale 1486* : penes quem quantum ad annos fides. Mihi Historiale visum in Navarræa cit. charta imper. unico volumine compactum typis nitidioribus quam Argentinensia supra laudata volumina, in cujus fine sic legitur : *Speculum Historiale F. Vincentii O. P. per Antonium Koburger Nurembergæ incolam finit feliciter, consummatum anno MCCCCLXXXIII vigilia S. Jacobi.* Sic etiam in indice Bib. Bentesianæ anni 1702 refertur. Editionis ejusdem Speculum doctrinale mihi visum apud nostros Ebroicensis charta imper. Nuremberck impensis Ant. Kobergen anno 1486. apr. 17. Apud eosdem Ebroicensis est Speculum morale ejusdem formæ et ut videtur ejusdem editionis, at cum ultima folia sint avulsa, nil ausim affirmare.

Quarta editio eaque prima Veneta anni 1484 laudatur a Caveo, Dupinio, et Beughemio et in indice Bibl. Heinsiam. anni 1682 recensetur.

Quinta editio eaque 2 Veneta prodiit anno 1494 voll. quatuor cura Hermanni Leechenstein Coloniensis, Speculo Historiali subiicitur ex chronica nova, *Appendix gestorum ab Innocentio IV ad Alexandrum VI et Maximilianum regem Romanorum.* Extat in Sorbon.

Sexta editio quæ Veneta tertia apud Dominicum Nicolenum 1591 fol. prodiit. Laudatur in Bibl. Bodley.

Septima et ultima est Duacena typis Balt. Belleri 1624 voll. 4 in fol. eleganti caractere monachorum Vedastinorum laboribus accurata, sub hoc titulo, *Bibliotheca mundi.*

Præter illas operis totius integras editiones, Speculum historiale ut quod magis in usu separatim pluries prodiisse ferunt. Reiserus Bibl. August. pag. 115 laudat editionem 1474, quæ ibidem servatur in membranis, quam Moguntinam facile crediderim a Joanne Fust insigni typographiæ parente adornatam, ut inter alios memorat Joannes la Caille in Hist. sua Typographiæ Gallica pag. 13. Caveus et Beughemius laudant ejusdem Speculi Histor.

editionem Noribergæ anno 1473, quæ si fuit et privata fuit. Apud nostros Ebroicenses extat Speculum Historiale charta maxima sine ulla loci anni aut typhotetæ mentione : sic solum legitur manuscriptum : *Pertinet liber iste conventui S. Ludovici Ebroicen. O. FF. Prædic. de dono ven. pat. Fr. Michælis Desperrois ejusdem conventus et regalis monasterii de Pissiaco confessoris ac vicarii A. D. 1479* . Ex quibus constat editionem antiquiorem.

Idem Speculum historiale Gallice versum prodiit Parisiis sumtibus Antonii Verard 1495 voll. quinque fol. mag. Carolo VIII Francorum regi nuncupatum. Hujus editionis volumen primum pellibus vitulinis impressum extat in Bibl. olim Seguier, nunc Coislin. Quæ versio licet novam præstet typographus ipsissima est quam Joannes Duvingnay hospitalarius S. Jacobi de Altopassu ad instantiam Joannæ Burgundæ Philippi VI Valesii Francorum regis uxoris prioris adornavit, innovata solum, et in quibusdam emendata. Fallitur Beughemius cum putat his quinque voll. non solum historiale sed et alia tria Specula Gallice versa haberi. Est et alia hujus versionis Historialis editio voll. duobus fol. medioc.

Finis in Speculo Naturali paulo emendatior est tum in impressis, tum in codd. MSS quam in Historiali : sunt tamen et quædam errata, sic enim legit lib. 32 cap. 102 : *Ecce tempora ætatis sextæ usque ad annum præsentem summam perstringendo auxiliante Deo descripsimus, qui est annus ab incarnatione Domini 1250 : a creatione mundi 5222.* (in cod. Victor. 987 legitur 5212 et sic legendum.) *Hic est annus pontificatus Innocentii IV....* (deest ut notat Labbeus in editione Duacena numerus Ogdoadis, *hinc, inquit, tenebræ illæ quibus involvitur Joannes Paulus Nazarius* : at in codd. Colbert. 77 et 78, et in editione Argentinensi Mentellii diserte legitur *Octavus* : sicque in suo exemplo etiam legit Nazarius, ut si quæ sint illius tenebræ, inde non prodierint.) Sequitur : *Vacationis imperii Romani, scilicet a depositione Frederici quintus, regni vero Christianissimi nostri regis Francorum videlicet Ludovici, XIV* . Mendum esse recte monet Labbeus, et legendum XXIV ut supra cap. 101, et mirum hoc erratum in omnia exempla qua impressa qua MSS a me visa irrepsisse, tamen in Victor. 987 laudato legitur XXIII.

Codd. MSS tum a me visos tum ab aliis laudatos recensere quædam mihi necessitas incumbit, ne in quibus interpolatus est prologus et corruptus, lector fallatur. Itaque Parisiis hæc a me visa exempla MS.

In Regia Speculum Historiale T. I. seu IX primi libri fol. med. memb. sec. XV n. 5227. Prologus est corruptus. T. IV. seu octo posteriores libri duplex nn. 4912 et 4913 fol. mag. memb. sec. XIV.

Idem Gallice ex versione Joannis Duvingnay laudati. T. I octo priores libros exhibens n. 6938 fol. mag. memb. Ad calcem sic legitur : *Cest volume fu achevé l'an de grace 1383 la veille de S. Catherine.* Sunt tres alii codices 6934, 6935 et 6937 T. I, II, et IV ejusdem versionis. Ad calcem prioris sic legitur : *Cy sine le I volume du livre dit Mireoir historial escript par Raoulet d'Orliens l'an 1396 parfait, a Dieu graces rendy, de Juing le premier Vendredy,* id est 2 Junii cum esset lit. Dom. B. A. Codex 6936 est eadem IV pars fol. mag memb. sed non ejusdem elegantiae et ævi sequioris. Codices 6930, 31, 32 et 33 fol. mag. memb. sunt IV partes ejusdem Historialis ejusdemque versionis : ad calcem ultimi sic legitur : *Cy fine le Mireoir historial, et fu accompli l'an 1455 le 6 jour de Septembre.* Tres priores tamen majorem antiquitatem præ se ferunt. Codices 6731 et 6732 memb. fol. max. ejusdem versionis quorum primus XI priores libros, secundus XI sequentes, at deest tertius qui X ultimos, videntur seculi XIV inclinati. Hi codices omnes ut pellibus vitulinis sic imaginibus elegantibus duobus exceptis ubique resplendent. Codices a 6939 ad 6949 fol. mag. chartacei

ac seculi XV leviores solos 28 priores libros ejusdem versionis exhibent. In omnibus hactenus laudatis corruptus est prologus.

Codex 5228 liber est primus Speculi moralis fol. mag. memb. et ut videtur sec. XV.

In Colbert. codices 77 et 78 fol. maj. memb. optimæ notæ sec. XIV continent Speculum naturale cum prologo corrupto. 2108 est iterum altera pars Spec. natur. a lib. 19 ad 27 fol. mag. memb. ejusd. ætatis. Codices 293 Spec. Hist. a lib. XIII ad XXII et 3082 a lib. XXIII ad finem fol. mag. memb. sec. XIV. Codex 292 est Speculum doctrinale citatum in quo prologus purus et genuinus. Sed et cod. 1036 fol. mag. memb. spec. doct. sunt libri 12, 13, 14, 15. Codices Sorbonicos jam laudavimus. In Navar. non est nisi Speculum Historiale voll. IV fol. mag. memb. sec. XIV. cum prologo corrupto.

In Augustin. ad pontem novum præter Speculum doctrinale supra laudatum voll. duob. fol. mag. memb. in quo prologus purus nn. 225 aut 275. Est et Speculum Histor. voll. duob. fol. par. memb. nn. 270 et 271, sed in his prologus corruptus. Sunt omnes sec. XIV.

In Gymnasio mag. Gervasii dicto sex sunt codd. fol. max. memb. sec. XIV. Primus Spec. Natur. libri XVI priores : sequentes quatuor Speculum Histor integrum : in his prologus corruptus. Sextus Speculum Doctrinale integrum, in quo prologus purus.

In Victor. Naturale fol. mag. memb. voll. duob. 986 et 987 sec. XIV. Tum et Historiale voll. duob. fol. mag. item memb. 894 et 595 sec. XV. In his corruptus prologus.

In indice codd. MSS Angliæ hæc exempla recensentur.

Speculum Historiale T. I P. I. 2435. P. II. 590, 1312, 2321. P. III. 1617, 1620, 2226. T. II, P. I. 597, 2370, 2667 hoc Gallice, 8257. P. II. 782. Naturale T. I P. II. 850 in quo Vincentius falso dicitur ord. Minor.

Doctrinale T. I P. III. 2235.

In Elencho codd. MSS Belgii a Sandero edito juxta paginas Elenchi.

Historiale T. I pag. 103, 188, 312, 328, 339, 366, T. II pag. 6 Gallice 256.

Naturale. T. I pag. 103 duplex 271. T. II pag. 248.

Doctrinale. T. I pag. 174 voll. duob. T. II pag. 40.

Venetiis in Bibl. SS. Joan. et Pauli : et Patavii apud Erem. Augustin. extat Historiale. Indigenarum erit nos docere horum codd. quis prologum referat corruptum seu cum quadrifaria divisione, quis purum seu cum trifaria tantum.

Possevinus hic venit emendandus in Apparatu verbo, *Guillelmus de Conchis*, ubi ait *eum triginta tres libros super opere sex dierum composuisse, typis etiam excusos, et tomum quo XIX liber ad XXXIII continebatur a se visum mutilum in fine, ut quis typographus fuerit, rescire non potuerit, at opus ipsum e philosophis atque theologis conflatum uberem suppellectilem habere dignam, quæ legatur : nam et post creaturarum quæ in mundo sunt hominisque tractationem, tertius decimus (legend. trigesimus tertius) tandem liber agit de*

locis hominis (lege orbis) habitabilibus deque temporibus sex ætatum mundi usque ad Antichristum, et de innovatione mundi. Hactenus Possevinus graviter allucinatus. Opus enim illud super sex diebus creationis ab eo laudatum, ipsum est Speculum naturale nostri Vincentii, quod in XXXIII libros prologo in iis computato dividitur, et in quo a XIX ad XXXIII eadem illa tractantur, quæ a se lecta Possevinus monet in tomo sibi a patriarcha Aquileiensi misso, ad cuius calcem nisi ultima folia avulsa fuissent, non solum typhotetæ sed et Vincentii Bellovacensis nomen legisset. Possevino causa allucinandi fuit, quod liber ille Speculi naturalis XIX in codd. MSS et in omnibus editionibus antiquis, sed XVIII in edit. Duac. sic incipit : *Guillelmus de Conchis. Piscibus itaque et avibus et cætera.* Hinc enim existimavit esse totius operis auctorem : cum excerptum tantum sit quod eo loci Bellovacensis affert ex libris dicti Guillelmi de Conchis, ut passim quam plurima ex eodem excipit. Nam aliunde Guillelmus ille de Conchis vir fuit sua ætate celebris, non ordinis Minorum ut conjicit Possevinus, et dubius tamen excipit Wadinghus, sed secularis juvenibus docendis Parisiis ut videtur applicitus, ac teste Alberico ad annum 1154 philosophus magni nominis habitus qui, multa opera scripsit non centonaria, qualia sunt Bellovacensis, sed ex eadem ipsius vena fluentia, quorum hoc a me visum in Victorina n. 769 cum hoc titulo : *Tractatus philosophiæ in particulas IV divisus, 1 de causa rerum sive de Deo, 2 de clo ac de sphæra, 3 de aère et zonis et metheoris, 4 de terra et homine præsertim seu secundum corpus, seu secundum mentem scientiis informandam* : qui et particulam 3 sic incipit : *Etsi studiis docendi occupati parum spatii habeamus adscribendum et cætera.* Cujus et in Bodleyana recensetur : *Dialogus inter ipsum et Normannorum ducem.* Quos tractatus Bellovacensis excerptit hinc et inde in Spec. Natur. At certo jam non erat dux Normanorum, cum scribere coperunt Minores. *De Conchis* dictum voluit ex oppido hujus nominis dicesis Ebroicensis in Neustria. Hæc monere necesse fuit, ne quis novus Alva ex narratione Possevini ansam arripiens, Speculum naturale Minoris alicujus opus esse contendat, cuius nomine eraso suum Vincentius supposuerit, eaque sola ratione factum alienum adoptarit.

Is non sum qui Vincentii opus velim plus æquo commendare. Vir laboriosissimus fuit, laborisque sui fructum non modicum reportavit, siquidem ex quo collectio seu compilatio ab eo suscepta publici juris facta est ad initia usque seculi XVII, nullum opus magis usu tritum fuit, nullum etiam a principibus magis exquisitum, ut quod tum instar vocabularii universalis habebatur, vel etiam instar integræ bibliothecæ, in qua quidquid quæreretur, in promptu et ad manum erat. Exinde laudes ille ipsi a Tritemio et aliis plena manu datæ, quas in editione Duacensi legesis.

Quamquam autem a centum circiter annis et in scrutanda rerum natura, et in scientiarum encyclopædia dilucidanda, et in emendanda historia longius progressum fuerit, et major in dies accessio fiat : maximo tamen usui Vincentii Specula sunt adhuc et erunt semper : primo quod in eis plures habeantur auctores simul collecti, quos divisos haud facile reperias. Imo plurium auctorum scripta posteris servavit, quæ vel in paucis bibliothecis delitescunt etiamnum, vel sunt omnino deperdita, in quibus non solum theologi, jurisperiti, historici, at et philosophi, medici, astrologi, chimici et alii sua ætate insignes.

Alius nec contemnendus accedit ex Vincentianis Speculis fructus, variæ nempe lectiones eorum auctorum quorum opera vulgo habentur, et quorum loca plura emendatius in Speculis leguntur, quam in pluribus editis. Hinc Vedastini in edit. Duac. non ad criticæ leges egisse se ostendunt, cum eam editionem ad eorum auctorum exempla impressa se correxisse testantur : non enim apud Bellovacensem quæritur, quinam illi auctores jam legantur in recens editis, sed qui eos sua ætate in suis codicibus ipse Bellovacensis legerit. Itaque ad codices MS Speculorum antiquiores recurrendum fuerat, et ex iis solum editio emendanda.

His duo adhuc breviter addo, quæ opus Vincentianum non parum commendant, primum quod quæ fuerit seculi sui facies, quod in toto orbe regimen ecclesiasticum, quod politicum, quæ in utroque foro leges, quæ in scholis sententiæ in philosophia et theologia vigerent, quousque in artibus singulis perficiendis progressum, qui genuini SS. Patrum libri agnoscerentur, uno videas intuitu, quæ rescire non modo volupe, sed et omnino necessarium. Alterum est quod historiam sui seculi catholicam ecclesiasticam et profanam accuratius nemo, nemo certius, et ab omni adulatione remotius scripserit. Hinc origines suas non solum Prædicatorum ac Minorum ordines, sed et canonici regulares, Cluniacenses, Cistercienses, Cartusiani remotis fabulis petere et agnoscere possunt.

Non ignoro Vincentium a quibusdam inter alios a Melchiore Cano, an quia ejusdem familiæ liberius de eo sibi permittente iudicium argui, ut qui non tam veris certisque scribendis dederit operam, quam ne nihil omnino præteriret, quod scriptum in schedulis quibuslibet reperiretur. Sed Cani censuram quiquis Specula percurrerit, utique pronuntiabit severiorem. Modo Possevinum audiebamus Speculum naturale sub nomine Guillelmi de Conchis laudantem, ut quod uberem suppellectilem habeat dignam quæ legatur : an vero idem opus falso alteri ascriptum existimatione dignum putes, mox auctori suo redditum susque deque habendum ? Speculum doctrinale sua ætate in tanta librorum penuria summa fuit maxime necessaria, nunc etiam non omnino inutilis. Quæ objicit Canus, si Speculum historiale spectare contendas, propter apocrypha plura in eo relata, ac inter alia de miraculis B. Virginis, quorum multa absurda nec pietatem spirantia, delectum inter tot et tanta theologo habendum monent quidem, ut et ipse auctor præcipit in prologo, at non ideo culpandum Bellovacensem, imo laudandum ut de reliteraria optime meritum, qui tot auctorum fragmenta vel opuscula alias peritura posteris servaverit. Nam etiamnum quantæ iis referuntur gratiæ, qui veterum opera in bibliothecis delitescunt, etiam Sanctorum acta apocrypha produnt in lucem, adeo cujusque ætatis genius fuit, et etiam est nostræ, præcedentium seculorum non solum certa et vera sed et fabulosa cognoscere. Porro quoad illa B. V. miracula de eorum auctoribus sic habet noster Stephanus de Borbone, de donis Spiritus Sancti P. II, de dono pietatis cap. 20 : *Eorum plurima dicitur S. Petrus Tarentasiensis archiepiscopus compilasse, quædam alia S. Hugo Cluniacensis abbas et Petrus Cluniacensis, alia Urbanus papa, alia Petrus Damiani Ostiensis episcopus legitur scripsisse. Ex his ætate et Vincentii et Stephani conflatum prostabat Mariale magnum, quod uterque suis operibus inseruerunt fidem nec detrahentes nec adhibentes, sed ut ait Vincentius Prologi cap. 13 utrum credi vel non credi debeant ipsius legentis vel audientis iudicio vel voluntati relinquentes.*

6. Autres œuvres de Vincent de Beauvais

Non solum tria Specula præfata Vincentius, sed et quo erat laboris vigore indefesso plures tractatus eadem methodo, id est totos ex SS. Patrum auctoritatibus sibi invicem connexis constantes composuit, quorum aliqui typis prodierunt, alii delitescunt adhuc in bibliothecis MS. Primi quinque sunt a Tritemio laudati, quorum

1. *Liber gratiæ* sic inscriptus, in quo auctor agit de mysterio redemptionis humanæ hoc ordine, 1 *de utraque redemptoris ipsius generatione, præsertim de nativitate ipsius temporali* : 2 *de modo ipsius Filii Dei incarnationis, nativitatis, educationis, conversationis* : 3 *de ejus passione* : 4 *de ejus resurrectione, ascensione, Sancti Spiritus missione, et de Judæorum cæcitate*. Hujus meminit auctor Speculi naturalis lib. I cap. I ut paulo ante a se editi. Recensetur a Sandero in Elencho codd. MSS Belgii pag. 118 n. 47.

2. *Liber laudum Virginis gloriosæ*, de quo mox agendum.

3. *Liber de S. Joanne Evangelista*. Pr. *Completo diligenter ex dictis SS. Patrum pro modulo virium nostrarum auxiliante Domino, tractatu diffusiori de beatissima Virgine Dei genitrice, placuit et de B. Evangelista Joanne tractatum brevem sub eadem forma adjicere et cætera.*

4. *De eruditione filiorum regalium*. Pr. *Serenissimæ ac reverentissimæ Dominæ suæ Francorum Dei gratia reginæ Margaritæ, F. Vincentius Belvacensis de ordine Prædicatorum qualiscumque lector in monasterio suo de Regalimonte perpetuam in Domino salutem et cætera*. Extat MS memb. cod. in fol. mag. in Colbert. cum duobus præcedentibus n. 1036 supra cit. Item in Sorb. cum sequenti cod. in 4 memb. n. 1 pag. 296 melioris notæ. Recensetur apud Sanderum in Elencho codd. MSS Belgii T. I pag. 119 et 193 una cum sequenti et 362, et T. II pag. 225.

5. et ultimus hoc titulo editus : *Incipit prologus in tractatum valde consolatorium pro morte amici Ven. patris Vincentii Belvacensis*. In codd. MSS hic est titulus : *Epistola consolatoria F. Vincentii Belvacensis ad regem Francorum Ludovicum super morte Ludovici primogeniti sui*. Prologus. *Dilecto Deo et hominibus illustrissimo Domino in Christo sibi carissimo, divina favente clementia Francorum principi Ludovico, F. Vincentius de ordine Prædicatorum salutem et cætera*. Præter codd. articulo superiori recensitos laudatur iterum a Sandero Elencho cit. T. I p. 366. Item in Indice codd. MSS Angliæ T. I P. II n. 577. P. III n. 1373. T. II. P. I n. 25. Item n. 1863 ubique cum superiori. Florentiæ in Medic. P. I. 26 cod. 17 memb.

Prodierunt inquam hi quinque tractatus Basileæ typis Joannis Amerbachii 1481 idib. dec. fol. quæ editio extat Paris . in Navarr. Colbert et Mazarin.

Duo ultimi Gallice versi servantur etiam Paris. ac *de eruditione puerorum nobilium* cod. chartac. fol. sec. XV apud nostros Parisienses ad S. Honorati : *Epistola vero consolatoria* in Colbert. n. 3091 fol. par. memb. eleganti caractere. Deest initium epistolæ nuncupatoriæ interpretis ad regem Francorum Carolum V, cui in his quæ supersunt, sic loquitur... *Et pour ce afin qu'aucune passion de tristesse ne se puisse embattre en votre prudence tres excellent, votre haulte Majesté a commandé et enjoint a moi votre humble et petit servant, que je translataste de latin en François un œuvre consolatoire sur la mort de son ami et cætera*. Postea hic titulus : *Cy commence l'epistre consolatoire faite par F. Vincent de Beauvais de l'ordre des Freres précheurs, et envoyée a tres glorieux saint monseigneur S. Louis jadi roy de France, a lui envoyée par ledit F. Vincent, principalement pour le consoler de la tristesse qu'il avoit pour la mort de son ainé fils, qui estoit trepassé en sa jeunesse. Laquelle epistre fut translatee de latin en François selon la fourme qui s'ensuit l'an de grace de l'incarnation notre Seigneur MCCC soixante et quatorze.*

Opusculorum horum quinque auctor indubitatus Vincentius hactenus agnitus fuerat, unde non solum Amerbachius sub ejus nomine simul edidit, sed et in Appendice ad Speculum historiale addita in edit. Veneta 1494 sic legitur de Vincentii opusculis : *Atque alia multa composuit videlicet librum gratiæ, librum de S. Joanne evangelista, librum de eruditione puerorum regalium, et consolatorium de morte amici, et quam maxime de laudibus divæ ac gloriosæ virginis Mariæ tractatum celeberrimum edidit*. Idem centum circiter annis antea dixerat F. Laurentius Pignon in suo catalogo n. 32 ubi post laudat Specula addit scripsisse : *Item de laudibus B. Mariæ virginis ; item librum gratiæ, item librum consolationis de morte amici, item tractatus qualiter filii nobilium specialiter qui literis [ac] scientiis invigilant sunt instruendi, et plures alios tractatus et epistolas, qui in diversis locis reperiuntur*. His adde stylum Vincentii, qui in quinque illis tractatibus auctorem suum prodit. Nam omnes ex dictis SS. Patrum contexti sunt, quibus singulis ejus præfigitur nomen, ex quo quid acceptum.

Verum celebri illi toties in hac bibliotheca laudato Minoritæ F. Petro de Alva placuit de libro laudum B. Virginis dicam nobis scribere, in suo sub ementito Roderici Rodriguez nomine *Pleytos de los libros* opusculo *Pleyto* 43 pag. 190, ubi duos hos tractatus *de vita scilicet et gestis B. Virginis et de laudibus S. Joannis Evangelistæ* a Vincentio nostro abjudicare nititur : quos subinde primum nescio cui Petro Damasceno, deinde certius ut sibi videtur Petro Comestori Scholasticæ historiæ auctori his fretus momentis asserit : Ac primo quidem, quod tractatus de B. Virgine typis aliquando prodierit in fol. absque nomine auctoris typosetæ et loci, sed cum hac nota in fine *Explicit Petrus Damascenus de laudibus B. V.* addit in Bibl. Trajecten. ad Rhenum litera M hujus operis exemplum MS fol. servari sub hoc titulo, *Marionale Petri Damasceni*, cujus meminit Sanderus in Elencho codd. MSS Belgii P. II pag. 83. Verum ista ut parum firma mox deserens, totus in eo est ut Petrum Comestorem harum opellarum auctorem esse evincat : I quod tractatus de B. Virgine canonico regulari vindicatus anno 1540 typis editus fuerit in 8 cum hoc tituli, *Thesaurus præconiorum Dei paræ Virginis Mariæ ex dictis authenticis contextus*, editionem curante Nicolao Greniero canonico et ipso Victorino : quæ, inquit Alva, Petro Comestori conveniunt, quem e cancellario Parisiensi canonicum Victorinum evasisse tradunt, et ibidem sepultum. Præterea Guillelmus Carnificis et Joannes Bunderius Dominicani in suo catalogo codd. MSS Belgii 15 aut 16 bibliothecas laudant, in quibus uterque tractatus ab ipsis inventus est sub nomine Petri Comestoris. Denique ad calcem *tractatus de gestis B. V.* referuntur versus decem in ejus laudem a Comestore compositi, quorum principium : *Si fieri posset quod arenæ pulvis et undæ et cætera*. Cum igitur extrema operis Comestoris esse negari non possit, et cætera ab eodem emanasse consequens est. Quæ eadem ille repetit *Sol. Verit. Rad. 173 col 1399*. At hæc omnia difflare haud est difficile.

Et ut ab hoc ultimo incipiam, en allucinationis originem. Nempe cum ambo illi tractatus, ut Vincentio solemne fuit, toti sint ex dictis SS. Patrum contexti, nullus affertur locus, qua fide ille est, quin eidem nomen auctoris ex quo desumptus est, simul præfigatur. Id videas in ipso cap. I quod sic incipit : *Hieronymus in serm. de Assumpt. Si Deum ore prophetico jubemur et cætera*. Eadem ratione finitur opus. Quia versus a Comestore in laudem virginis decantati eidem subiiciuntur, ideo et ejus nomen eis præfigitur. Verum ut non sequitur Hieronymi esse tractatum, licet ab ejus nomine inchætur, quia non laudatur nisi ut quarumdam linearum auctor, ita nec sequitur Comestoris fœtum esse ex eo quod hujus nomen in fine ponatur, quia nec additur nisi ut decem versuum parentis. Sic enim in edit. Amerbachii : *Explicit liber de laudibus B. V. Mariæ. Petrus Comestor. Si fieri posset quod arenæ et cætera* adeo ut tractatus revera sit completus et finitus ante versus, hique nomine auctoris sui præfixo non referantur nisi per modum appendicis. Id amplius patebit ex cod. MS Victor. 89 ætatis Bellovacensis aut suppari, cætera ante 400 annos ut videtur exarato, in quo hic est tractatus finis fol. 71 : *Explicit liber B. Mariæ de laudibus ejus. Si fieri posset quod arenæ et cætera* et ad finem epigrammatis : *Petrus Comestor XXX lib. Speculi historiali. Explicit de laudibus per versus*. Quæ notanda maxime. Hæc enim probant I tractatum illum fuisse completum, priusquam illud epigramma eidem adderetur : 2 idem epigramma e Speculi historialis libro XXX nunc XXIX transumptum fuisse ut dicto tractatui per modum appendicis adjiceretur, unde et additum illud alterum, *Explicit de laudibus per versus* : 3 versus illos tractatui additos non fuisse nisi post Speculum historiale editum, quandoquidem ex hujus libro XXX accipiendi fuerunt, ut ad tractatus finem apponerentur, tantum abest ut Comestoris hic fœtus fuerit.

Exinde quid ad ea respondendum sit, quæ ex nostrorum Carnificis et Bunderii catalogo depromit larvatus Rodrigo Rodriguez, perspicuum est : horum enim verba ipsa proferre debuerat, ut toties mendax repertus, moxque adhuc convincendus fidem aliquam mereretur. Nam verisimillimum est eos, ut bibliothecariorum mos est, initium tantum tractatus ut et

finem, in quo Petri Comestoris nomen ob ejus epigramma ibi adjectum referri non negamus, indicasse, non vero tractatum ei ut auctori ascripsisse. Mirum enim esset horum 15 aut 16 exemplorum jam nullum superesse, aut Sanderi diligentiam omnia effugisse. Sed ad aliud Alvæ argumentum accedamus.

Quis legens quod ille tam audacter asserit librum Vincentii de laudibus Virginis a Nicolao Greniero canonico Victorino sub nomine concanonici sui editum fuisse, rem ita se habere continuo non credat, quod tamen falsissimum est putidissimumque mendacium. Equidem Nicolaus Grenierus opusculum typis edendum curavit hoc titulo : *Thesaurus præconiorum Deiparæ virginis Mariæ ex dictis authenticis contextus. Parisiis ex officina Michaelis Fæzandat in domo Albretica e regione D. Hilarii 1539 in 8* cujus exemplum in Victor. servatur, mihi aprili 1704 visum et expensum. In epistola nuncupatoria ad abbatem Victorinum Joannem Borderium pag. 3 sic Grenierus : *Inveni tandem in nostra bibliotheca quod desiderabam, libellum ex antiquis laudatoribus excellentissime Mariæ concinnatum, sed cujusnam opera hactenus incertum, nisi quod credimus et vero est longe simillimum, alicujus esse superioribus in seculis cænobitæ Victorini, qui non tam cupidus fuerit operam suam vindicare ac plausibilem facere, quam alieno in opere sua cum tenui gloria insuper et nomine incerto quam plurimis prodesse et cætera.* Verum opus illud Grenieranum anno 1539 primum inventum et editum longe diversum est a Vincentiano jam ab anno 1481 in officina Amerbachii Basileæ prostrante. Utriusque specimen placet referre, ut lector quam sublesta sit Alvæ fides videat. En initium thesauri præconiorum :

Jam satis in hoc littore restitimus, jam satis admiratio immensi maris nos contemplantes tenuit, nunc quando aspirat aura gratior faventque sydera, libet e portu solvere, jamque funem ecce præscindimus, ut hoc mare magnum et spatiosum manibus, ut latissime patentes virtutum Mariæ et præconiorum campos ingrediamur et cætera. Ad marginem legitur, *Auctor operis*, ut quæ styli ejus sunt ab excerptis SS. Patrum secernantur, idque in sequentibus ubique servatur. Opus capp. 54 solum constat, ultimi titulus : *Pia fidelis populi ad Deiparam virginem Mariam oratio* : cujus hic est finis :

Fac o Benedicta per gratiam quam invenisti, per prærogativam quam meruisti, per misericordiam quam peperisti, ut qui te mediante fieri dignatus est particeps infirmitatis et miseriæ nostræ, te quoque intercedente participes faciat nos gloriæ et beatitudinis suæ Jesus Christus tuus Dominus noster, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen. Thesauri præconiorum Deiparæ virginis Mariæ finis.

*Nostra per immensum zephyris spirantibus æquor
Hactenus emensa est integra navis iter.
Nunc sumus in portu cum salvis mercibus, hic jam
Vela trahenda, maris prospera stella vale.*

En vero prologus operis Bellovacensis.

Quoniam de gestis beatissimæ virginis Dei genitricis admodum pauca in evangelica reperiuntur historia, quædam vero antiqua scripta, quæ originem ejus et vitam et assumptionem cum quibusdam miraculis historico modo describere videntur, olim a SS. Patribus repudiata leguntur tanquam apocrypha, parvitati meæ satis utile visum est ob ejusdem virginis sacræ venerationem, et ad legentium ædificationem ex dictis SS. Patrum authenticis, qui de prædicta materia per diversos libros, tractatus atque sermones multa

scripserunt, pro ingenii mei modulo paucos flores excerpto colligere et cætera. In hoc tractatu capp. 142 numentur, ultimi titulus, Oratio ad Filium pariter et ad matrem. Finis.

O amator et miserator hominum, tu potuisti reos tuos et usque ad mortem amare, et poteris te roganti amorem tui et matris tuæ denegare : veneretur ergo vos sicut digni estis mens mea, serviat vobis sicut debet caro mea, et in hoc consummetur vita mea, ut in æternum psallat tota substantia mea. Amen. Explicit liber de laudibus virginis. Sequitur epigramma Petri Comestoris laudatum, cujus nomen in quibusdam codd. MSS præfigitur, in aliis postponitur.

Hæc sat sunt ut quantum opellæ duæ inter se differant videat lector, Bellovacensis stylo simplici et humili, Grenierana ornato et rhetorices floribus omnibus resperso scripta. Non dubitaverim tamen quin hujus auctor, quem post restitutas in universitate Parisiensi a Nicolao Clemangio humaniores literas circa initia seculi XV ac Basileensis concilii tempora vixisse tum stylus tum doctrina indicant, opus Vincentianum sub oculis habuerit dum suum texeret, ex eoque plura Patrum loca transcripserit, ac etiam plures capitum titulos mutuatus sit, hæcque omnia stylo suo innovata ac mollita usui suo accommodarit : tantum abest ut canonicus hic Victorinus, cujus nomen Greniero incertum, Petrus Comestor fuerit, quem Bellovacensis Spec. Hist. lib. 29 cap. 21 Parisiensium magistrorum in theologia primum fuisse asserit, et ab anno 1154 circiter ad 1178 potissimum floruisse refert, cujus et versus supra relatos in laudem B. Virginis ea ætate plurimum decantatos ibidem cap. I inserens ab interitu vindicavit, a quo si alia de eadem Deipara prodissent, proculdubio non tacuisset. De Petro Comestore Joannes Parisiensis canonicus Victorinus sic in *Memoriali Historiarum* ad annum 1175. *Hic Petrus Manducator primo fuit in ecclesia Trecensi præbendatus, demum fuit canonicus et cancellarius Parisiensis, post sepultus est in ecclesia S. Victoris Parisiensis.* Nec plura. Mirum si habitum regularem ibidem induit, ut quidam volunt, id Joannem siluisse, qui agens de Mauritio episcopo Parisiensi ad annum 1196 in morte canonicum ibidem effectum non tacuit, et idem de Adenulpho electo Parisiensi et de quodam episcopo Meldensi narrat. Albericus quoad ætatem Vincentio consentit, et anno 1169 Petrum Manducatorem Petro Pictavino cathedra theologica cecidisse testatur, quod virum indicat jam non solum emeritum sed et senem, ut ad 1198 vitam porrexisset vix credibile sit, contra fidem Vincentii auctoris supparis qui ad 1178 concludit.

Tractatus hujus *de laudibus B. V.* ut et sequentis *S. Joannis Evangelistæ* innumeri sunt in Bibliothecis codd. MSS. In Colbert. n. 1036 fol. mag. cum libris quibusdam Spec. Doctrin. et *tractatu de eruditione filiorum regalium ejusdem auctoris.* In Sorbon. triplex : Primus fol. mag. memb. n. I pag. 1052 inter alia plura. Item alter fol. memb. n. I pag. 1063 post Summam Peraldi de vitis. Tertius fol. par. memb. n. I p. 1019 inter plura : in Navarr. cod. MS memb. in 4. Recensetur a Sandero in Elencho codd. MSS Belgii P. I p. 131 n. 13 et pag. 141 n. 27. P. II p. 65. Fateor in catalogo codd. MSS Victorin. n. 72 hoc opus Petro Comestori ascribi, sed erratum est contra fidem ipsius codicis in quo Comestor ad finem quidem ascribitur ut auctor epigrammatis ibidem adjecti, at nequaquam tractatus, idque constat ex seq. cod. 89 certo antiquiori, in quo epigramma indicatur exscriptum ex Spec. Histor. lib. XXX ut supra notavimus : neque vero solum illud erratum in hunc catalogum irrepsit. Sic n. 1165 liber *de natura rerum* Alberto Magno tribuitur, quem certum est opus esse nostri Thomæ de Cantimprato : Sic n. 607 F. Guillelmus de Melitona dicitur ord. Præd. quem Minoritam fuisse omnes norunt : sic n. 946 opusculum quoddam *de laudibus B. V. et S. Joan. Evangel.* nostro Bellovacensi ascribitur toto cælo a superiori diversum, et cujus auctor in fine se dicit *peregrinum, quondam modici regni orientalis cancellarium (forte Cypri) et nunc in fine dierum Parisius in horto Cælestinorum humilem solitarium.* De quibus et aliis similibus canonicum bibliothecæ præfectum identidem monui.

Ex hactenus dictis patet quid ad illud alterum respondendum, quod objicit ementitus Rodrigo Rodriguez, de Petro Damasceno sub cuius nomine asserit tractatum de vita et gestis B. V. typis aliquando prodiisse, (de quo penes illum fides, nam in nullo librorum impressorum indice hactenus vidi recensitum) et in Trajectensi bibliotheca Rhenana MS servari teste Sanderio P. II pag. 83. Nam illud *Mariale* seu *Marionale* ut legit Sanderus vel aliud est a Vincentiano ab Amerbachio edito, ut pene innumera sunt ejus generis inter codd. MSS secul. XI ad XIV : et tunc quid probat Alva ? vel est idem : et tunc cur in eo auctore ipse non stat ? cur ad Petrum Comestorem postea et ad Grenerianum confugit ? Adeo verum est illi Damasceno nec ipsum fidem habere.

Neque vero immorandum arbitror in eo refellendo, quod ultimo objicit adversarius, nempe neque Henricum Gandavensem, neque Sixtum Senensem ubi de Vincentio Bellovacensi hujus tractatus de vita et gestis B. V. inter ejus opera meminisse : nam illi etiam neque aliorum tractatum *de gratia Christi, de eruditione puerorum regalium, et cætera* meminerunt, quos tamen nostri Vincentii fœtus esse certissimum est. Itaque Gandavensem ipso teste in auctorum suæ ætatis operibus recensendis parum accuratum fuisse palam est, unde Miræus ejus scholiastes plura in eo emendanda et addenda habuit, inter quæ et hunc de B. V. tractatum non omisit, et Vincentio vindicavit. Quantum ad Sixtum Senensem cum nonnisi de sacræ scripturæ interpretibus ageret, Speculum naturale solum, in quo Hexahemeron creationis explicatur laudavit.

Vincentii tractatus nondum typis excusi quinque mihi veniunt recensendi.

1. *Liber de Sancta Trinitate*, cujus ut antea a se editi ipse meminit lib. I Spec. Nat. cap. I sic enim ibi : *De mundo quippe archetypo sufficienter ut æstimo alias disseruimus, in libro videlicet quem de Sancta Trinitate communiter ex dictis Sanctorum et catholicorum doctorum nuper compegimus*. Servatur adhuc MS in S. Martin. Tornac. E. 46 teste Sanderio P. I pag. 118. Pr. *Cum attestante propheta justus ex fide vivat et cætera*.

2. Tractatus duo in Bib. Victor. servati n. 920. Titulus : *Incipit expositio orationis Dominicæ et salutationis Beatæ Mariæ per Vincentium qui fecit Speculum historiale. Incipit Prologus : Quia frequenter in evangelio monemur a Domino instanter ac sine intermissione orare, nec ulla ut arbitror inveniri potest utilior atque suavior, et ad impetrandum efficacior orationis formula, quam illa quæ dictata nobisque administrata est ex ore ipsius Dei sapientiæ et veritatis, mihi omnium Fratrum ordinis Prædicatorum minimo utile atque salubre visum est et cætera*. Pr. *Pater vester qui in cælis est, dabit bona petentibus se. Hoc dicitur nobis a Domino Matth. 7 et cætera*. Postea sequitur alter tractatus

Incipit prologus in salutatione B. V. Mariæ ab angelo facta. Post dilucidatam a nobis utcumque juxta humilitatis et possibilitatis nostræ modulum orationem dominicam, placuit etiam stylum vertere circa salutationem Beatæ Virginis angelicam et cætera. Pr. *Salutate Mariam quæ multum laboravit in vobis. Roman. 16. Iidem tractatus in eadem Bib. sunt iterum n. 428 qui duo codd. fol. par. memb. sunt et in Sorbon. Primus quidem in collectione plurium opusculorum ejus ætatis, quorum primum est de præparatione cordis nostri Gerardi Leodiensis, et XI istud de commendatione orationis Dominicæ. Abest prologus et incipit : Pater vester qui in cælis est dabit bona et cætera eadem ut in Victor. codex est fol. med. memb. Alter tractatus de salutatione B. V. est cod. n. I pag. 965 fol. par. memb. post plura alia, qui codex est sec. XIII et ex legato Petri de Lemovicis. Abest et in hoc prologus et incipit : *Salutate Mariam et cætera*. Stylus est idem ac in aliis Bellovacensis operibus totus ex dictis SS. PP. contextus.*

4. *Tractatus de morali principis institutione*. Recensetur in Indice codd. MSS Angliæ T. I p. II n. 577 et P. III n. 1373. T. II P. I n. 25. Hic est prologus : *Vincentii Bellvacensis de morali principis institutione. Carissimis et religiosissimis in Christo viris et illustrissimis Dominis omni honore ac reverentia dignis principibus Ludovico Dei gratia regi Franciæ, ac Theobaldo ejusdem favente clementia regi Navarræ et comiti Campaniæ, F. Vincentius Bellvacensis de ordine Prædicatorum salutem in omnium Salvatore. Olim dum in monasterio Regalismontis ad exercendum lectoris officium juxta sublimitatis vestræ beneplacitum Domine mi Rex Francorum moram facerem, ibique vos et familiam vestram divinis eloquiis aurem pariter ac mentem præbere diligenter interdum adverterem, mihi quidem utile visum est aliqua de multis libris, quos aliquando legeram ad mores principum et curialium pertinentia summatim in unum volumen per diversa capitula distinguendo colligere : quatenus et ego et Fratres de ista materia, de qua nimirum pauca inveniuntur scripta, speciale quid in promptu haberemus, ad quod opportune possemus recurrere, si quando nobis incumberet hujuscemodi generibus hominum, utique principibus, militibus, consolariis, ministris, vallivis, præpositis ac cæteris sive in curia residentibus, sive foris rempublicam administrantibus, ea quæ ad vitæ honestatem et animæ salutem spectant, unicuique prout statui suo competit, privatim vel publice suadere. Quod ergo tunc temporis occasione (*Leg. vestra .) nostra Domine mi rex Francorum incepti, sed aliis præpeditis negotiis emergentibus intermisi, nunc tandem accedente vestra petitione Domine mi rex Navarræ non immerito vicem jussionis apud nos obtinente, quia videlicet postulatio vestra per venerabilem patrem nostrum Fratrem Umbertum totius ordinis nostri rectorem atque magistrum mihi innotuit, opitulante Domino placuit consummare. Verum quia pluribus aliis occupatus opus illud inceptum prout vellem, accelerare commode non possum, primum ejus libellum jam editum interim sublimitati vestræ transmitto per subjecta capitula distinctum. Sequuntur capp. XXVIII tituli. Princ. Sicut dicit Apostolus ad Rom. cap. 12. Multi unum corpus sumus in Christo et cætera. Hæc agente carissimo sodali nostro Michæle Lequien accepi ex Anglia.*

5. *Tractatus de pænitentia*. Extat in Colbert. n. 2057 fol. med. memb. ante 400 annos scriptus. Tit. *Liber Fratris Vincentii de pænitentia totus ex dictis SS. doctorum collectus. Prologus. Quia peccantibus mortaliter post baptismum sola pænitentia remedium est ad vitam, et ut ait Ambrosius, facilius invenias qui servaverunt innocentiam ; quam qui congruam egerint pænitentiam : ut a multis qui potius irridentes quam pænitentes, plenius agnoscat, quæ sit vera pænitiæ forma, mihi quidem peccatori satis utile visum est ex SS. patrum sententiis, qui de hac materia scripserunt ante nos plurima, flores pauculos colligendo, pænitiæ modum ordinemque describere, et hoc ipsum opusculum per CXCVC capitula subjecta distinguere.*

Extat idem tractatus MS memb. in 4 in monasterio nostro Pissiacensi hoc solo discrimine quod cxcv capita postea in XV partes seu continentias distribuuntur. In hoc posteriori codice subiicitur Bellovacensis epistola consolatoria ad S. regem Ludovicum de morte filii eadem manu scripta. Codex est 400 circiter annorum. Licet autem auctor F. Vincentius tantum nominetur, nec addatur cujus ordinis, stylus tamen tum prologi tum operis totius ex SS. Patrum dictis compacti non alius quam Bellovacensis lucubrationem esse evincit. Titulos XV partium palcet hic adicere.

In prima parte agitur de pænitentia in communi.

In II de cognitione peccati.

In III de confessione et pertinentibus ad eam.

In IIII de satisfactione in communi et partibus ejus, Idem in V.

In VI de eleemosyna et conditionibus ejus.

In VII de oratione vocali depressa et ejus speciebus.

In VIII de oratione vocali sonora et ejus partibus.

In IX de oratione mentali et jubilatione.

In X de meditatione eorum quæ pertinent ad Deum.

In XI de meditatione eorum, quæ in hac vitæ pertinent ad miseriam humanam et ad statum proximi.

In XII de modo eorum quæ post mortem pertinent ad pœnam.

In XIII de modo eorum quæ post mortem pertinent ad gloriam.

In XIII de arrha animæ in præsentia, et quomodo in creaturis et moribus et scripturis debet aliquis meditari.

In XV de vigiliis et opere manuali.

Monendus autem hic lector, quemdam Anonymum Italum et provinciæ nostræ Lombardiæ sodalem hoc eodem seculo sed post Vincentium Bellovacensem claruisse, qui hoc idem opus innovavit. Eadem divisionem capitum CXCIV in XV partes distributorum, iisdemque ubique titulis sequitur. Discrimen est quod licet eadem fere sint SS. Patrum sententiæ ; tamen iste Lombardus eadem loca sanctorum modo breviora refert partem præscindens, modo productiora, quæ sequuntur et Vincentius omiserat adjiciens, aliquando non eodem ordine, aliquando nova et quæ non habet Vincentius inserens : adeo ut licet Vincentius agnoscendus sit primarius et verus auctor, Lombardus ex innovato opere non parvam laudem mereatur. Extat in Colbert. cod. 4524 memb. fol. par. caractere eleganti. Ad calcem sic legitur : *Explicit liber de fructibus pœnitentiæ editus et compilatus per quemdam Fratrem de ordine Prædicatorum in provincia Lombardiæ.* Et hinc etiam colligo seculo XIII vixisse, nempe ante divisionem provinciæ Lombardiæ in duas inferiorem et superiorem, quæ anno MCCCIII constituta est. Ut stylum hujus anonymi agnoscat lector, ejus prologum libet hic addere, quem cum prologo Vincentii conferat.

Titulus est. *Liber de fructibus pœnitentiæ. Quoniam peccantibus post baptismum mortaliter, sola pœnitentia remedium est ad vitam, ut a multis qui potius iridentes quam prudentes sunt, agnoscat plenius, quæ sit pœnitentiæ forma, mihi satis utile visum est ex sanctorum sententiis patrum, qui de hac materia in multis opusculis ante nos diffuse tractaverunt, flores aliquos colligendo, modum pœnitentiæ ordinemque describere, et hoc ipsum opusculum in XV portionibus dividere et cætera ut supra id est iisdem tituli.* Tractatum hunc ut viri doctrinæ sanioris fœtum commendat initio codicis sua manu Clar. Baluzius Bibl. Colbert. alias præfectus. Idem recenseri videtur a Sandero Elench. codd. MS Belg. T. II p. 198 lit. D. *Dominicani anonymi de fructibus pœnitentiæ : et iterum p. 228 Tractatus de fructibus pœnitentiæ.*

Epistolarum ad diversos librum unum Bellovacensis ante Tritemium laudaverat F. Laurentius Pignon : quod verisimile satis pro ea qua tum eruditionis et religionis fama clarebat, sed an aliæ jam extent quam nuncupatoriæ quorundam opusculorum relatæ hactenus me latet.

Cum nostri auctoris opera ex quo edita fuere, undique quærentur ; hinc ea plure in varias formas verterunt, placetque hic indicare, ne quis in iis fallatur.

1. Opusculum pro varietate codicum vario gaudens titulo. In aliis enim dicitur *Flores Historiarum*, hicque genuinus est : in aliis *Speculum vel imago mundi*, et in istis Vincentio ascribitur, cum ejus revera non sit, sed Speculi historialis compendium ab Adamo episcopi Claromontensis clerico concinnatum Gregorioque X dicatum. En principium.

Incipiunt flores historiarum ex historiali Speculo venerabilis viri Fratris Vincentii de ordine Fratrum Prædicatorum excepti a magistro Adam clerico D. episcopi Claromontensis. Sanctissimo P. ac D. Gregorio apostolicæ sedis summo pontifici, Adam Clericus Claromontensis episcopi pedum oscula beatorum, et in ejus oculis gratiam invenire. Quoniam inter causas rationabiles nihil censetur utilius beneficio literarum, quibus memoria reformatur, et in novitatem redit, quod oblivio obscuravit : vobis in solatium et recreationem spiritus quædam ex libris doctorum Ecclesiæ, quædam ex chronicis Eusebii, Bedæ, Sigiberti, Hieronymi, quædam præcipue ex historiali Speculo Fratris Vincentii de sacro ordine Fratrum prædicatorum Parisiensium et cætera. Princ. Gesta primæ ætatis. Deus ante omnem diem et cætera. Ubi refert catalogum regum Franciæ sic legit : XLIII Ludovicus filius ejus qui adhuc regnat, et jam regnaverat annis XLIII dum ista scriberentur, et liber præsens completeretur, qui completus est A. D. MCCLXX. Desinit opus in vacatione sedis Romanæ post mortem Clementis IV. Cui subjicitur idem finis qui in Speculo Natur. et Histor. sic : Vincentius. Septima ætas quæ animarum quiescentium est et cætera ad finem usque ut in Histor. Expliciunt flores Vincentii ord. FF. Præd. excepti a magistro Adam Clerico D. episcopi Claromontensis.

Sub hoc titulo codd. MS duo sunt in Colbert. 5416 qui correctior est, et 2105, uterque membranis fol. par. At ab Othone III imperatore discrepant ambo et 2105 brevior est. Est et in Navarr. fol. med. memb. per omnia similis Colbertino 5416. Est et in Bib. Eccl. Paris. inter codd. in 4. memb. H. 7.

Idem opus sub alio titulo rescissa nempe epistola ad Gregorium X nuncupatoria prostat in multis Bibliothecis : Colbert. n. 2407 fol. par. memb. *Iste liber intitulatur Speculum vel imago mundi, editus a F. Vincentio ord. FF. Præd. Speculum gestorum mundi.* Idem tamen principium : *Deus ante omnem diem duo creavit et cætera* omnino eadem ut in 5416. Sub hoc eodem titulo : *Speculum vel imago mundi*, extat duplex in Sangerman. a Pratis nn. 512 et 794. Sed uterque imperfectus, in utroque tamen est idem catalogus regum Franciæ, et dicitur liber completus anno MCCLXX. Plura Sanderus recenset exempla in Elencho codd. MSS Belgii P. I pag. 50 nn. 217 et 218 ubi errato forte typorum dicitur *Adamus clericus episcopus Claromontensis*, cum debeat legi *clericus episcopi*. Item pag. 188 sub altero titulo : *Imago*.

Non omittendum hunc auctorem laudari a Launoio in opusculo *De vera causa secessus S. Brunonis in eremum* : at vir alias accuratus deceptus est sive cum Gregorio IX dicatum opus asserit, quod Gregorio X nuncupatum est certissime, sive cum ad annum MCCXXX auctorem refert, qui anno tantum MCCLXX librum suum complevisse diserte asserit. Cum autem hujus libelli titulum legis *Speculum vel imago mundi*, cavesis ne eundem existimes quem supra recensui ex Bib. Coisliniana : toto enim cœlo differunt. Codex Coislinianus ipsius Vincentii est et prima delineatio Speculi ejus majoris anno 1244 edita : at illi alii codices Colbertinus 2407 et Sangermanei 512 et 794 sunt oppella Adami anno 1270 producta, sola rescissa ejus ad Gregorium X epistola.

Aliud opus extat in Regia n. 3909 codd. MS fol. mag. memb. uncias 4 spisso, estque compendium ex utroque Speculo naturali et historiali permistis sarcinatum. Quidam libri integri insunt, resecantur quidam integri, plures circunciduntur. Prologus Vincentii redactus in compendium uti cætera, quadrifariam tamen divisionem exhibet, unde opus ex Speculis interpolatis coagmentatum colligas. Ubi catalogum pontificum refert desinit anno 2 Innocentii IV, ut in aliis tum impressis tum MS : at in catalogo regum Franciæ sic legit : *XLVI filius ejus Ludovicus (nempe IX) regnavit annis ... XLVII Philippus qui adhuc vivit et regnat.* Quod indicat in hujusmodi catalogis quemque pro libito addidisse. Itaque operis hujus compiler

prologum ex codice post annum 1320 post additum scilicet Speculum morale, et catalogum regum Franciæ, ex aliquo dum regnaret Philippus III Audax scripto sumserit. Finis fol. 380 hic est : *Et nota quod hoc capitulum novissimum et quatuor quæ sequuntur, in originali, possunt superius plenarie reperiri.* Istud autem caput est 91 libri 30 Speculi naturalis *de peccati divisionibus*. Duplex titulus operi : recentior tamen quam codex : primus quem genuinum crediderim, *De creatore et ejus creaturis* ; alter qui et in catalago Bibl. exhibetur, *Flores omnium scripturarum*.